

HVEM HAR ANSVARET I HJEMMET, NÅR BÅDE MOR OG FAR ARBEJDER?

*ET DISKURSIVT SPECIALESTUDIE AF SMÅBØRNSMØDRES
ULØNNEDE ARBEJDSBYRDE*

Camilla Dahlbom Sørensen, 20153505
Caitlin Bailey, 20154931

Vejleder, Sarah Awad
10. semester psykologi, speciale

**AALBORG
UNIVERSITY**

Aalborg Universitet 28. Maj 2021
Tegn: 278.486, normalsider: 116

Abstract

Since women were introduced to the labor force, the unpaid labor at home has still largely been considered the woman's job, in heterosexual dual-earner couples' homes. In homes with younger children, the burden seems even more comprehensive for the mother to bear. In this master thesis we seek to identify the discourses used for mothers to seemingly accept or object to having these extra daily work hours, with the following research question: *Which discourses are being used by mothers with young children, in describing the unpaid labor gap between a mother and a father.* By interviewing eight well educated working mothers in the ages of 31 - 39, with one or more children between 0 - 6 years of age, we elaborate on the structures which seem to be keeping them in a tightly locked grip of doing the majority of the unpaid labor. Through the lens of a social constructionist epistemological perspective, with foundation in the works of Judith Butler (1988; 1999), we look at how gender is constructed, performed and reproduced throughout history on the basis of culturally normative ideas. Thus the critical discursive analysis (CDA) has been used as a methodology for analysing the empirical data, in which the main focus has been to identify discursive practises proclaimed by the mothers. Further, a thematic analysis (TA) has been appropriated as an analytical tool, which helped to narrow down the emergent categories in describing the global theme; *the unpaid work distribution*. Further categories underlying this category were: *gender roles in parenting*, which included the themes: strain and expectations; *cause*, which included: essentialism, socialization, dispositional conditions and work conditions; *and coping strategy*, which included: compensatory strategies, demand-reducing strategies and voice. To accompany the CDA, a theoretical analysis has been carried out simultaneously, in which we draw on various critiques of neurological or biological explanations (Eliot, 2011; Kuo et al., 2015) for gendered differences, as well as several social psychological theories pertaining to socialization (Young, 1980; Butler, 1988), feeling rules (Hochschild 1979; 2012b), positioning theory (Langenhove & Harré, 1999; Harré & Moghaddam, 2003; Harré et al., 2009; Harré, 2012) and coping strategies (Astvik et al., 2014). The study finds that women switch in between two dominant discourses when reflecting on where the gendered labor distribution stems from and is reproduced; socialization and essentialism. Further, these explanations helped the mothers to legitimize their feelings of being

insufficient when using a discourse pertaining to socialization, while the essentialistic discourses allowed them to accept these gender roles as static and immutable. Furthermore, it seems that the unpaid labor is largely accepted as the mothers' responsibility, by both the interviewed mothers and their husbands. This is made explicit through the discursive use of the mothers being 'thankful' and 'lucky' to have husbands to 'help them out' at home. This furthered a point of the mothers wanting to be acknowledged for their labor, since most accepted the essentialistic explanation, which made them accept the primary responsibility. Following the analysis, the main findings, *responsibility* and *acknowledgement*, were discussed, along with *contradictions between socialization and essentialism; implications; and idiographic scientific ideal*.

The main contribution of this study is to highlight the mothers' acceptance and objections to the unfair gendered distribution, through critical discursive methods, while also discussing what implications the essentialist beliefs and explanations can have on an individual and societal level.

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1	1
1.1 <i>Specialets anliggende og problemformulering</i>	<i>1</i>
1.2 <i>Foretagne afgrænsninger</i>	<i>4</i>
1.3 <i>Bevæggrunde</i>	<i>5</i>
1.3.1 <i>Psykologfaglige bevæggrunde</i>	<i>5</i>
1.3.2 <i>Personlige bevæggrunde for anliggende</i>	<i>7</i>
1.4 <i>Fremgangsmåde</i>	<i>8</i>
1.5 <i>Metodologisk og videnskabsteoretisk afsæt</i>	<i>8</i>
1.5.1 <i>Epistemologi, metodologi og metode</i>	<i>9</i>
1.5.2 <i>Socialkonstruktionismen</i>	<i>10</i>
1.5.3 <i>Kritisk diskursanalyse</i>	<i>12</i>
Kapitel 2	15
2.1 <i>Historisk gennemgang af moderskabet</i>	<i>15</i>
Kapitel 3	19
3.1 <i>Køns-konceptualisering</i>	<i>19</i>
3.1.1 <i>Performativt køn</i>	<i>20</i>
3.1.2 <i>Biologisk fundament, eller socialt konstrukt</i>	<i>22</i>
3.2 <i>Følelsesregler</i>	<i>28</i>
3.3 <i>Positioneringsteori</i>	<i>31</i>
3.3.1 <i>Positionsbegrebet</i>	<i>32</i>
3.3.2 <i>Positioneringstrekanten</i>	<i>34</i>
3.4 <i>Håndteringsstrategier</i>	<i>36</i>
Kapitel 4	38
4.1 <i>Kvalitativ metode</i>	<i>38</i>
4.2 <i>Analysemetode</i>	<i>40</i>
4.2.1 <i>Tematisk analysemetode</i>	<i>40</i>
4.2.2 <i>Kritisk diskursanalyse</i>	<i>43</i>
4.2.2.1 <i>Tekst</i>	<i>45</i>
4.2.2.2 <i>Diskursiv praksis</i>	<i>45</i>
4.2.2.3 <i>Social praksis</i>	<i>46</i>
4.2 <i>Dataindsamling</i>	<i>48</i>
4.2.1 <i>Interview samt spørgeguide</i>	<i>48</i>
4.2.2 <i>Valg af population</i>	<i>50</i>
4.2.2.1 <i>Rekruttering</i>	<i>51</i>
4.3 <i>Ethiske overvejelser samt refleksioner</i>	<i>51</i>
Kapitel 5	55
5.1 <i>Småbørnsmødrenes samlede profil</i>	<i>55</i>
5.2 <i>Den ulønnede arbejdsfordeling</i>	<i>56</i>
5.3 <i>Kønsroller i forældreskabet</i>	<i>56</i>
5.3.1 <i>Belastning</i>	<i>57</i>
5.3.2 <i>Forventning</i>	<i>63</i>
5.4 <i>Årsag</i>	<i>71</i>
5.4.1 <i>Essentialisme</i>	<i>72</i>
5.4.2 <i>Socialisering</i>	<i>75</i>
5.4.3 <i>Dispositionelle forhold</i>	<i>81</i>
5.4.4 <i>Arbejdsforhold</i>	<i>87</i>
5.5 <i>Håndtering</i>	<i>91</i>
5.5.1 <i>Kompenserende strategi</i>	<i>92</i>
5.5.2 <i>Kravreducerende strategi</i>	<i>97</i>
5.5.3 <i>Voice</i>	<i>100</i>

5.6 Opsummering af analysen.....	102
Kapitel 6	104
6.1 Ansvar og anerkendelse.....	104
6.1.1 Ansvar.....	104
6.1.2 Anerkendelse.....	107
6.2 Kontradiktionen mellem socialisering og essentialisme.....	109
6.3 Implikationer	111
6.4 Ideografisk videnskabsideal	114
6.4.1 Generaliserbarhed.....	115
6.4.2 Intern konsistens	117
6.4.3 Makroetiske overvejelser.....	117
Kapitel 7	120
7.1 Konklusion.....	120
Referenceliste.....	122

Kapitel 1

Det følgende kapitel har til hensigt at danne ramme om det nærværende speciale. Kapitlet indledes med en introduktion til specialets anliggende og problemformulering, som efterfølgende afgrænses. Dernæst skildres de psykologfaglige- såvel som personlige bevæggrunde, der ligger til grund for projektet. Efterfølgende beskrives specialets fremgangsmåde, og slutteligt vil de valg vi har truffet, vedrørende epistemologi og metodologi, præsenteres.

1.1 Specialets anliggende og problemformulering

Selvom mange danskere i en årrække har været overbeviste om, at vi i Danmark har ligestilling, har den anden #Metoo bølge formentlig rykket lidt ved denne overbevisning hos mange. Dertil kommer det, at The Global Gender Gap Report 2021, som rangerer landenes aktuelle ligestilling, taler for en voksende ligestillingsproblematik i Danmark (Gender Gap Report, 2021, p. 173). Det er imidlertid værd at bemærke, at hele verden siden den seneste opgørelse i 2020, har været ramt af covid-19 pandemien. Krisen har vist sig at karikere og forstærke de ligestillingsproblematikker, som fagfolk i forvejen havde kendskab til. Eksempelvis var det allerede inden krisen kendt, at kvinder hyppigere end mænd går til lægen samt, at mænd oftere dør af alvorlige sygdomme end kvinder. Det var ligeledes kendt, at arbejdsmarkedet er kønsopdelt; at der eksempelvis er flere CEO's i børsnoterede virksomheder, der hedder Lars end der er kvinder, og at kvinder dominerer i omsorgsfagene. Der er altså tale om ligestillingsproblematikker, som er blevet forstærket under Covid-19 pandemien (kvinfo.dk; Steinitz, 2021, pp. 7-8). En fjerde ligestillingsproblematik, som krisen implicit påpeger, er problematikken vedrørende den ulønnede arbejdsbyrde. I en artikel bragt i Berlingske fremhæver Trine Askholm, at hverken mand børn eller hende selv stillede spørgsmålstejn ved, at hun stod for hjemmeundervisningen af deres tre børn, under den første Covid-19 nedlukning, mens hendes mand, bag en lukket dør kunne fokusere på sit lønnede arbejde:

”Man kunne have håbet, at vi var kommet længere og deltes mere om ansvaret i hjemmet. Men det ligger stadig på rygraden hos rigtig mange, at ansvaret er

kvindens. Hjemme hos os var det nærmest en naturløst, at jeg tog mig af børnene. Ingen satte spørgsmålstegn ved det. Heller ikke mig selv til at starte med” (Askholm, i Dalgas, 2021).

Den problematik, som påpeges af Askholm (i Dalgas, 2021), er en allerede velkendt problematik. Dansk statistiks seneste tal er fra 2018-2019 og her oplyses det, at danske fædre i gennemsnit tager 34,2 dage af barslen, mens mødre i gennemsnit tager 280,3 dage af barslen. I 2019 var 25,2% af danske mødre med børn under seks år i øvrigt deltidsbeskæftigede, mens dette kun var gældende for 10,9% af fædrene (dst.dk). Det er netop den ligestillingsproblematik, der omhandler den skæve fordeling af det ulønnede arbejde, som nærværende speciale søger at anskueliggøre.

Hvis det foreliggende speciale forstås som et forsøg på at bære brænde til bålet, hvor deltagere i den offentlige debat i forvejen råber ad hinanden, er specialets hensigt ikke formidlet retvisende. Foreningen, Dansk Mandssamfund, som blandt andet arbejder for at forbedre mænds muligheder for at gøre sig essentielle i deres børns liv, er et godt eksempel på at det både er mødre og fædre, som ønsker, at det ulønnede arbejde i hjemmet fordeles mere ligeligt kønnene imellem (Andersson, i Dalgas, 2021). Specialet tager imidlertid udgangspunkt i otte mødres fortællinger. Det kunne være lige så interessant at tage udgangspunkt i interviews med fædre, hvorfor dette må være en opfordring herfra. Pointen er, at vi ikke forsøger at tegne et billede af fædre som ugidelige og mødre som værende uden agens, vi søger i højere grad at undersøge hvilke diskurser, der konstruerer og rekonstruerer opfattelsen af manden som forsørger og kvinden som ansvarshavende, for den ulønnede arbejdsbyrde.

Det er imidlertid ikke udelukkende vedrørende kvindernes krav om ligestilling på arbejdsmarkedet, at der er uenighed i den offentlige debat. Kvinder synes også indbyrdes uenige i forhold til den kønslige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde. Der findes eksempelvis en del kvinder, som er kritiske overfor feminismens agenda (Abildgaard, Fredsgaard, Sahlholdt, Storm, Jørgensen, Eggers-Krag & Simonsen, 2021). I en artikel, der for nyligt blev bragt i Dagbladet Information, påpeger syv kvinder, at det er behæftet med fordomme, at vælge at bruge det meste af sin tid med sine børn samt ved ‘kødgryderne’. De finder derfor feminismens stræben efter

ligestilling på arbejdsmarkedet, såvel som i hjemmet: *“kvindeundertrykkende”* (Abildgaard et. al., 2021), og forklarer videre:

”For ligesom kvinder i sin tid blev mødt med, at det var for deres eget og samfundets bedste, at de blev hjemme, så mødes vi kvinder ironisk nok i dag med samme fortælling – bare med omvendt fortegn.”(Abildgaard et. al, 2021).

De mener således at feminismen, i dennes forsøg på at skabe lige mulighed på arbejdsmarkedet, for kvinder og mænd, bliver kvindeundertrykkende idet den ikke efterlader den enkelte kvinde et frit valg, men derimod fortæller, at man som kvinde i nutiden bør deltage på arbejdsmarkedet for ens eget- og for samfundets bedste. På den ene side kan vi således finde de mødre, som ikke ønsker at bruge deres tid på arbejde og væk fra familien. På den anden side finder vi de mødre, der ønsker en karriere, men som ikke kan tilvælge en sådan uden samtidig at blive stemplet som ravnemødre:

“Hvad nu hvis, kvinder der vil gøre karriere, frygter at blive stemplet som ravnemødre og hele tiden oplever, at de skal retfærdiggøre deres valg overfor kollegaer, familie, venner og for sig selv, fordi de bryder med forestillingen om, hvordan man er en rigtig kvinde eller en god mor?” (Steinitz, 2021, p. 14).

Ovenstående tegner et billede af, at man som mor ikke kan undgå fordomme medmindre man varetager et lønnet arbejde, såvel som det ulønnede arbejde i hjemmet. Mødre kan således vælge at hjemmepasse deres børn, eller varetage et deltidsarbejde med de fordomme der følger med, de kan vælge at gå karrierevejen med de fordomme, der her følger med, eller de kan vælge at være dobbeltbeskæftigede. Når mødrenes eneste mulighed for at undgå at blive mødt med fordomme, synes at være tilvalget af dobbeltbeskæftigelse, viser det sig i kapitel 2, at kunne forstås ud fra en historisk- og kulturel kontekst. Undersøgelsesdeltagerne som det foreliggende projekt tager udgangspunkt i, er alle i større eller mindre grad dobbeltbeskæftigede. I den offentlige ligestillingsdebat synes særligt kvinders rolle på arbejdsmarkedet at fylde, mens den ulige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde kun, i lav grad, berøres (Gessø, 2020, 8:02). Når det nærværende speciales fokus rettes mod den ulønnede arbejdsbyrde, skyldes det dels, at det synes væsentligt grundet kvinders helbred (se *psykologiske bevæggrunde* i afsnit 1.3.1). Dels at denne

byrde ligeledes kan forhindre ligestilling mellem kønnene på arbejdsmarkedet. Eftersom den ulønnede arbejdsbyrde netop kan være årsag til specialets hovedanliggende, er formålet således at undersøge dels hvordan forældre indbyrdes fordeler den ulønnede arbejdsbyrde, dels at belyse de diskurser, som reproducerer eller forandrer den ulige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde.

Med dette afsæt opsættes følgende todelte problemformulering:

Hvilke diskurser benytter småbørnsmødrene, når de beskriver hvordan den ulønnede arbejdsbyrde er ulige fordelt mellem mor og far? Og Eksisterer der et diskursivt forandringspotentiale?

Når nærværende speciale tager afsæt i den ulige arbejdsbyrde mellem småbørnsmødre og småbørnsfædre, søges det at belyse hvilke forklaringer mødrene angiver som årsag, til den ulige fordeling. Det er således ikke hensigten at vurdere disse som henholdsvis legitime eller illegitime. Hensigten er i højere grad at forklare samt diskutere, hvilke diskurser mødrene trækker på i interviewsituationen, og hvordan interviewene kan forstås med udgangspunkt i det teoretiske fortolkningsgrundlag, som skildres i kapitel 3. Yderligere vil det blive diskuteret hvilke konsekvenser de anskueliggjorte diskurser kan have for individet, for samfundet og for de videre generationer af mødre og fædre.

1.2 Foretagne afgrænsninger

I nærværende studie drages der på betegnelsen ‘ulønnet arbejde’, hvorfor det synes relevant at eksplicitere, hvad der menes med dette. Den ulønnede arbejdsbyrde, har historisk set tilfaldet kvinden og har, jævnfør kapitel 2, fulgt hende fortsat på arbejdsmarkedet. Ifølge Waring (2019) anskues det ulønnede arbejde som alt det arbejde, der foretages i hjemmet; graviditet, børnepasning, madlavning, rengøring, tøjvask med flere. Men disse opgaver, som synes at være fysisk forankrede, udgør kun en del af den ulønnede arbejdsbyrde, da det ulønnede arbejde ligeledes indbefatter det mentale arbejde. Dette arbejde eksemplificeres eksempelvis i at huske på lægebesøg, at huske samtaler i børnehaven, at huske at købe en ny flyverdragt til hvert barn, og at have et konstant overblik over hjemmets daglige eller ugentlige

gøremål (Hochschild, 2012a, p. 8). Yderligere tages der, i det foreliggende studie, udgangspunkt i småbørnsmødre, da disse har endnu en byrde at tage sig af, som barnløse familier ikke har; deres børn. Derudover har vi afgrænset vores deltagere på baggrund af deres børns alder. Det yngste barn må maksimalt være seks år gammelt, da børn under seks år synes at være mindst selvkørende, og dermed kræver yderligere ulønnet arbejdstid samt ressourcer (Hochschild, 2012a, p. 5). Desforuden synes det relevant, at afgrænse populationen yderligere, samt begrunde for valget af populationen. Dette søges imidlertid ekspliciteret i afsnit 4.2.2 *valg af population*.

1.3 Bevæggrunde

I det følgende vil de psykologfaglige bevæggrunde, samt vores personlige bevæggrund skildres. Således vil vi skitsere hvorledes emnets karakter er relevant for psykologien, samt hvor vores personlige incitament ligger, i udførelsen af denne undersøgelse.

1.3.1 Psykologfaglige bevæggrunde

Det er et faktum, at kvinder oftere end mænd bliver sygemeldte fra deres arbejde, med årsagen angivet som stress. Blandt kvinder ses det i gennemsnit, på tværs af de forskellige aldersgrupper, at 29% bliver sygemeldt med stress, mens det hos mændene forekommer blandt 21% (Den Nationale Sundhedsprofil, SST, 2017, p. 25). Der er, os bekendt, ikke givet nogen vurdering, eller lavet en undersøgelse, der kan dirigere os i retningen af hvorfor kvinder i højere grad end mænd bliver sygemeldte med stress. Dog synes den dominerende samfundsdiskurs at emme af, at dette må tillægges kvinders særlige sårbare væsen, der gør disse yderligere modtagelige overfor stress. Det er imidlertid ikke dette speciales hensigt at vurdere hvorfor skellet eksisterer, men blot at påpege dets eksistens, og tilbyde en mulig forklaring herpå. Flere årsager kan formodentlig findes; eksempelvis den aktuelle samfundsdebat om særligt jordemødres løn i forhold til deres arbejdsvilkår, hvor tjenestemandreformen på nuværende tidspunkt bidrager til at opretholde et løngab af. En anden årsag kan findes i vanskeligheden ved at finde sig tilrette i en

mandsdomineret arbejdsverden, hvor kønsstereotyper synes at være kridtede op (Steinitz, 2020). Dog vil det være dette speciales hensigt at betragte den ulønnede arbejdsbyrde, som oftest påfalder kvinden, og hvilken, der foreløbig findes et begrænset fokus på. Dette vil nødvendigvis medføre en øget sandsynlighed for mistrivsel, og betragtet fra en psykologisk vinkel, særligt stress. Som en af vores undersøgelsesdeltagere siger:

CS: Hvad med dit lønnede arbejde, er det en fuldtidsstilling?

IP: Ja, ja, det er det

[...]

IP: Så jeg har to

CB: Ja du har to

IP: Jeg har to job

(Interview 5, Elisabeth, ll. 105 - 117)

Elisabeth påpeger i dette citat, at hun, i modsætning til sin mand, arbejder to jobs. Dette vil kunne betragtes som en ekstra byrde, placeret i højere grad hos moderen, end hos faderen. Derfor synes dette at have en særlig psykologisk væsentlighed, i eventuelt videre arbejdsmistrivelsesforskning samt i terapeutisk øjemed. Særligt i et terapeutisk øjemed, synes nærværende speciale, foruden de samfundsrelevante årsager, at være psykologisk relevant. Haddock, S. A. & Bowling S. W. (2002) fandt i en survey af amerikanske terapeuter, at mange ikke var tilstrækkeligt bekendte med den ulønnede arbejdsbyrdes ulige fordeling, samt hvordan dette kunne være en psykologisk belastning. I en fiktiv case, angav terapeuterne hvorledes de ville rådgive et par, der havde vanskeligheder ved at få hjemme- samt arbejdsliv til at gå op. Der blev, af terapeuterne, primært rådgivet i tråd med stereotypiske kønsopfattelser, således at moderen skulle gå ned i tid på arbejdet, mens faderens rolle forblev uforanderlig. Dette begrundedes blandt andet med forklaringer, der angav at børn var mere tilbøjelige til at tage stoffer, drikke alkohol og have sex, tidligere end deres jævnbyrdige, hvis de tilbragte tid i pasningsinstitutioner, hvilket blev pålagt som moderens ansvar. Meget få terapeuter angav, at de ville spørge begge parter om arbejdsglæde, samt ønske om at tilbringe mere tid i hjemmet, og på baggrund deraf vurdere hvorledes de kunne deles om henholdsvis det lønnede samt

ulønnede arbejde. Dette er naturligvis ganske kritisabelt, at rådgive samt vurdere på baggrund af kønnede stereotyper. Det er imidlertid ikke os bekendt, om samme mønster skulle tegne sig i Danmark, eller om dette fortsat eksisterer 19 år efter undersøgelsen af Haddock og Bowling. Dog er dette perspektiv tillige ikke noget, vi er blevet særligt opmærksomme på, eller præsenterede for i løbet af vores studietid, særligt ikke i forbindelse med egentlig undervisning i terapi. Snarere er vi præsenteret for terapiformer, der tager udgangspunkt i individet samt dispositionelle fremfor situationelle faktorer.

1.3.2 Personlige bevæggrunde for anliggende

Hver især har vi gjort os vores egne private erfaringer med rollen som mor, og det er netop fra disse erfaringer, at vores interesse udspringer. En væsentlig bevæggrund for emnevalget er således observationer fra vores egne hverdagsliv. Eksempelvis oplever vi, at der er divergerende forventninger til rollen som henholdsvis mor og far. Dels oplever vi, at vores børns fædres forventninger til dem selv, divergerer fra vores forventninger til os selv. Dels oplever vi, gennem omgivelsernes reaktioner på arbejdsdelingen, at det eksempelvis er forventeligt, at vi som mødre smører madpakker og laver mad, mens det betragtes som en tjeneste hvis vores børns fædre udfører samme opgaver. Den ulige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde kan synes at forputte sig, når ligestillingsdebatten ofte omhandler ligeløn samt lige muligheder på arbejdsmarkedet. Det er imidlertid ikke utænkeligt, at den skæve fordeling netop bidrager til at opretholde uligheden på arbejdsmarkedet idet kvinden, særligt i det øjeblik hun bliver mor, ofte accepterer at bære en større del af den ulønnede arbejdsbyrde end barnets far. Det er vores fornemmelse, at vi i højere grad bekymrer os om, hvordan hverdagen kommer til at hænge sammen på den anden side af vores nærtstående specialeforsvar, end vores børns fædre gør. På baggrund af vores interesse for området, udarbejdede vi i efteråret 2020 et litteraturreview vedrørende småbørnsmødres mulighed for at håndtere en balance mellem arbejds- og livssfæren. Det var gennem arbejdet med dét projekt at vores interessefelt indsnævrede sig omkring arbejdende småbørnsmødres ulønnede arbejdsbyrde.

1.4 Fremgangsmåde

Specialet er inddelt i syv kapitler, der hver bidrager til besvarelse af problemformuleringen, som præsenteret i afsnit *1.1 specialets anliggende og problemformulering*. Kapitel 1 søger på redegørende vis at etablere specialets fundament, herunder problemformulering, bevæggrunde, samt det metodologiske- og videnskabsteoretiske afsæt. Kapitel 2 belyser kvinders ulønnede arbejdsbyrdes historiske aktualitet, der påpeger en problematik, der har været relevant i mere end 100 år. Kapitel 3 består af en teoretisk gennemgang af relevant psykologisk, samt sociologisk litteratur, der senere skal danne teoretisk grundlag for fortolkninger i det kapitel der præsenterer analysen. I kapitel 4 betragtes specialets anvendte metode, som består af dels den tematiske analyse, der har til hensigt at organisere data, dels Norman Faircloughs (2010; Fairclough in Jensen, 2008) tredimensionelle diskursmodel, som sammen med den teoretiske ramme har til hensigt at udgøre et fortolkningsgrundlag. I kapitel 5 findes analysen, der er udformet på baggrund af otte interviews med småbørnsmødre, hvor det globale tema, *Den ulønnede arbejdsfordeling*, analyseres på baggrund af kategorierne *kønsroller i forældreskabet*, *årsag* samt *håndtering*. Kapitlet afrundes i en opsummering af de væsentligste pointer i analysen. Kapitel 6 er således en diskussion af de fundne tematikker i analysen, samt de implikationer disse kan synes at have, ligesom de ideografiske videnskabsidealer diskuteres. Kapitel 7 rummer specialets konklusion.

1.5 Metodologisk og videnskabsteoretisk afsæt

I kvalitative studier er det væsentligt at eksplicitere metodologiske- såvel som epistemologiske overvejelser og refleksioner, ligesom det er væsentligt at have øje for spillet mellem epistemologi, metodologi og metode (Holloway & Todres, 2003, p. 355; Carter, & Little, 2007, p. 1326). Det følgende afsnit vil som følge heraf indledes med en karakteristik af de tre koncepter og deres gensidige implikationer. Dernæst beskrives og begrundes socialkonstruktionismen som studiets, epistemologiske, udgangspunkt, hvorefter den kritisk diskursive tilgang anskueliggøres.

1.5.1 Epistemologi, metodologi og metode

Epistemologi, metodologi og metode synes at have konfliktende definitioner i litteraturen, hvorfor der her tages udgangspunkt i de definitioner Carter & Little (2007) skildrer. Epistemologiske positioner er forskellige teoretiske og filosofiske tilgange til viden. Det er umuligt at producere viden, uden samtidig at have nogle delvist specifikke antagelser om hvad viden er og hvordan viden skabes. Et studie vil således altid trække på en epistemologisk position, men kan imidlertid gøre dette implicit såvel som eksplicit (Carter & Little, 2007, p. 1319). I det foreliggende kvalitative studie findes det væsentligt at eksplicitere det epistemologiske- og det metodologiske udgangspunkt, samt de egentlige metoder da det således bliver lettere for læseren at vurdere projektets interne konsistens (Carter & Little, 2007, p. 1316). Metodologi kan ikke reduceres til metode. Metodologien belyser metodens muligheder og begrænsninger, såvel som metodens grundlæggende antagelser og konsekvenser. Metodologi kan således defineres som følger: *"The study – the description, the explanation, the justification - of methods, and not the methods themselves"* (Carter & Little, 2007, p. 1318). En metodologi er idealistisk og under udvikling idet den udvikler sig gennem fortsat analyse af de egentlige metoder (Carter & Little, 2007, p. 1318). Metode er de egentlige og aktive handlinger, der eksekveres i forbindelse med studiet. Der er således tale om rekruttering, dataindsamling, dataanalyse og afrapportering (Carter & Little, 2007, p. 1318). Det betyder blandt andet at vi, i skrivende stund, *gør* metode vedrørende intern konsistens. De egentligt anvendte metoder vil beskrives og begrundes i kapitel fire, mens den gensidige relation mellem metode, metodologi og epistemologi vil udfoldes i det følgende.

Den gensidige relation mellem metode, metodologi og epistemologi kan kort illustreres ved at metodologien berettiger metoden. Når metoden er en vidensproducerende aktivitet, kan metodologien således siges at have epistemologisk indhold (Carter & Little, 2007, p. 1320). Det epistemologiske udgangspunkt vil således have indflydelse på valget af metodologisk tilgang, som ligeledes vil have indflydelse på de specifikke metoder, der implementeres i det konkrete studie, samt valget af teoretisk ramme. Metode er det mest observerbare og konkrete af de tre

koncepter, ligesom metoden fremhæver de epistemologiske og metodologiske grundantagelser (Carter & Little, 2007, p. 1325). Et kvalitativt studies interne konsistens kan således retfærdiggøres i valget af epistemologi, metodologi og metode (Carter & Little, 2007, p. 1325). Derfor er et væsentligt element i afrapporteringen ligeledes at tydeliggøre og begrunde de valg vi har truffet, vedrørende epistemologi, metodologi og metode.

1.5.2 Socialkonstruktionismen

Det nærværende studie har en socialkonstruktionistisk epistemologi, inspireret af den amerikanske filosof og sociolog, Judith Butler. Butler (1999) beskriver den binære kønsforståelse som en social konstruktion, der konstitueres diskursivt og opponerer imod, at denne konstruktion fremstilles som en universel sandhed (Butler, 1999, pp. 44; 82).

Socialkonstruktionismen udspringer af den filosofiske nyorientering mod sproget (den sproglige vending), der vandt frem i 1970'erne (Christensen, 2015, p. 86). Dette ophav har en helt central betydning idet socialkonstruktionismen refererer til, at fænomeneres eksakte eksistens skyldes den måde vi omtaler dem på (Burr, 2015, p. 105). Derved kan man hævde, at psykologiens genstandsfelt, indenfor rammerne af socialkonstruktionismen, er sprogets konstituerende rolle (Christensen, 2015, p. 88). Konstruktionen af fænomener i verden kan således siges at være social, ligesom samtale må forstås som handling: "*When people talk to each other, the world gets constructed*" (Burr, 2015, p. 11). Forskellige konstruktioner af verden, kan siges at medføre divergerende handlemuligheder. I den udstrækning sproget danner grundlag for disse konstruktioner, må sproget nødvendigvis understøtte de former for handling, som er mulige for individer at udføre (Burr, 2015, p. 71). Når det foreliggende studie er kritisk diskursivt informeret, er det således kohærent med socialkonstruktionismens grundantagelser, vedrørende sprogets essentielle rolle. Udover at socialkonstruktionismen udspringer af den sproglige vending, er dens grundantagelser i overensstemmelse med en lang række af sociologiens (Burr, 2015, p. 2). Man kan argumentere for, at den filosofiske retning ligeledes er kompatibel med psykologien, dels fordi det er vanskeligt at trække en linje mellem sociologien og psykologien da individ og samfund synes uløselige, dels fordi den amerikanske

psykolog Kenneth Gergen allerede i 1985 omtaler den socialkonstruktionistiske bevægelse indenfor psykologien (Gergen, 1985). Når 'noget' antages at være et socialt konstrukt er dette, noget, imidlertid ikke illusorisk, hvilket er en væsentlig pointe i forbindelse med det foreliggende studie (Butler, 1999, p. 82; Burr, 2015, p. 105). Den ulige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde, mellem danske småbørnsmødre- og fædre, er således ikke mindre virkelig når den betragtes som social konstrueret. Det betyder dog, at der er en række specifikke antagelser knyttet til studiet angående viden, virkelighed og sandhed (Burr, 2015, p. 9). Når Butler (1999) opponerer mod en universel sandhed, med henblik på den binære kønsforståelse, trækker hun på et centralt aspekt af socialkonstruktionismen, idet den netop synes at basere sig på fraværet af en ultimativ sand erkendelse (Burr, 2015, p. 93). Socialkonstruktionismen anfægter muligheden for at bekendtgøre universelle menneskelige egenskaber og fænomener, da sådanne må forstås i lyset af de specifikke kulturelle og historiske omstændigheder de er situeret i (Gergen, 1985, pp. 167-168). Socialkonstruktionismen opponerer ligeledes imod almindeligt accepterede kategorier og gængse forståelsesmåder. Det kan eksempelvis være kategorierne *mand* og *kvinde*, samt de gængse forståelser af forskellene mellem disse binære kategorier (Gergen, 1985, p. 267). Dette er ligeledes i overensstemmelse med Butlers (1988) socialkonstruktionistiske feminisme, som fremføres mere uddybende i kapitel 3.

Når studiet er baseret på en socialkonstruktionistisk epistemologi, påvirker det på forskellige måder de valg, der træffes vedrørende metode. Epistemologien har eksempelvis indflydelse på hvordan forholdet mellem undersøgelsesdeltagere og os som studerende, betragtes. Med udgangspunkt i socialkonstruktionismen, er det ikke formålstjenligt at søge efter undersøgelsesdeltagernes indre og statistiske overbevisninger og holdninger, eftersom vi ikke har direkte adgang til undersøgelsesdeltagernes psyke (Carter & Little, 2007, p. 1321). I stedet må vi betragte måden hvorpå undersøgelsesdeltagerne i interaktionen med os, gennem sproget, forsøgte at skabe mening i forhold til den ulige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde. Det er imidlertid forventeligt, at undersøgelsesdeltagerne gennem interviewinteraktionen konstruerer divergerende former for mening, da samtalen og konteksten ændrer karakter undervejs (Carter & Little, 2007, p. 1321). Desuden anskues undersøgelsesdeltagerne ikke som passive subjekter, der studeres, men i

højere grad som aktive aktører, der med deres bidrag er medskabere af studiet (Carter & Little, 2007, p. 1321). Epistemologien har ligeledes indflydelse på de valg, der træffes vedrørende metodologi, idet de socialkonstruktionistiske grundantagelser anskuer viden som et produkt af den pågældende situation, samt den specifikke historiske- og kulturelle kontekst (Gergen, 1985, pp. 167-168). Den viden som nærværende studie konstruerer, med de pågældende undersøgelsesdeltagere, på et specifikt tidspunkt, anskues således som værende helt eller delvist forskellig fra den viden, der kan konstrueres med andre undersøgelsesdeltagere på et andet tidspunkt (Carter & Little, 2007, p. 1319). Den epistemologiske position vil således være kompatibel med nogle metodologier og inkompatibel med andre. Socialkonstruktionismen synes imidlertid kompatibel med den kritiske diskursanalyse, som følges nedenfor.

1.5.3 Kritisk diskursanalyse

Den kvalitative tilgang til det foreliggende studie er kritisk diskursiv, hvorfor der tages afsæt i den kritisk diskursive metodologi. Jævnfør den tidligere definition af metodologi, vil det følgende afsnit beskrive den kritisk diskursanalytiske metodes grundlæggende antagelser samt ophav, ligesom metodens muligheder og begrænsninger søges ekspliciteret.

Tilsvarende socialkonstruktionismen, har den kritisk diskursive analyse rødder i den sproglige vending. Man gik fra at antage, at fænomenet eksisterede først, hvorefter det specifikke sproglige udtryk angående dette fænomen opstod, til en antagelse om at sproget konstituerer fænomenet (Locke, 2004, p. 11). Ophavet til den kritisk diskursive analyse eksisterer indenfor rammerne af den sidste antagelse, hvilket således er i overensstemmelse med socialkonstruktionismen. Når fænomener og den mening disse tilskrives, konstitueres socialt gennem sproget, må fænomenet anskues som historisk og sprogligt situeret (Locke, 2004, p. 11). I det nærværende speciale tages der udgangspunkt i Faircloughs udlægning af den af kritiske diskursanalyse. Faircloughs udlægning betragter diskurs som værende dels konstituerende *for* det sociale, dels som konstitueret *af* det sociale (In Jensen, 2008, p. 10). Denne udlægning er således dialektisk, idet der foregår en vekselvirkning mellem det

sociale og det diskursive. Fairclough anskuer desuden diskursen som værende en del af det sociale, mens det sociale må forstås som værende mere end blot diskursen (In Jensen, 2008, p. 10). Han anskuer ydermere diskursiv praksis som værende dels konventionel, idet den bidrager til en reproduktion af samfundet, dels kreativt konstituerende idet den ligeledes kan bidrage til at forandre samfundet (In Jensen, 2008, p. 19). Fairclough er som udfald af dette dialektiske diskursperspektiv opmærksom på en faldgrube, der på den ene side handler om at diskursens sociale determination overvurderes, således at diskurs udelukkende bliver en refleksion af en bagvedliggende virkelig verden. På den anden side må man ligeledes være påpasselig med at overvurdere hvor socialt konstruerende diskursen er, da det ifølge Fairclough, kan bidrage til en idealistisk fremstilling af diskursen som værende det eneste, der reelt eksisterer (In Jensen, 2008, p. 19). Det kritiske element i den kritisk diskursive analysemetodes metodologi, betragtes på to niveauer. Dels er den kritiske diskursanalyse kritisk overfor den nuværende sociale orden, da der argumenteres for at den på samme vilkår, som eksempelvis kritisk psykologi, er rodfæstet i en radikal kritik af ulighed i sociale relationer (Billig, 2003, p. 39). Dels er den kritisk overfor andre akademiske tilgange, som synes at udelade politiske analyser fra deres teoretiske og metodologiske antagelser. Dette anses af kritiske teoretikere ikke blot som værende en mangel. Det anses i højere grad som ideologisk, idet den sociale orden betragtes som influeret af videnskabelig produktion (Billig, 2003, p. 39). Kritisk diskursanalyse hævder således at divergere fra ikke-kritiske tilgange, idet den ikke blot beskriver den diskursive praksis, men ligeledes fremstiller hvordan denne praksis er influeret af ideologi og magtrelationer (Billig, 2003, p. 38). Årsagen til et studie bør således, ifølge den kritiske diskursanalyse, være politisk kritik, hvorfor værktøjer til en sådan politisk kritik er indbygget i analysemetodens teori og metode (Billig, 2003, p. 39). Den kritiske diskursanalyse står ifølge Billig (2003) overfor nogle praktiske dilemmaer, i forbindelse med at metoden og teorien er blevet succesfuldt implementeret (p. 42). Når kritisk diskursanalyse eksempelvis udbydes som fag ved universiteterne, har den udfordringer med hensyn til at forene sig med den uundgåelige magtrelation, mellem underviser og studerende i eksamenssituationer (Billig, 2003, p. 43). Det er dog ikke nogle udfordringer, der synes at have betydning for anvendelsen af den kritiske diskursanalyse i det nærværende speciale. Til gengæld synes den kritisk diskursive analysemetode, at

kunne bidrage til at belyse diskursive praksisser, samt placere transskriptionerne i en større social sammenhæng, som giver studiet mulighed for at fortolke på hvorvidt teksterne bidrager til reproduktion, eller forandring af den sociale praksis. Ligesom den kan anvendes til at belyse de diskursordener der eksisterer, vedrørende den ulige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde, mellem mødre og fædre. I analysen vil metodologien konkret komme til udtryk gennem Faircloughs tredimensionelle diskursmodel, som introduceres i afsnit 4.2.2. *Kritisk diskursanalyse*.

Kapitel 2

I det nærværende kapitel vil der forekomme en kort skildring af holdninger til kvindens, herunder særligt moderens, ulønnede arbejdsbyrde gennem tiden. Det vil ligeledes beskrives hvordan kvinders dobbelte arbejdsbyrde, i form af dels et lønnet, dels et ulønnet arbejde, blev diskursivt legitimeret historisk, og hvordan denne diskurs til stadighed kan siges at florere.

2.1 Historisk gennemgang af moderskabet

I 1875 udtaler Henrik Scharling, dekanen fra Det Teologiske Fakultet fra Københavns Universitet, sig således:

“Den såkaldte kvindeemancipation, som med stor iver og heftighed føres frem i vore dage, hviler på en miskendelse af kvindens naturlige evner og anlæg og den livsopgave, som ved disse er stillet hende. Den vil, hvor der ikke sættes grænser for den, medføre stor forvirring, ja ligefrem fare for samfundet, fordi den truer med at omstyrte én af grundpillerne for dette, nemlig familielivet. Dettes sammenhold, inderlighed og forædlende indflydelse beror væsentlig derpå, at kvinden vil fastholde og opfylde de pligter, som påhviler hende indenfor samme. Jo mere kvinden drages bort fra familien til en udadvendt virksomhed, des mere vil familielivet svækkes og opløses, og det tab, som herved tilføjes samfundet, vil være lige så uberegneligt som uerstatteligt” (Possing, 2018, pp. 83-84)

På trods af citatets knap 150 år, synes dette stadig delvist at være en underliggende diskurs i Danmark, den dag i dag. Her drages på kvindens essentialisme idet hendes naturlige evne og anlæg betragtes som indiskutabel, hvilket efterlader en stærk forventning til kvinden og den opgave hun forventes at udføre; sin livsopgave. Denne opgave findes i hjemmet, og det er ganske nødvendigt at kvinden udfører opgaven, da det ellers vil have konsekvenser for samfundet, idet familielivet vil svækkes og opløses. Dog tilskriver citatet ligeledes kvinden en særlig status og plads i samfundet. Scharling fremlagde dette i forbindelse med en argumentation af hvorfor kvinder ikke skulle tildeles adgang på andre fakulteter end det medicinske,

på universiteterne, som de allerede havde opnået adgang til (Possing, 2018, p. 79). Det har altså omkring dette tidspunkt i Danmark, været nødvendigt at formulere kvindens plads i samfundet. Scharling var langt fra ene om sin positionering af kvinder, og er det end ikke i dag:

“Det er en medfødt mekanik, der gør, at kvinder har mere lyst til at gå derhjemme med børnene, mens mændene arbejder. Det er ufornuftigt at tage biologien ud af det” (Possing, 2018, p. 17).

Dette citat stammer fra Folketingspolitiker, Joachim B. Olsen fra Liberal Alliance i 2016. Det vidner om en herskende diskurs, der til stadighed findes. Kvinder og mænd er forskellige fra naturens hånd, og dette påvirker deres adfærd til at ville leve deres liv under forskellige omstændigheder; kvinder vil være sammen med deres børn i hjemmet, mens mænd vil være ude af hjemmet for at forsørge familien.

Den 5. juni 1915 blev kønnenes politiske ligestillingen indskrevet i den danske grundlov, således at kvinderne nu på lige fod med mændene fik stemme- og valgret. I sin tale til befolkningen på Amalienborg den dag, blåstemplede Kong Christian X således symbolsk kvinders dobbeltarbejde, da han i sin tale nævner hvordan kvinderne vil gøre ‘god fyldest’ med mændene i det offentlige, men alligevel påmindrer kvinderne, at de fortsat ikke kan undværes i hjemmet samt i børneopdragelsen (Possing, 2018, pp. 116 - 117).

Det var dog ikke kun mændene, der mente at kvinder og mænd var essentialistisk divergerende, også kvinderne selv, adopterede samtidens diskurs om kønnenes forskelligheder. Citatet nedenfor er skrevet af Skuespillerinde Luise Heiberg i 1859, som i et læserbrev til mødre angav dette kønsperspektiv.

Hun behøver ikke så megen lærdom, som man har indbildt dig; hvad hun behøver kan du lære hende, hvis du vil; og du vil hvis det kunne lykkes mig at gøre det tydeligt for dig, hvad hun og du taber, i fald du ikke vil, selv oplære sine små pigebørn i de lærdomme, som i almindelighed er nødvendige for dem. For at der engang kan blive en husmor ud af din datter, må du i tide vække hendes sans for alt kvindeligt arbejde og for huslighed. Lad dine små piger så tidligt som muligt få dukker, og lad dem selv sy dukketøjet [...] Benyt barnets instinkt til tidligt at ville lege mor og ville have et hus. [...] Af nutidens damer kender jeg kun én art af

kvinder, der føler sig lykkelige, i ro og tilfredse med dem selv og deres kår i livet. Dem nemlig, som opfylder deres huslige pligter som mor og hustru''. (Possing, 2016, pp. 63-64).

Man må hævde, at vi på mange ligestillingsparametre er kommet et stykke vej, siden det forsøgte at ekskludere kvinder fra universiteterne og den offentlige ret til at stemme politisk, med begrundelsen at hendes rette og naturlige plads findes i hjemmet. Problematikken forekommer dog alligevel fortsat, som set ved kongens blåstempling af kvindens dobbeltarbejde ved grundlovsdag i 1915. Lis Jacobsen, redaktør, filolog og dr. phil, blev opmærksom på det valg hun synes at måtte stå over for, da hun sandede at hun ikke kunne både udfolde sig indenfor videnskaberne, når også hun måtte eneforsørge og pleje sine to børn i 1911. På det tidspunkt havde ingen forestillet sig at to voksne på lige fod, aktivt kunne deltage i pasningsarbejdet og husholdningen, samt begge være forsørgere. Det forekom Lis Jacobsen som et valg hun måtte træffe, hus og hjem, eller videnskaben. I sin tale ved Dansk Kvindesamfund i 1911 påpeger hun netop hvordan hun har kæmpet for at vælge, og sander at hun hverken kan eller bør vælge. Hun vælger det hun kalder *livskampen*. Hun vil ikke give afkald på det, der drager hende mod videnskaben, samtidig vil hun heller ikke give afkald på at være mor. Hun vælger begge dele, og opfordrer andre kvinder med samme kald, at tage deres livskampe op (Possing, 2018, pp. 136 - 137). I 1989, 78 år senere, udgiver sociolog Arlie Russell Hochschild bogen *The Second Shift - Working Families and the Revolution at Home*. Bogen er en samling af observations- samt interviewundersøgelser, udført i 1980'ernes USA (Hochschild, 2012a). Hochschild indleder ofte møder med sine deltagere ved at vise dem et billede af *supermom*:

''She has that working-mother look as she strides forward, briefcase in one hand, smiling child in the other. Literally and figuratively, she is moving ahead. Her hair, if long, tosses behind her; if it is short, it sweeps back at the sides, suggesting mobility and progress. There is nothing shy or passive about her. She is confident, active, 'liberated''. She wears a dark tailored suit, but with a silk bow or colorfull frill that says, 'I'm really feminine underneath''. She had made it in a man's world, without sacrificing her femininity. And she has done this on her own. By some

personal miracle, this image suggests, she has managed to combine what 150 years of industrialization have split wide apart - child and job, frill and suit, female culture and male'' (Hochschild, 2012a, p. 1).

De virkelige kvinder, der blev vist dette billede og denne beskrivelse, er alle brudt ud i latter. Billedet er ikke en vellignende repræsentation, af deres moderskab eller arbejdsliv. Tværtimod. Således synes den mest betragtelige ændring i Lis Jacobsens opfordring til at klare det hele, frem til Hochschilds billede af supermom, at være en realisation om, at kombinationen af begge sfærer, i meget lav grad er mulig. I et nyere svensk studie findes det, at ligestillingsfilosofien i Norden tidligere havde haft et omdrejningspunkt om fuld ligestilling mellem kønnene, således både på arbejdsmarkedet, såvel som i forhold til hjemmets ulønnede arbejdsopgaver. I de senere år, er der dog sket en markant ændring, som påpeges i studiet (Eldén & Anving, 2016, p. 6). Denne ændring omhandler at mænd og kvinder nu kan opnå den eftertragtede ligestillede status, ved blot at være i stand til at følge deres arbejdsambitioner, i tråd med den tidligere diskurs. Resultatet er, at det ulønnede arbejde igen overses som en tidskrævende og energidrænende aktivitet. En aktivitet som oftest påfalder den ene forældre, nemlig moderen (Eldén & Anving, 2016, pp. 5 - 7).

Kapitel 3

I det følgende kapitel vil der forekomme en redegørelse af den teori der, sammen med Faircloughs (In Jensen, 2008) tredimensionelle diskursmodel, vil udgøre fortolkningsgrundlaget i forbindelse med studiets analyse. Kapitlet indledes under overskriften Køns-konceptualisering. Køns-konceptualisering er sammenlagt af tre komplementære teorier, der hver for sig, samt i samspil, søger at forklare køn som værende et socialt konstrukt, fremfor som en biologisk ufravigelig tilstand. Efterfølgende forekommer en redegørelse af Hochschilds (1979; 2012b) teori om følelsesregler, som i forbindelse med nærværende speciale, kan anvendes til at fortolke om der eksisterer nogle regler, der er delvist determinerende i forhold til hvilke emotioner mødrene udviser, eller forventes at udvise. Herefter introduceres og beskrives positioneringsteorien, da den synes at kunne bidrage med et diskursanalytisk perspektiv, i den foreliggende analyse, ligesom den tilbyder et dynamisk perspektiv i forståelsen af den ulige fordeling, af den ulønnede arbejdsbyrde mellem småbørnsmødre og småbørnsfædre. Slutteligt introduceres håndteringsstrategier jævnfør Wanja Astvik, Marika Melin, & Michael Allvin (2014), idet interviewene synes at skildre en række konkrete eksempler herpå. Teorien anskuer dog ligeledes menneskelig adfærd som et udfald af de kontekstuelle omstændigheder. Køns-konceptualisering, følelsesregler og positioneringsteorien synes alle compatible med henholdsvis det epistemologiske og det metodologiske afsæt.

3.1 Køns-konceptualisering

I dette afsnit udforskes og teoretiseres kønnenes koncept med udgangspunkt i Butlers (1988), artikel om performative køn. Udover denne udgivelse er hun særligt kendt som forfatteren bag Kønsballade (eng. Gender Trouble, 1999), som skabte furore i feminismen i 1990'erne ved bogens originale udgivelse. Butler (1988) stiller spørgsmålstejn ved socialt såvel som biologisk køns essentialisme samt egentlige eksistens. Dernæst præsenteres neuroforsker, Lise Eliot (2011), som har gransket 30 års neurologisk kønsforskning, der er blevet misbrugt i kampagner for at

retfærdiggøre kønssocialiseringen af drenge og piger, blandt andet ved at hævde at de lærer forskelligt, og derfor bør undervises separat, samt forskelsbehandles. Endvidere tager vi fat på Iris Youngs (1980) fænomenologiske undersøgelse af mænds og kvinders divergerende kropsspatialitet, som menes at være socialt konstrueret, og hvordan dette kan overføres til kvinders, potentielle, undertrykkelse i særligt vestlige samfund.

3.1.1 Performativt køn

Simone de Beauvoir er kendt for citatet *'one is not born a woman, but rather, becomes a woman'*, hvilket giver anledning til at beskue kønnet som en identitet, der bliver konstrueret og formet som et produkt af den kultur og samtid, kvinden eksisterer i. Særligt sker dette som en stiliseret gentagelse af skuespil i overensstemmelse med kvinderollen. I stil med Young (1980), som introduceres i afsnit 3.1.2, finder Butler, at dette skuespil eller denne optræden udføres med kroppens gestikulationer, mimik og bevægelser (Butler, 1988, p. 519; Butler, 1999, p. 82). Vores medmennesker og vi selv, bliver en del af det publikum, der optrædes for, hvilket resulterer i en tro på den konstruerede kønsidentitet, som værende en autentisk identitet upåvirket af kultur og samtid (Butler, 1988, p. 520). Måden hvorpå dette opretholdes, sker gennem tabu samt sociale sanktioner (Butler, 1988, p. 520). Men hvordan gøres dette? Ifølge antropologen Victor Turner, foreslås det at reproduktionen samt internaliseringen af kønnet som identitet, sker gennem gentagelse og genoplevelse af en mening, som allerede er socialt etableret, og bliver ritualiseret som legitim (Butler, 1988, p. 526). Når kroppen er aktivt deltagende i reproduktionen, understreges det, at det ikke er individets frie valg, men ej heller passivt pålagt individet. Kroppens reproduktion af køn sker nærmere på baggrund af et allerede fastlagt direktiv, der følges (Butler, 1988, p. 526). Merleau-Ponty beskriver kroppen som en idé, der kontinuerligt og uden ende, realiseres. Dette skal forstås således, at der ikke findes en essens, idéen formes snarere historisk i den kontekst den befinder sig i. Individet optræder på baggrund af dette forskelligt fra sine forgængere såvel som efterkommere. Dette medfølger også, at denne aktivt deltager i en reproduktion af hvad en kvindekrop er, som eftergives i en version til efterkommere (Butler, 1988, p. 521). Simone de Beauvoir skelner mellem det sociale

samt det biologiske køn, hvoraf at være biologisk kvinde (*eng. female*) ikke har nogen betydning, mens det at være socialt kvinde (*eng. woman*) betyder at man er blevet en kvinde. Kvinden (den sociale) har materialiseret sig ind i konformitet til historisk afgrænsede muligheder, og fortsætter denne konforme adfærd som et vedvarende kropsligt projekt, der har kulturel overlevelse som sit mål. Således er kvinden nødsaget til at måtte passe ind i den historiske samtids definition af hvad, det vil sige at være en kvinde, for fortsat at få lov at eksistere i kulturel overensstemmelse med samfundet. Formås dette ikke, følger sociale konsekvenser (Butler, 1988, p. 522). Butler hævder at denne overensstemmelses videreføring udføres på baggrund af et konstrukt, som bliver reproduceret, idet der hersker en konsensus om at optræde, producere og fortsat polarisere de to køn i overensstemmelse med kulturel fiktion, men med en forestilling om at det er individets egen produktion, der får hele kønskonceptet til at emme at naturalisme. Dette særligt når individet tror på dets egen agens i denne optræden, som en naturligt prædetermineret egenskab (Butler, 1988, pp. 522 - 523). Redskabet, er kroppen. Det er denne, som formes til enten at afspejle det politisk konstruerede billede af hvordan en mand eller kvinde skal se ud, bevæge sig samt tale, med mere (Butler, 1988, p. 523). Feminismen har længe forsøgt at gøre kvinders historie og narrativ alment kendt, og gjort opmærksom på at kvinders historiske eksistens, divergerer fra mænds historiske eksistens. Disse velmenende intentioner har imidlertid den konsekvens, at selve kvindekønnet forbliver betragtet som en universel entitet. Det ærgrer Butler, at man ikke først har undersøgt hvorfra kvindekønnet kommer, førend man har kædet kvinder sammen i en fælles kategori, som ikke nødvendigvis omfavner alle kvinder. Resultatet kan være, at feminismen i den forbindelse, bidrager til en yderligere reproduktion af opfattelsen af kvindekønnet, med de særlige ensformige karakteristika det tilskrives (Butler, 1988, p. 523). Dette betyder ikke, at feminismens arbejde ikke er væsentligt for kvindens emancipation, blot at denne, når kvindekønnet opfattes som en samlet enhed, ligeledes vil have negative følger, såsom en præservering af kønnet som binært (Butler, 1988, p. 530). En gængs opfattelse af køn, er netop at kønnet er naturligt eller essentielt, og dermed betragtes den optræden vi ser, nærmere som et udtryk for det biologiske køns prædeterminerede adfærd, fremfor som den faktiske socialt konstruerede reproduktion, det er (Butler, 1988, p. 528). En væsentlig pointe bliver draget, når der

gøres opmærksom på hvordan man i det teatraliske kan skelne fiktion og optræden, fra det *virkelige*. Men når aktørerne i det virkelige liv optræder uden selv at identificere denne optræden, skelnes der ikke længere, og denne optræden betragtes nu som virkelighed (Butler, 1988, p. 527).

3.1.2 Biologisk fundament, eller socialt konstrukt

Som vist i kapitel 2, har der længe eksisteret en gængs forståelse om, at mænd og kvinder, samt drenge og piger, er forskellige. Der argumenteres eksempelvis for at drenge og piger bør have separat undervisning, for at kunne akkomodere hvert køns forskellige indlæringsmetoder. Dog findes det, at der er større variation indenfor det enkelte køn, end kønnene imellem (Eliot, 2011, p. 363). ‘Brain-based learning’, som beror på non faktuelle påstande om hormoner og neurologiske kønsforskelle, har influeret flere undervisere til bedre at kunne retfærdiggøre kønsopdelt undervisning, eller forskelsbehandling i undervisningen baseret på køn (Eliot, 2011, p. 363). I 2011 havde mere end 500 amerikanske folkeskoler kønsopdelte klasser, eller sågar skoler, på baggrund af ‘brain-based learning’. Eliot (2011) argumenterer for, at der findes en stærk tendens til at tilskrive neurologien mere magt, end berettiget. Dette på baggrund af forslaget om at lave en MRI på et barn, og på baggrund deraf, determinere den mest gavnlige indlæringsmetode for det pågældende barn (p. 364).

Psykologer har længe forsøgt at påpege de adfærdsmæssige forskelle hos drenge og piger, hvilke varierer fra lederskabsstil og seksuelle præferencer til matematiske færdigheder, selvværd eller sågar hvordan de hver især kaster en bold (Eliot, 2011, p. 364). Her refererer hun sandsynligvis til Young (1980), og hendes undersøgelse ‘*Throwing Like a Girl*’, hvori hun netop undersøger forskellen på mænds og kvinders kropsspatialitet, og vurderer at denne i høj grad er tillært, fremfor nedarvet, som biologiske argumenter, måske ville hævde.

Amygdala er større hos mænd, end den er hos kvinder, og har funktioner såsom social perception, emotionel hukommelse, frygt, beslutningstagen samt aggression. På trods af dette, tillægger Michael Gurian, konsulent for ‘*Brain-based learning*’ i sin bog ‘*Boys and Girls Learn Differently!*’ mænds øgede aggression til faktummet, at deres amygdala er større end kvinders (Eliot, 2011, p. 364). I virkeligheden associeres amygdala ligeledes med stereotypiske kvindetræk, såsom social

perception, emotionel hukommelse og frygt, hvilket ifølge Gurians logik, burde gøre mænd dygtigere end kvinder, også på disse områder. Han nævner dog kun aggression. Disse studier, der ligger til grund for 'brain-based learning' er udført på voksne, og aldrig repliceret hos børn, hvilket øger sandsynligheden for fejlbehæftede resultater. En undersøgelse lavet hos børn, viste netop at børns matematiske evner ikke divergerede kønnene imellem, men divergerede væsentlig da samme undersøgelse blev foretaget hos voksne. Dette peger på at børns hjerner ikke fungerer som voksnes og fortsat er under konstruktion, en konstruktion hvori oplevelser, erfaringer og socialisering fra fødsel til voksenlivet, spiller en væsentlig større rolle, end man antager indenfor neurologien (Eliot, 2011, p. 364). Flere studier peger på, at der er forskelle på kønnene, som ligger i tråd med stereotypierne såsom spatiale færdigheder, matematiske færdigheder, skriftlige evner, emotionel udtrykkelse, selvværd og fysisk aggressivitet. Dog findes det, at disse forskelle er meget små i barndommen, og først kan ses i de tidlige voksne leveår. Faktisk har spædbørns hjerner endnu ikke fastlagte neurale kredsløb, udover de helt basale reflekser, som er nødvendige for overlevelse. Dettet kaldes af forskere neuroplasticitet, og ses tydeligst i barndommen (Eliot, 2011, pp. 364 - 365). Grundet hjernen som biologisk organisme, betragtes de forskelle, der kan observeres i voksne mænds og kvinders hjerner, som værende prædeterminerede og fastlåste. I samme omfang undlades ofte de forskellige livserfaringer og oplevelser, som børn op mod de tidlige voksenår er underlagt, førend disse neurologiske forskelle kan observeres. Fejlen opstår når biologi bliver synonym for 'hardwiring' (Eliot, 2011, p. 365). Det har været bredt kendt, at kvinders to hjernehalvdele har flere forbindelser end mænds, kaldet *corpus callosum*. Kvinder skulle eftersigende have 25% flere forbindelser end mænd, hvilket skulle tillade dem at være dygtigere til omstilling, samt multitasking. Faktum er blot, at dette ikke er påvist. Fejltolkningen beror på et studie fra 1982, der fandt, at kvinder havde mere corpus callosum i den forreste hjernedel, der udgør 1/5 af strukturen, kendt som *splenium*. Flere har forsøgt at påvise, at kvinders forbindelser mellem hjernehalvdele er større end mænds, men i 1997 fandtes det, at der ikke findes en forskel. Der forskes stadig i emnet, men den generelle konsensus blandt neurologer er, at hjernestørrelsen determinerer corpus callosum, fremfor køn (Eliot, 2011, p. 365). Der findes således få relevante neurologiske forskelle kønnene

imellem, og slet ikke nogle, der har relevans for opdelingen af drenge og piger i læringsmæssigt øjemed (Eliot, 2011, p. 367).

Drenge og pigers syn bliver også betragtet som forskellige, idet hvert køn har præferencer. Eksempelvis er drenge mere tiltrukket af at se på konstant bevægelse, ligesom deres øjne er mere dragede af farver som, grå, blå, brun og sort. Det omvendte er ifølge David Chadwell gældende for pigerne, de behøver ikke at se på konstant bevægelse, og er mere dragede mod varme farver, såsom orange, rød og gul. Derudover er de også mere detaljeorienterede. Dog findes der intet bevis herfor, derimod findes der legetøjsafdelinger, der er med til at præge drenge mod legetøj i de nævnte farver, samt legetøj i bevægelse. Hos pigerne ses samme mønster, der findes mere stillestående legetøj særligt fabrikeret til dem, i varme farver. Det findes faktisk, at farverne før 2. verdenskrig blev betragtet modsat det nuværende kønssyn; blå var til piger og rød til drenge, hvilket tyder på at social læring, har større indflydelse end biologi (Eliot, 2011, pp. 368; 369). Ligeledes konkluderes der, på baggrund af undersøgelser i voksnes autonome nervesystem, relateret til hjerteproblemer hos mænd, at drenge og piger reagerer forskelligt i stressede situationer. Drenge føler sig efter sigende mere parate og levende, mens piger fryser i fastlåst position, og føler sig utilpasse. På baggrund af dette, findes det, at drenge og piger bør behandles forskelligt, således at drenge får mere dikterende og kortfattede ordrer, mens piger får mere personlige relationer, mens de instrueres i hvad de skal gøre. Der findes imidlertid ikke evidens for at det skulle forholde sig sådan. Derimod findes det kritisabelt at overføre en konklusion vedrørende voksne mænds hjerteproblemer, til kønnede reaktionsforskelle hos børn, på baggrund af det autonome nervesystem (Eliot, 2011, p. 371). Hvis disse kønsstereotyper dominerer og sågar retfærdiggøres med inkorrekt anvendt forskning, virker det særligt sandsynligt, at kønsforskelle hos børn, snarere er et produkt af voksnes behandling af børn, såvel som tilsyneladende institutionelle forskelle. Det bliver med andre ord en selvopfyldende profeti (Eliot, 2011, p. 374).

Det hævdes at hormonforskelle hos piger og drenge, såvel som hos mænd og kvinder, spiller en væsentlig rolle i kønnenes forskellige adfærd. Eksempelvis skulle testosteron efter sigende påvirke mænds evner til bedre at kunne lære matematisk, samt spatialt. Derimod skulle estrogen hos piger og kvinder have den modsatte effekt, således at de i ringere grad er i stand til at lære matematisk samt spatialt.

Dette skulle i øvrigt intensiveres under pigens eller kvindens menstruationsperiode. Dette er imidlertid inkorrekt. Der findes naturligvis langt større hormonelle forskelle hos voksne end hos børn, men disse influerer i højere grad det reproduktive samt emotionelle system, og påvirker således ikke det kognitive system i så høj grad som det påstås (Eliot, 2011, pp. 372 - 374). Voksnes kønshormoner har altså indflydelse på mænd og kvinders emotionelle kapacitet. I et studie om mænds hormonniveauer, blev det påvist, at fædres testosteronniveau falder når de tager sig af deres små børn. Ligeledes vises der større neural aktivitet hos fædre, når de hører babygråd, fremfor babylatter, hvoraf det modsatte er tilfældet for ikke-forældre. Aktiviteten ses særligt i hjerneområder, der relaterer sig til opmærksomhed samt empati. Årsagen til modsatte konklusion, er funderet i studier, der har undersøgt mænds testosteronniveau ved arbitrær babygråd, hvor man har fundet en midlertidig stigning i testosteron. Dog påvises det nu, at ved mandens eget barn, sker der et fald i testosteronniveauet, samt hjerneaktivitet, der indikerer øget opmærksomhed samt empati (Kuo, Saini, Thomason, Schultheiss, Gonzales, & Volling, 2015, pp. 303 - 304). På baggrund af denne dominerende misinformation, findes det i praksis, at drenge og piger bliver styret i forskellige retninger. Piger bliver skærmet fra blinkende lys og konkurrence, mens drenge bliver styret hen mod hurtige racerløb, samtidig med divergerende litterære værker; drengene introduceres til protagonistiske eventyr, mens pigerne introduceres til mere passive eventyr. I takt med at denne tendens øges, ses det hyppigere, at forældre og lærere søger at få barnet tilpasset stereotypien (Eliot, 2011, p. 375). Særligt problematisk bliver det når børnene internaliserer denne fejlbehæftede antagelse, bestående i den påståede 'hardwired' forskel mellem kønnene. Når pigerne selv begynder at tro på, at de ikke kan blive dygtige til matematik, eller drengene ikke tror de vil være dygtige til sociale færdigheder, på baggrund af deres køn, vil det ofte falde sådan ud. Ironien må findes i, at neurologien netop ikke tegner et billede af hardwiring, men snarere et billede af kompleks plasticitet i begge køn (Eliot, 2011, p. 376).

Som refereret tidligere, kan Young (1980) måske bidrage til svaret på hvad der sker når børn begynder at tro på, at deres evner er begrænset til bestemte biologiske færdigheder.

I 1966 undersøgte E.W. Strauss kastefærdigheder blandt 5-årige drenge og piger, og vurderede, at det måtte være en medfødt mekanisme, der gjorde at drengene er

dygtigere til det, når det kan observeres allerede hos 5-årige børn. Med andre ord, mener han, at det er for tidligt at kunne være blevet socialiseret eller lært at kaste forskelligt. Han forklarer videre, at der må være noget essentialistisk feminint i børn af kønnet pige, der gør, at de kaster anderledes (Young, 1980, p. 138). Kvinder og mænd har dog ikke samme levede erfaringer, som også Eliot (2011) påpeger. Kønnene er socialiserede i henhold til deres respektive biologiske køn, hvilket ikke stammer fra en mystisk feminin eller maskulin essens, men netop socialisering, der påvirker eksempelvis kasteevner, men ligeledes resten af kroppens spatialitet (Young, 1980, p. 139). En eksplicit kønsforskel kan betragtes i måden at sidde på. Tidligere, da kvinder primært gik i nederdel og kjole, måtte de sidde mere stille og sammenholdt, for ikke at blotte sig, mens mænd, der gik i bukser, havde en anden kropslig frihed. Interessant er det dog, at billedet stadig bestod i 1980, selvom kvindernes brug af nederdele og kjoler, på dette tidspunkt, var delt med brugen af bukser, ligesom det stadig kan betragtes (Young, 1980, p. 142). Kvinder stoler i lavere grad på deres kroppe, og lægger et mere halvhjertet forsøg i en aktivitet end mænd gør, hvilket er fundet ved observation af mænds og kvinders måder at bruge deres kroppe på, i forskellige situationer. Ved en aktivitet som eksempelvis at kaste en bold, findes det, at kvinder er mere tilbøjelige til kun at anvende den kropsdel, som er central for opgaven, her; armen, mens mænd stiller hele kroppen til rådighed for den fysiske aktivitet, der skal udføres (Young, 1980, p. 143). Årsagen hertil kan være kvinders frygt for at komme til skade. I stedet for at bruge kroppen som et instrument og være til stede i aktiviteten, er kvinder mere tilbøjelige til at være til stede i hvad der *ønskes* af kroppen. Det besluttet på forhånd, at aktiviteten er for omfattende i forhold til evner, hvilket resulterer i en selvopfyldende profeti. Omvendt er kvinden oftest klar over, at hun skal bevæge sig i en snæver balancegang, hvori hun ikke må virke hverken for akavet eller for stærk i sin udførelse af en given aktivitet. Hun er således nødt til at holde sig tilbage. Der argumenteres for, at kvinden oplever sin krop som en genstand, fremfor som en del af sig selv. Denne forståelse af kroppen er tillært gennem flere års levet erfaring, der adskiller sig fra mændenes, og bør i forlængelse heraf ikke tilskrives en feminin essens (Young, 1980, pp. 144 - 146; 148 - 149).

Kvinden tenderer blot at gøre brug af den plads hun har umiddelbart foran sig, men ikke at gøre brug af den disponible plads derefter. Merleau-Ponty gør brug af

begreberne *here* og *yonder*, i forklaringen af hvilken plads, der for kvinder er tilgængelig. Der gøres brug af *here*, men sjældent af *yonder*. Dette på baggrund af kvindens forståelse af, at denne tilgængelige plads kan bruges af *nogen*, men ikke af *mig* (Young, 1980, p. 150). Young argumenterer for, at hendes fund kan overføres til sexisme samt undertrykkelse i samfundet, når hun skriver:

“Women in sexist society are physically handicapped. Insofar as we learn to live out our existence in accordance with the definition that patriarchal culture assigns to us, we are physically inhibited, confined, positioned, and objectified. As lived bodies we are not open and unambiguous transcendences which move out to master a world that belongs to us, a world constituted by our own intentions and project” (Young, 1980, p. 152).

Dette gør sig ikke gældende for alle kvinder, men må betragtes som et udgangspunkt, således at de tilfælde hvor det ikke gør sig gældende, har krævet at kvinden, mere eller mindre aktivt, har frigjort sig derfra, enten ved ren og skær held, eller ved kamp. Erik Erikson går psykoanalytisk til værks, i sit bud på at forklare mænds og kvinders forskellige præferencer. Han beder drenge og piger om at konstruere en scene, hvoraf drengene oftest konstruerer scener, der refererer til noget udendørs og stort, mens pigerne konstruerer scener, der refererer til indendørs liv. På baggrund heraf konkluderer han, at dette nødvendigvis må afspejle børnenes kønsdele, således at en frithængende phallos resulterer i ‘udvendig’ konstruktion, mens pigernes livmoder resulterer i ‘indvendig’ konstruktion (Young, 1980, p. 149). Young er uenig i Eriksons konklusion, og finder at det snarere er et produkt af socialisering, som også set i forskellene vedrørende kropsspacilitet. Piger tilbydes ikke at lege fysisk aktive lege i samme grad som drenge, men bliver i højere grad ledt til mere stillesiddende aktiviteter. Forskellen på piger og drenge, eller mænd og kvinder, må nødvendigvis betragtes som værende baseret på oplevelser samt erfaringer, som er blevet dem tilbudt, og senere tillært (Young, 1980, p. 149; pp. 152 - 153). Det har konsekvenser, når en pige bliver fortalt, at hun må være forsigtig, ikke må blive beskidt og ikke må komme til skade, i et langt større omfang end drengene. Konsekvenserne ses i en øget forsigtighed hos piger og kvinder, som breder sig længere ud end blot til kroppens spatiale restriktioner (Young, 1980, p. 153).

3.2 Følelsesregler

Hochschild beskæftiger sig blandt andet med emotioner, og særligt hvordan disse må betragtes som værende et socialt konstrukt. Indenfor den tidlige socialpsykologi, har man anskuet følelser som værende umiddelbare og ukontrollable, dette på trods af socialpsykologiens ellers stærke tendenser til at betragte menneskelig interaktion, gennem en linse af sociale konstruktioner (Hochschild, 1979, p. 551). Således er det for Hochschild helt centralt, at også følelser kan formes og tilpasses til de underliggende sociale regler på samme måde, som tanker og adfærd. Hun stiller spørgsmål til hvorfor mennesket tilsyneladende føler sig glad til fester, samt triste til begravelser, og mener at svaret må findes i følelsesmæssige normer eller regler (Hochschild, 1979, pp. 552; 563; Hochschild, 2012b, p. 63). Erving Goffman (1961) nævner ligeledes at have bemærket aktører, der tilbageholder følelser som betragtes som upassende, samt kan støde andre i den givne situation (Hochschild, 1979, p. 552). Dette vidner om kulturel socialisering, der former individet, til at handle i overensstemmelse med de sociale regler, der synes dominerende.

Hochschild skelner mellem to former for emotionel oplevelse; hvordan sociale faktorer influerer hvad der føles af den enkelte aktør; og dernæst hvordan de sociale faktorer influerer hvordan aktøren har det med sine følte følelser (Hochschild, 1979, p. 552).

Det påpeges, at der findes to basale modstridende traditioner indenfor psykologien, den *organismiske*; den medfødte og biologiske del af mennesket, der styres af impuls og instinkt; samt den *interaktive*, som er den tillærte og kontinuerligt adaptive del, som kan formes af kultur og samtid (Hochschild, 1979, pp. 553 - 555).

For at kunne forklare følelsesregler, drages der af Hochschild særligt på Goffman og på Sigmund Freud, der delvist, og på hver deres måde, nærmer sig at kortlægge det teoretiske, basale og bagvedliggende. Goffman drager på skuespil, og forbliver ved idéen om at mennesket er i stand til at skjule sine følelser, eller fremprovokere uægte følelser, det Hochschild selv kalder henholdsvis *deep acting* og *surface acting* (Hochschild, 1979, pp. 557 - 558). Disse skelnes ved aktørens brug af enten overfladisk skuespil, *surface acting*, hvori individet ved hvilken følelse, der enten bør vises i en given situation, eller omvendt hvilken, der bør kamoufleres. I kontrast hertil findes *deep acting* som en måde at fremprovokere en følelse på, på baggrund af

tidligere levet erfaring, eller individets så dybe indlevelse, at denne selv opfatter den fremprovokerede følelse som ægte (Hochschild, 1979, p. 558; Hochschild 2012b, pp. 37 - 41). Hochschild tager lettere afstand til Goffmans forklaring, og tilbyder i stedet distinktionen at *emotion management* lægger vægt på hvordan et individ forsøger at føle, deep acting, fremfor som Goffman tilbyder; forsøger at se ud til at føle, surface acting (Hochschild, 1979, p. 560).

Freud drager omvendt på sin teori om id'et, som værende en primitiv del af mennesket, hvortil dette fortsat har et ego eller et superego, der varetager id'ets impulser, og dermed sikrer en handlen i overensstemmelse med omverdenens forventninger. Ligeledes anvendte han forsvarsmekanismerne som ubevidste forklaringsfaktorer, som havde til hensigt at beskytte egoet fra smertefulde eller ubehagelige affekter. I Freuds teori henvises der til et velfungerende ego, når dette er i stand til at skærme individet fra upassende følelser, fremfor at påpege hvilke sociale regler, der identificerer følelsen som passende eller upassende, som Hochschild mener er tilfældet (Hochschild, 1979, p. 554; 558 - 559). Hun erkender selv, at hun i sin forklaring om hvor historisk tidligt følelsesregler kan observeres, må forlade sin teoretiske tradition, og skæve til psykoanalysen. Dettles gøres med fuld erkendelse, og med en påpegelse af, at idéen bag følelsesregler ikke er noget særegent nyt, og har rødder i den tidlige psykologi (Hochschild, 1979, p. 556).

Emotionsarbejde (eng. emotion work) er det arbejde individer udfører i et forsøg på at tilpasse sig de gældende følelsesregler, dette handler om at fremprovokere og forme, såvel som at undertrykke opståede følelser (Hochschild, 1979, p. 561). Det kræver hårdt arbejde, at få situation og følelser til at være kontinuerligt konsistente, hvilket sker på baggrund af konformitet og i respekt for de sociale normer i hvilke individet indgår, fremfor at være noget iboende individet, (Hochschild, 1979, p. 563). Når et individ udøver emotionsarbejde, gøres dette i overensstemmelse med de herskede følelsesregler, som dikterer det henholdsvis rigtige og forkerte at føle. Eksempelvis eksisterer en bred enighed om at det er forkert at slå ihjel, samt at man ikke bør finde glæde eller tilfredshed i at slå ihjel, eller være vidne til andres drab. På et, en anelse mere komplekst niveau, findes der multiple andre regler i overensstemmelse med samme kulturelle normer. Her kan blandt andet være tale om 'at have ret', eller 'ikke at have ret' til at føle på en bestemt måde, som en måde at retfærdiggøre en oplevet følelse på. Ligeledes kan følelsesregler også anvendes til at

få andre til at konformere indenfor de sociale normer, eksempelvis ved at stille ledende spørgsmål som *'synes du ikke det er en helt fantastisk fest?'*, eller mere kommanderende: *'du burde skamme dig!'* (Hochschild, 1979, pp. 563 - 566; Hochschild, 2012b, pp. 58 - 59). Dette synes at kunne drage paralleller til Butler (1988, p. 520), når hun skriver, at kønnede optrædener opretholdes af tabu samt sanktioner. Særligt for følelsesregler er, at de ikke er forankrede i en handling, men eksisterer som en forløber til en handling, hvilket gør dem resistente for officiel begrebsliggørelse. Dette ses særligt ved forskellige rammesætninger for følelsesreglerne, hvori der kan opstå forskellige legitime følelser. I et eksempel bliver en person fyret fra sit arbejde. Heri kan findes to rammesætninger for følelse; enten kan personen blive vred på kapitalismens udnyttelse af arbejdsstyrken, eller på den anden måde; kan personen se fyringen som en personlig fiasko. I disse scenarier giver den ene tilgang personen lov til at være legitimt vred på sin chef, hvorimod den anden ikke tillader samme (Hochschild, 1979, p. 566). På samme måde kan en feministisk mor have en større skyldfølelse over at sende sit barn i institution, på trods af at hun intellektuelt ved, at hun ikke behøver at have den skyldfølelse, ifølge de følelsesregler, der er gældende for hende-. Modsat kan en traditionel mor opleve at have mindre dårlig samvittighed ved at sende sit barn i institution, men alligevel synes, at hun bør føle mere skyld end hun gør (Hochschild, 1979, p. 567). Det væsentlige her, er at se på de regler, der relaterer sig til at *'skylde en følelse'*. At skylde en følelse, kan både være over for sig selv, som i eksemplet med mødrene ovenfor, men dette må nødvendigvis betragtes som en indre manifestation af de følelsesregler, der unægteligt findes i kulturen. Således føler mødrene skyld overfor deres børn, eller overfor sig selv, men formentlig mere bemærkelsesværdigt, føler de skyld over ikke at følge følelsesreglerne (Hochschild, 1979, pp. 567 - 568; Hochschild, 2012b, p. 43; 74). Følelsesreglerne ses i størst grad reproduceret i middelklassefamilier, af den årsag, at det er gavnligt at kunne begå sig socialt og emotionelt, både i sociale sammenhæng, men også i høj grad på arbejdsmarkedet, som set i Hochschilds *'The Managed Heart - Commercialization of the Human Feeling'* (2012b). Dette bidrager til generationers replikation af samme følelsesregler, hvorfor disse fortsat dominerer (Hochschild, 1979, p. 572). Særligt har følelsesregler været centrale i feministisk ideologi, da spørgsmålet om at skylde

nogen noget på baggrund af deres køn (såvel som klasse, social status eller race), har mødt, og til stadighed møder et opgør (Hochschild, 1979, p. 573).

3.3 Positioneringsteori

I det nærværende afsnit vil positioneringsteorien beskrives. Denne beskrivelse tager primært udgangspunkt i følgende positioneringsteoretikere: Rom Harré, Bronwyn Davies, Fathali Moghaddam og Luk van Langenhove, som både sammen og hver for sig har skrevet artikler på området.

Positioneringsteorien har, som tidligere nævnt, rødder i socialkonstruktionismen, og kan som følge heraf anses som værende i opposition til mainstreampsykologien. Dels på baggrund af teoriens udvikling af diskursiv psykologi og dels på baggrund af dens afvisning af præmature generaliseringer af psykologiske fænomener, på tværs af kulturer (Harré, Moghaddam, Cairnie, Rothbart & Sabat, 2009, p. 6). Det socialkonstruktionistiske udgangspunkt viser sig således, blandt andet, i en skepticisme overfor universelle slutninger. Derudover synes positioneringsteorien at dele socialkonstruktionismens begejstring for sproget, idet teorien anser de fleste mentale fænomener for at være diskursivt producerede. Dette betyder imidlertid ikke, at diskursive praksisser forårsager mentale fænomener, men snarere at holdninger og emotioner er iboende de diskursive praksisser (Langenhove & Harré, 1999, p. 16). Positioneringsteorien udspringer mere specifikt af det dynamiske paradigme i psykologien, hvor genstandsfeltet hovedsageligt er sociale interaktioner samt mening og hvor sociale handlinger studeres dynamisk (Harré & Moghaddam, 2003, pp. 3-4). Indenfor det dynamiske paradigme befinder Goffmann og Vygotsky sig blandt andre, og positioneringsbegrebets oprindelse er baseret på en mangel i det dynamiske perspektiv, som konceptet om position synes at kunne udfylde. Der manglede mere specifikt et begreb, som beskæftigede sig med den ujævne fordeling af rettigheder og forpligtelser i sociale interaktioner (Harré & Moghaddam, 2003, p. 4).

3.3.1 Positionsbegrebet

Positionsbegrebet kan anskues som et dynamisk alternativ til det traditionelle og statiske rollebegreb (Langenhove & Harré, 1999, p. 14). Begrebet tillægger individet mere agens end rollebegrebet, da individet ikke indtager en prædefineret rolle, men indtager skiftende positioner i forskellige sociale interaktioner (Langenhove & Harré, 1999, p. 17). Selvom positionsbegrebet tillægger individet en større agens end det traditionelle rollebegreb, har positioner ligeledes en begrænsende effekt på individets agens. Harré & Moghaddam (2003) skelner mellem logisk mulige handlinger og socialt mulige handlinger. Hvis vi ignorerer andres tilstedevær og den sociale kontekst, har individer en uendelig række af handlemuligheder, men eftersom dette ikke er praktisk muligt, vil individets handlemuligheder altid være indskrænket i forhold til den pågældende sociale kontekst. En position kan således defineres som de rettigheder og pligter, der begrænser individets handlefrihed (pp. 4-5). Positioner kan, når individer kommer med stereotypiske udtalelser, afspejle den sociale verden som individet tager for givet. Hvor positioner ofte fluktuerer i løbet af en interaktion, er det værd at være opmærksom på disse normative positioners udholdenhed gennem interaktionen (Harré & Moghaddam, 2003, p. 172). Det nærværende speciale kan siges at have en særlig interesse for sådanne normative positioner, idet de kan fortælle noget om, hvorvidt der eksisterer diskurser i hverdagsinteraktioner, som reproducerer den stereotype opfattelse af kategorierne *far* og *mor* i forhold til den ulønnede arbejdsbyrde.

Langenhove & Harré (1999) skelner mellem 11 forskellige former for positionering. Det er væsentligt at pointere, at kategorierne er analytiske, idet der i praksis kan forekomme flere positioneringer sideløbende med hinanden (Langenhove & Harré, 1999, p. 23). Disse divergerende former for positionering er som følger af modellen nedenfor:

Positioneringstype:	Forklaring:
First order positioning	Individer positionerer sig selv og andre i en bestemt moralsk orden ved brug af kategorier og storylines.

Second order positioning	Når first order positioning ikke accepteres og dermed må forhandles.
Third order positioning	Når first order positioning ikke accepteres og genforhandles i en ny diskursiv praksis, end den hvor den oprindelige positionering fandt sted. Dette kan enten forekomme mellem de samme involverede individer, men det kan også forekomme mellem én eller nogle af individerne fra den første diskursive praksis, samt en eller flere nye individer, hvorfor det kan tage form som 'sladder'.
Self-positioning	Når et individ positionerer sig selv. Positionerer altid andre samtidigt.
Other-positioning	Når et individ positionerer andre. Positionere altid sig selv samtidigt.
Performative positioning	Ytringer, som medfører øjeblikkelig handling eller anden effekt hos modtageren. Dette må nødvendigvis være first order positioning, da der ikke er plads til forhandling i denne kategori.
Accountive positioning	Når first order positioning bliver udfordret. Dette kan ske i den samme samtale og så er der tale om second order positioning, eller det kan ske i en ny samtale vedrørende tidligere positioneringer. Her vil der være tale om third order positioning.
Moral positioning	Individer bliver positioneret i henhold til de roller, de besidder indenfor specifikke institutionelle aspekter af det sociale liv.

Personal positioning	Når individet bliver positioneret, eller positionerer sig selv, ud fra deres individuelle karakteristika. Jo mindre en persons handlinger kan forstås med reference til positioner eller roller, des mere væsentlig bliver personal positioning.
Tacit positioning	De fleste first order positionings er ikke intentionelle eller bevidste.
Intentional positioning	Kan både være tvunget og bevidst positionering af sig selv og af andre. Second and third order positionings er altid intentionelle.

Kategorierne må som nævnt anses som værende analytiske i deres formål og skildres her, fordi en række af disse, netop er brugbare i forbindelse med den foreliggende analyse.

3.3.2 Positioneringstrekanten

Positioneringstrekanten består af tre koncepter, som tilsammen udgør en gensidigt determinerende triade. De tre koncepter er *position*, *talehandling/handling* og *storyline* (*da. narrativ*), og disse er altså gensidigt afhængige af hinanden, således at en ændring i eksempelvis position, forårsager en tilsvarende ændring i henhold til handling og storyline (Harré, R., 2012, p. 196). Til trods for koncepternes gensidige konstituering, vil de beskrives isoleret fra hinanden i det følgende, for overskuelighedens skyld. 1). *Position*: En position kan beskrives som en klynge af rettigheder og pligter til at udføre specifikke handlinger, med specifikke sociale betydninger, men kan samtidig medføre at individets adgang, til det lokale repertoire af meningsfulde handlinger, nægtes. I enhver social situation, er der således en række positioner man kan forsøge at lokalisere sig selv i, blive tvunget til at indtage, blive nægtet adgang til, og så videre (Harré & Moghaddam, 2003, p. 6). Rettigheder og pligter er, i forvaltningen af sociale handlinger, moralske koncepter (Harré, 2012, p.

203). Rettigheder og pligter distribueres som udgangspunkt, på grundlag af nogle individers sårbarheder og andre individers magt: *“If I have a vulnerability that you have the power to remedy, then you have a duty to remedy my vulnerability and I have the right to be the recipient of the exercise of that power”* (Harré, 2012, p. 197). Når rettigheder og pligter siges at distribueres med udgangspunkt heri, er det fordi de sætter rammen for en række handlemuligheder, men hvorvidt en handling i overensstemmelse med sårbarheder og magt egentlig opstår, har også at gøre med egenskaber ved den konkrete situation, såsom risikoen for aktørerne, hvorvidt den eller de magtfulde anerkender deres magt, og i hvilken udstrækning den eller de, som har sårbarheder er i stand til at præsentere deres behov (Harré, 2012, p. 197; Langenhove & Harré, 1999, p. 23). Retten til specifikke positioneringer finder således ofte sted indenfor en given moralsk orden, som er betinget af den lokale kontekst (Harré, 2012, p. 197).

2). *Handling/talehandling*: Enhver handling må, af aktøren selv samt de andre parter, som tager del i den pågældende interaktion, kunne tilskrives en social mening (Harré & Moghaddam, 2003, p. 6). Indenfor positioneringsteorien divergerer man mellem koncepterne *action* og *act*. Action er en meningsfuld og intenderet handling, hvor act beskrives som den sociale mening, der tillægges den egentlige handling. Act er tæt beslægtet med konceptet om illukutionær værdi, som henviser til en given ytrings betydning i den specifikke kontekst. I forbindelse med en analyse baseret på positioneringsteori, vil man have øje for den sociale mening (act), som er iboende den specifikke handling, der udføres af en aktør. Eksempelvis er et håndtryk en handling der kan have forskellige sociale meninger, afhængigt af kontekst og kultur, her vil man analytisk fokusere på den sociale mening, som handlingen tilskrives. I en vestlig kontekst kan det betyde, ‘goddag’, ‘tillykke’, eller det kan vidne om et indgået væddemål og så videre, afhængigt af den specifikke kontekst, hvori handlingen finder sted (Harré, 2012, p. 198). Handlingen er kun væsentlig i den udstrækning hvor den er meningsfuld, i forhold til interaktionen (Harré & Moghaddam, 2003, p. 6).

3). *Storyline*: En storyline kan siges at udgøre den narrative kontekst for en interaktion. Konceptet lægger sig tæt op ad diskursbegrebet, men hvor diskurser er af mere overordnede og udholdende karakter, tager storylines i højere grad form som umiddelbare og foranderlige narrativer. Undervejs som interaktionen udfolder sig, bidrager

deltagerne i større eller mindre grad, til udviklingen af storylines, ligesom de deltagende trækker herpå (Harré & Moghaddam, 2003, p. 6; Harré, 2012, p. 199).

3.4 Håndteringsstrategier

Håndteringsstrategier må betragtes som en form for coping, der særligt i denne kontekst, anvendes med henblik på at håndtere arbejdsrelaterede krav. Der hersker ingen tvivl om at formålet med teorien, har været i relation til høje krav i et lønnet arbejdsregi. På trods herfor, synes det rimeligt at overføre de præsenterede håndteringsstrategier til det ulønnede arbejde, da flere paralleller synes at kunne drages herimellem. Dette vidner ligeledes om at vi i det nærværende speciale betragter den ulønnede arbejdsbyrde, som et reelt arbejde. Astvik et al. (2014) beskæftiger sig således med håndteringsstrategierne kaldet; kompenserende (*eng. compensatory*), kravreducerende (*eng. demand-reducing*), disengagement, voice samt exit (Astvik et al., 2014, p. 55). For dette speciales anliggende, vil blot kompenserende, kravreducerende samt voice -strategierne redegøres for, da disengagement samt exit ikke synes at optræde i empirien. Exitstrategien synes særligt svær at overføre til det ulønnede arbejde, som man ikke på samme måde kan opsig og forlade. Det er naturligvis muligt at forlade sin ulønnede arbejdsbyrde, samt familien, eller blive fordrevet herfra, men dette gør sig ikke gældende i datamaterialet, hvorfor dette ekskluderes herfra.

Den kompenserende strategi tager udgangspunkt i en bestræbelse på at få alle ender til at mødes, på trods af tids- eller ressourcemangel. Konkrete eksempler gives ved at arbejde overtid, springe pauser over samt arbejde på trods af sygdom (Astvik et al., 2014, p. 56). Overført til det ulønnede arbejde, relaterer denne strategi sig til, at man formår at leve op til de krav og forventninger, der eksisterer, uanset hvor de måtte komme fra. Dette realiseres ved at arbejde hårdere og give mere af sig selv, end det egentlig synes rimeligt. Det psykologiske pres ses ved dårlig samvittighed eller øget stressfølelse, hvis ikke målene indfries. Den kompenserende strategi tilbyder imidlertid en følelse af kontrol, hvorfor denne strategi anvendes (Astvik et al., 2015, p. 56). I et fluktuerende presset arbejdsmiljø, kan denne strategi være ganske fornuftig, men ved længerevarende brug, vil den i mange tilfælde lede til reduceret livskvalitet og kronisk træthed (Astvik et al., 2014, pp. 56 - 57).

Den kravreducerende strategi ses ved en accept af en lavere standard i arbejdet, til forskel fra den forrige strategi, for at kunne holde til at befinde sig i sit miljø i længere tid (Astvik et al., 2014, p. 57). Dog ses det, at denne strategi leder til lav følelse af tilfredshed i sit arbejde. Et miljø, der fordrer denne strategi, kan ikke betragtes som holdbart, og det ses ofte at individet indgår kompromiser i forhold til at leve op til ydre forventninger. Disse kompromisser fordrer behovet for at rationalisere sine handlinger og tanker i højere grad, hvilket konstituerer den hyppigste psykologiske konsekvens ved anvendelsen af denne strategi (Astvik et al., 2014, p. 58).

Voice-strategien er ofte særligt gavnlig på en arbejdsplads, fordi der på baggrund af denne strategi, i fællesskab, kan skabes øget opmærksomhed på ringere vilkår for medarbejdere. Dette kan naturligvis ikke overføres til det ulønnede arbejde, da der ikke umiddelbart er nogen, der kan lempe på de vilkår, der følger med til forældreskabet af yngre børn, medmindre faderen reagerer på moderens brug af voicestrategien. Dog ses strategien også anvendt på et individniveau, hvilket netop gør den overførbar, på trods (Astvik et al., 2014, p. 60). Denne kan anvendes til at reducere en skyldfølelse, ligesom den også kan reducere stress. Ved at tale om sin urimelige situation, kan situationen blive tydeliggjort, og dermed kan fokus lægges på netop situationens betydning, fremfor personlig deficit (Astvik et al., 2014, p. 60).

Kapitel 4

Nærværende kapitel vil anskueliggøre det empiriske design som studiet har taget udgangspunkt i. Kapitlet vil således belyse de metoder, der er anvendt i forsøget på at anskueliggøre de diskurser, der trækkes på når den ulige fordeling af det ulønnede arbejde beskrives og begrundes. Kapitlet indledes med en beskrivelse af den kvalitative metode, ligesom det forklares hvilken indflydelse den kvalitative tilgang har på det foreliggende studie. Dernæst skildres studiets analysemetode, som består dels af den tematiske analysemetode, dels af Faircloughs (In Jensen, 2008) tredimensionelle diskursmodel. Efterfølgende vil afsnittet vedrørende dataindsamling beskrive og begrunde den valgte dataindsamlingsmetode, samt eksplicitere rationalerne bag valg af population, og rekrutteringsmetode. Kapitlet munder ud i en beskrivelse af de mikroetiske overvejelser vi har gjort os i forbindelse med det foreliggende studie, planlægningen heraf samt behandlingen af data.

4.1 Kvalitativ metode

Kvalitativ metode ,og den bagvedliggende metodologi, kan ikke beskrives i ental. Sætningen er således mere retvisende, når den omformuleres til kvalitative metoder og *de* bagvedliggende metodologier. Kvalitative tilgange er, nærmere betegnet, mangeartede og komplekse, hvorfor det er uladsiggørligt at henvise til én specifik definition (Braun & Clark, 2006, p. 78). På trods af de mange forskelligartede kvalitative metoder og metodologier, er der alligevel enkelte generiske fremgangsmåder. En dataindsamlingsmetode såsom interview er eksempelvis anvendt indenfor mange tilgange, hvilket ligeledes gør sig gældende i forhold til at tematisere mening i en- eller på tværs af flere transskriptioner (Holloway & Todres, 2003, p. 347). Som en samlet gruppering betragtes kvalitative tilgange ofte som værende i opposition til kvantitative tilgange, idet kvalitative forsknings- og analysemetoder ikke beskæftiger sig med statistiske middelværdier, men med menneskelige oplevelser, erfaringer og det sociale liv (Brinkmann & Tanggaard, 2015, pp. 14-15). Det er imidlertid ikke nok at indtage et overordnet kvalitativt perspektiv, da de forskellige kvalitative tilgange, på trods af enkelte generiske

fællestræk, har deres udgangspunkt i forskellige filosofiske retninger, hvorfor de divergerer i deres grundantagelser (Holloway & Todres, 2003, p. 355; Carter & Little, 2007, p. 1318). Derfor betragtes en ureflekteret og udisciplineret egalitaristisk kvalitativ tilgang, ej heller efterstræbelsesværdig. Omvendt kan en vis fleksibilitet i den kvalitative tilgang, have til formål at fremme pragmatiske hensyn (Holloway & Todres, 2003, p. 355). Den kvalitative tilgang i nærværende speciale, er som tidligere nævnt kritisk diskursiv. Ifølge Carter & Little (2007) kan intern konsistens mellem epistemologi, metodologi og metode indgå som refleksioner undervejs i udførelsen af kvalitative studier, ligesom de kan anvendes i vurderingen af sådanne studier (p. 1316). Refleksion og konsistens mellem disse elementer kan således bidrage til retfærdiggørelse- og vurdering af kvalitative studier, uagtet den specifikke kvalitative tilgang. I afsnit 1.5 søger vi derfor at beskrive og begrunde de valg vi har truffet, vedrørende disse koncepter, ligesom det efterstræbes at de epistemologiske, såvel som det metodologiske, grundlag kommer til udtryk i valg af teori igennem analysen og ligeledes i diskussionen. Den kritisk diskursive metodologi kommer konkret til udtryk gennem den kritisk diskursive analysemetode, såvel som i store dele af teorien. Desuden synes både metodologi, samt metode, at være konsistente med en socialkonstruktionistisk epistemologi. Ifølge Parker (2005) er det ønskværdigt at kvalitativ forskning formår at indtage en polemisk position, og dermed gøre sig tilgængelig for modstridende synspunkter og diskussion (p. 10). Indenfor kvalitativ forskning generelt, er det væsentlige ikke om et sådant postulat er sandt eller falskt i objektiv forstand, men i højere grad om det er plausibelt i lyset af, dels det empiriske materiale, dels den teoretiske ramme (Parker, 2005, p. 10). Indenfor rammerne af det nærværende speciale synes den kritisk diskursive tilgang netop at fordre en sådan polemisk position, idet det antages at årsagen bag studiet bør være en politisk kritik, hvorfor der er indbygget værktøjer i metoden, som kan påpege hvordan diskurser er influeret af magtrelationer og ideologi (Billig, 2003, pp. 38-39). Derfor er vores hensigt også at fremstille plausible argumenter på baggrund af konsistens mellem metode, teori og det filosofiske grundlag. Desuden efterstræber vi transparens gennem hele projektet, således at læseren kan evaluere på ovenstående kriterier (Braun & Clark, 2006, p. 79). Qua den kvalitative tilgang til studiet, er det nærværende speciales hensigt ikke at fremstille en forklarende bestemmelse af den ulige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde, mellem småbørnsmødre og

småbørnsfædre. Hensigten er snarere at undersøge de diskursive praksisser som mødrene anvender i interviewsituationen, og derigennem søge en forståelse af hvordan disse diskurser dels påvirker, dels bliver påvirket af, den sociale praksis (Brinkmann & Tanggaard, 2015, p. 14).

4.2 Analysemetode

I det følgende introduceres specialets analysemetode, som udgøres af henholdsvis en tematisk analysemetode samt Faircloughs (2010; Fairclough in Jensen, 2008) udlægning af den kritisk diskursive analysemetode. Den tematiske analysemetode anvendes således i den foreliggende analyse til at organisere data. Den kritisk diskursive analysemetode vil sammen med den teoretiske ramme, udgøre analysens fortolkningsgrundlag. For overblikkets skyld vil den tematiske analysemetode indledningsvist beskrives og begrundes, hvorefter kritisk diskursanalyses metodiske anvendelse, i relation til den foreliggende analyse, vil defineres.

4.2.1 Tematisk analysemetode

Ifølge Braun & Clark (2006) kan kvalitative analytiske metoder inddeles i to kategorier. Den ene kategori inkluderer de analytiske metoder, som er forankret- og har deres oprindelse i specifikke teoretiske- og epistemologiske perspektiver. Den anden kategori inkluderer de analytiske metoder, som er uafhængige af den teoretiske og epistemologiske oprindelse og eksempelvis kan anvendes indenfor essentialistiske- såvel som konstruktionistiske paradigmer. Den tematiske analyse befinder sig under den anden kategori (Braun & Clark, 2006, p. 78). Det er af samme årsag, at den findes kompatibel med Faircloughs (In Jensen, 2008) tredimensionelle diskursmodel, som udgør den kritisk diskursive tilgangs bidrag til den foreliggende analyse. Det er således en ekstremt fleksibel analysemetode, hvilket i mange henseender fremtræder som en favorabel egenskab. Når analysemetoden er fleksibel, får transparens imidlertid endnu større betydning (Braun & Clark, 2006, p. 80). Når transparens bliver særligt væsentlig, er det med tanke på at metodens epistemologiske og teoretiske uafhængighed, ikke forandrer projektets epistemologiske og teoretiske afhængighed: *“researchers cannot free themselves of*

their theoretical and epistemological commitments, and data are not coded in an epistemological vacuum” (Braun & Clark, 2006, p. 84). Denne afhængighed søges imødekommet netop ved det kritisk diskursive bidrag til analysen, som synes konsistent med den socialkonstruktionistiske epistemologi. Derudover er de endelige kategorier i det *tematiske netværk*, som præsenteres i kapitel 5, baseret med henblik på en øget forståelse af den ulige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde, hvorfor de er udformet under en vekselvirkning, frem og tilbage mellem empiri og teori, hvilket bliver mere eksplicit når den tematiske analyses seks stadier gennemgås nedenfor. Stadierne introduceres først adskilt for overblikkets skyld: 1) *Bliv fortrolig med data*; 2) *Generér indledende koder*; 3) *Søg efter temaer*; 4) *Gennemgå temaer*; 5) *Definér og navngiv temaer*; 6) *Producér en rapport*.

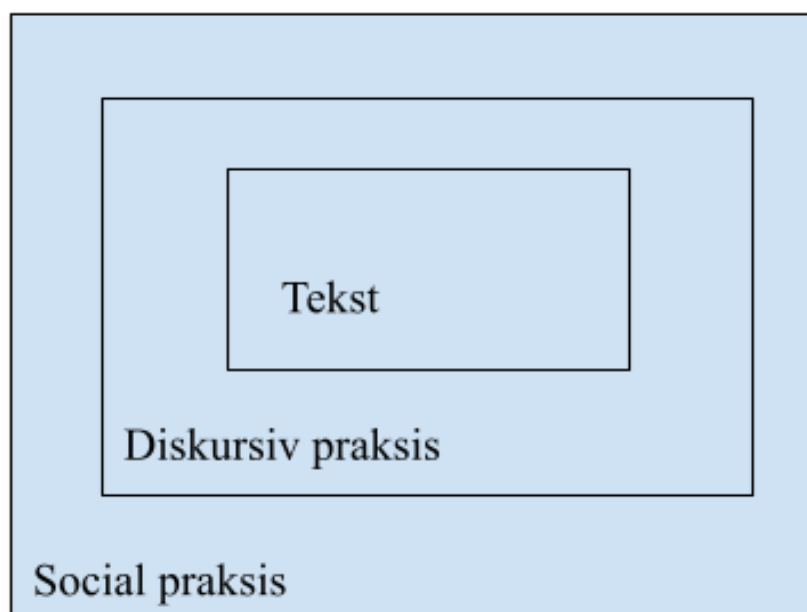
En yderligere beskrivelse af de seks stadier vil kombineres med en beskrivelse af, hvordan de praktisk er anvendt i nærværende speciale. Analyseprocessen blev imidlertid indledt allerede i forbindelse med afholdelsen af interviewene. Der var ikke tale om den officielle udformning af analysen med hensyn til kodning og temaer, men i højere grad refleksioner og diskussion efter hvert enkelt interview. I disse refleksioner og diskussioner blev der ofte inddraget teori, som mundtligt blev sat i forbindelse med de elementer, der havde gjort størst indtryk under interviewet. Det er ydermere væsentligt at påpege, at vi ikke begyndte projektet uden antagelser vedrørende emnet, eftersom det både er et emne indenfor vores interessefelt ligesom vi, som tidligere nævnt, udformede et litteraturreview vedrørende et lignende emne i efteråret 2020. Det har været essentielt at forblive fleksible og åbne overfor ’aha-oplevelser’ undervejs, dog uden et egentligt formål i retning af det fænomenologiske *epoché*. 1). Den egentlige tematiske analyse blev indledt i forbindelse med transskriptionen af de otte interviews. Da vi i gruppen er to personer, transskriberede vi hver fire interviews. Herefter læste vi begge hele datasættet igennem én gang, hvilket bidrog med en overordnet idé om hvilke mønstre datasættet indeholdt. 2). Herefter genlæste vi hver især datasættet, og diskuterede refleksioner undervejs, ligesom kodningsprocessen blev påbegyndt. Kodningsprocessen foregik i et fælles dokument hvor vi kodede de modsatte tekster, end dem vi hver især havde transskriberet. På dette tidspunkt fandtes det væsentligt at bevare den kontekstuelle mening i citaterne, ved at medbringe lidt ekstra materiale både før og efter det citat som vi egentlig ville kode. 3). Da søgningen efter temaer indledtes, byttede vi endnu

engang datamateriale, mens hver enkelt havde et øje for de kodninger den anden part havde lavet. Undervejs blev lignende kodninger omformet, således at ordlyden blev ens. Et eksempel kunne være, at den ene havde kodet et dataekstrakt som *forskellige forventninger til henholdsvis mor og far*, mens den anden havde kodet et lignende dataekstrakt som *divergerende forventninger*. Da vi allerede havde idéer til en række temaer baseret dels på litteratur og dels på baggrund af dataekstrakter, blev kodningerne, så vidt muligt, kategoriseret indenfor disse temaer. Den første række af såkaldte *kandidattemaer* bestod af følgende: *kulturhistorie/socialisering, roller, positionering, forventninger, værdier* undervejs blev følgende kandidattemaer tilføjet: *hormoner, genetik, personlighed, kompetence, interesse, fremtid og økonomiske og sociale forhold*, eftersom disse kodninger ikke synes kunne indgå i de internt homogene temaer. 4). Stadie fire blev således indledt med ovenstående kandidattemaer. Temaerne blev undersøgt, eftersom det er væsentligt at sikre intern homogenitet såvel som ekstern heterogenitet mellem temaerne. Det første, der blev ændret var kategorien *roller*, da de dataekstrakter, der var placeret herunder resulterede i en meget heterogen kategori. Dataekstrakterne blev placeret under andre temaer i stedet. Dernæst fandt vi at alle temaerne fortalte noget om *den ulønnede arbejdsfordeling*, hvorfor vi anvendte dette som det globale tema. Når problemformuleringen omhandler den ulønnede arbejdsfordeling, og spørgeguiden er udformet på baggrund af denne problemformulering, er det nærliggende at det datamateriale, som er indsamlet med udgangspunkt i denne spørgeguide, netop omhandler den ulønnede arbejdsfordeling. Vi fandt at *kønnenes forskel i forældreskabet* som organiserende kategori, kunne rumme basiskategorierne, *forventninger* og *belastninger*, eftersom disse særligt omtaler hvordan forskellene mellem mødre og fædre udmønter sig i praksis. Derudover fandt vi at *årsag* som organiserende kategori, kunne rumme basiskategorierne; *biologi/genetik, personlighed, kompetence, interesse, arbejdsforhold* og *socialisering*. Senere blev personlighed, kompetence og interesse samlet under paraplykategorien, *dispositionelle forhold*, eftersom der ikke var megen heterogenitet mellem de tre kategorier. Basiskategorien som var navngivet, *biologi/genetik*, gennemgik en navneændring til, *essentialisme*, eftersom vi blev opmærksomme på at mange af undersøgelsesdeltagerne nævner en oplevelse af naturlighed, som årsag til den ulige arbejdsfordeling, uden direkte at anvende biologiske eller genetiske termer. Den

sidste organiserende kategori er *håndtering*, som henviser til hvordan mødre håndterer den ulige arbejdsfordeling. Basiskategorierne herunder var først *kompenserende strategi*, *outsourcing* og *rationalisering*. Efter en yderligere gennemgang af temaerne samledes rationalisering og outsourcing under kategorien, *kravreducerende strategi*, ligesom *voice* blev tilføjet som ny basiskategori. I kapitel 5, afsnit 5.2, præsenteres ovenstående i et tematisk netværk (Attride-Stirling, 2001, p. 388). Stadie 5 præsenteres dels i form af det tematiske netværk og dels gennem introduktionen til de enkelte kategorier i kapitel 5. Ligeledes fremgår stadie 6 gennem kapitel 5. Overvejelserne i forbindelse med afrapporteringen af analysen omhandler imidlertid refleksioner vedrørende hvilken historie den enkelte kategori fortæller, hvilket har været et fokus under arbejdet med henholdsvis stadie 5 og 6.

4.2.2 Kritisk diskursanalyse

I overensstemmelse med den socialkonstruktionistiske epistemologi og den kritisk diskursive metodologi, anvendes Faircloughs tredimensionelle diskursmodel, som analysemetode. Eftersom empirien organiseres med udgangspunkt i den tematiske analysemetode, anvendes den tredimensionelle diskursmodel på et allerede kodet datasæt.

Figur 1. Faircloughs tredimensionelle diskursmodel (In Jensen, 2008, p. 29)

Figur 1 illustrerer Faircloughs tredimensionelle diskursmodel, og fremstiller henholdsvis *tekst*, *diskursiv praksis* og *social praksis*, som teoretisk adskilte, mens de i praksis må betragtes som gensidigt afhængige (Fairclough, 2010, p. 59). Faircloughs perspektiv på diskurs er bredt, idet han anskuer diskurs som et kompleks af de tre elementer, der indgår i den tredimensionelle diskursmodel (Fairclough, 2010, p. 59). Den tekstanalytiske del anskues som delvist beskrivende, mens analysen af den diskursive praksis og den sociale praksis anskues som fortolkning. Dimensionen vedrørende den sociale praksis rummer derudover et forklarende element (Fairclough, 2010, p. 133). Denne analytiske tilgang kan således bidrage med en tredimensionel analyse: 1). En lingvistisk analyse af det organiserede empiriske materiale. 2). Derudover en analyse af teksten som et samlet produkt, hvor det er muligt at identificere diskurser, samt identificere kombinationen af diskurser. 3). Ydermere en analyse, der i højere grad foregår på et normativt niveau, og peger på hvordan diskursen er indlejret i det omkringliggende samfund (Fairclough, 2010, p. 132). Når tilgangen beskrives ved at distingvere mellem de tre forskellige dimensioner, kan udfaldet være at de fremstår som tre adskilte analyser, hvilket imidlertid ikke er tilfældet idet forbindelsen mellem teksten og den sociale praksis medieres af den diskursive praksis. Den diskursive praksis kan udelukkende mediere de to andre dimensioner, fordi disse er gensidigt afhængige af hinanden; det er den sociale praksis natur, som determinerer de fortolkende processer i den diskursive praksis, mens det er de producerende processer i den diskursive praksis som støber teksten (Fairclough in Jensen, 2008, p. 45; Fairclough, 2010, pp. 132-133). Analysen indeholder samtlige tre dimensioner, samt den teoretiske ramme, skildret i kapitel 3. Sammen skal disse elementer bidrage til en større forståelse af den ulige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde mellem småbørnsmødre og småbørnsfædre. Dette skal ligeledes bidrage til en forståelse af sammenhængen mellem undersøgelsesdeltagernes sprogbrug og den sociale praksis, samt hvorvidt den diskursive praksis er med til at reproducere den sociale praksis og hvorvidt den tilbyder et forandringspotentiale. Faircloughs analytiske begrebsapparat er imidlertid meget omfattende, hvorfor de begreber, som synes at have særlig relevans for den foreliggende analyse anskueliggøres nedenfor, under overskrifterne; *tekst*, *diskursiv praksis* og *social praksis*.

4.2.2.1 Tekst

Den lingvistiske analyse vedrører den sproglige organisering på et mere teknisk niveau. En lingvistisk analyse kan hos Fairclough bestå af: *ordvalg*, *grammatik*, *kohæsion* og *tekststruktur* (Fairclough in Jensen, 2008, p. 31). Den sproglige organisering er, jævnfør det kritiske perspektiv, en meningsskabende og socialt motiveret proces. Ordene ‘frihedskæmper’ og ‘terrorist’ kan anvendes i beskrivelsen af ordvalg, idet de implicerer kontrasterende associationer, ligesom kontrasten mellem dem er socialt motiveret (Fairclough in Jensen, 2008, p. 31). De samme personer som i Danmark, under 2. Verdenskrig, blev omtalt som frihedskæmpere, blev af mange tyskere og nogle danskere omtalt som terrorister. Hensigten med dette eksempel er at tydeliggøre det sociale aspekt idet ordene tilskriver, de mennesker som omtales og deres handlinger, forskellig betydning. Det indikerer ligeledes at denne meningsskabende proces varierer afhængigt af sted, gruppe af mennesker, og epoke (Fairclough in Jensen, 2008, p. 33). I den foreliggende analyse er begrebet, *ordvalg*, centralt. Det skyldes at den kritiske brug af dette begreb synes at tillade en social og meningsorienteret fortolkning af undersøgelsesdeltagernes specifikke ordvalg. Desuden tillader det kritiske brug af begrebet *ordvalg*, at anskue de forskellige meninger et ord tillægges, som hegemonisk organiseret (Fairclough in Jensen, 2008, p. 34). Specifikke ordvalg vil kunne analyseres og fortolkes således, at de fortæller noget om hvilke diskurser, der er dominerende og som følge deraf, ligeledes hvilke samfundsgrupper, der er dominerende. I forbindelse med den foreliggende analyse er vi særligt interesserede i om der er nogle hegemoniske strukturer, som bidrager til fordelingen af den ulønnede arbejdsbyrde.

4.2.2.2 Diskursiv praksis

Analysen af den diskursive praksis består imidlertid dels af en mikroanalyse, dels af en makroanalyse, hvilket indikerer at denne dimension agerer bindeled mellem den mikroanalytiske tekstanalyse og den makroanalytiske analyse af den sociale praksis (Fairclough, 2010, p. 137). Mikroanalysen vedrører hvorledes individer producerer og fortolker tekster som udfald af deres baggrund og tilgængelige ressourcer, og overlapper således med tekstanalysen, da tekstens egenskaber typisk beskrives i sammenhæng med tekstens produktion. Makroanalysen søger at udrede hvilke

ressourcer og diskursordener der trækkes på, for at producere og fortolke teksten, hvorfor mikroanalysen ikke kan gennemføres uden den viden en makroanalyse kan bidrage med. Mikroanalysen er imidlertid den, som stiller forskeren i stand til at afdække de informationer, som er nødvendige for makroanalysen, hvorfor de to analytiske niveauer er gensidigt afhængige af hinanden (Fairclough in Jensen, 2008, pp. 44-45). Den makroanalytiske tilgang til den diskursive praksis synes imidlertid at overlappe med den sociale praksis-dimension, eftersom denne netop tilvejebringer viden om de ressourcer i den sociale praksis, som influerer på produktionen og fortolkningen af teksten. En central egenskab ved den tredimensionelle diskursmodel er således, at den forsøger at koble de diskursive praksisser fra de enkelte tekster til karakteren af de sociale praksisser, som teksten er en del af (Fairclough in Jensen, 2008, p. 38). I forbindelse med det foreliggende studie er det vores forhåbning, at den kritiske diskursanalyse kan belyse kombinationen af de diskurser mødrene trækker på i interviewene. Mere specifikt anvendes analysen af den diskursive praksis til at undersøge, hvorvidt teksterne trækker på allerede eksisterende diskursordener, samt i hvilket omfang teksten bidrager til enten at opretholde eller ændre denne diskursorden. Fairclough anvender begrebet *intertekstualitet*, som henviser til at en tekst trækker på andre specifikke tekster, og som følge heraf udgøres af fragmenter fra andre eksisterende tekster. Dette begreb synes imidlertid ikke relevant i forbindelse med den foreliggende analyse, idet der er tale om transskriberede interviews. Når begrebet alligevel omtales skyldes det, at Fairclough har tilføjet et underbegreb hertil, som kaldes *interdiskursivitet*, hvilket betragtes som et relevant og konkret værktøj til makroanalysen. Interdiskursivitet henviser til transkriptionernes heterogene konstitution som et udfald af, at undersøgelsesdeltagerne i interviewsituationen trækker på forskellige normer i diskursordener (Fairclough in Jensen, 2008, p. 44).

4.2.2.3 Social praksis

Diskurs anskues ligeledes som social praksis. Skellet mellem diskursiv- og social praksis retfærdiggøres ved, at den sociale praksis, ifølge Fairclough, ikke udtømmende kan beskrives diskursivt (Fairclough in Jensen, 2008, p. 10). Diskurs er således ét element i den sociale praksis, hvor politiske og økonomiske strukturer,

sociale relationer, interaktioner og materielle ting ligeledes inkluderes i den sociale praksis (Fairclough, 2010, p. 59). Fairclough anskuer forholdet mellem diskurs og strukturer som dialektisk i den forstand, at strukturer former diskurser sideløbende med at de bidrager til reproduktion, eller ændring af strukturer (Fairclough, 2010, p. 59). Fairclough bruger familien til at eksemplificere ovenstående. Han påpeger at positionerne 'mor', 'far', og 'barn' konstitueres delvist gennem diskurs i form af tale og skrivehandlinger, men påpeger samtidig at mennesker møder familien som en virkelig institution med en række, mere eller mindre konkrete praksisser, som muligvis er diskursivt konstitueret, men siden er frosset fast som institutioner og praksisser. Derudover anskuer han de konstituerende effekter af diskurs i relation til effekterne af andre praksisser, såsom fordelingen af de ulønnede arbejdsbyrde (Fairclough in Jensen, 2008, p. 20; Fairclough, 2010, p. 59). I relation til den foreliggende analyse betyder det, at fordelingen af den ulønnede arbejdsbyrde som en social praksis, anskues virkelig, omend den muligvis på et tidligere tidspunkt, er diskursivt konstitueret. Derudover er det væsentligt, med udgangspunkt i den tredimensionelle diskursanalyse, at analysere og fortolke på hvorvidt den nuværende diskursorden bidrager til reproduktion eller forandring. I analysen af den sociale praksis, er det imidlertid nødvendigt at inddrage begrebet *ideologi*, hvorfor dette begreb uddybes i det aktuelle afsnit og anvendes i analysen.

Fairclough forstår ideologi som værende forskellige konstruktioner af virkeligheden, der er integreret i forskellige dimensioner af diskursive praksisser, som bidrager til at etablere eller opretholde dominansrelationer. Der kan eksempelvis være tale om konstruktioner af den fysiske verden, sociale relationer og sociale identiteter, samt den mening, der er indlejret i konstruktionen (Fairclough in Jensen, 2008, p. 46). Diskurser er således ideologisk investerede, i det omfang de bidrager til at opretholde disse dominansrelationer (Fairclough in Jensen, 2008, p. 51). Fairclough anskuer ideologi som placeret dels i strukturerne dels i specifikke begivenheder. Når han påpeger ideologiers eksistens i strukturer, henviser han til at de er resultatet af forudgående begivenheder, ligesom deres eksistens findes i de specifikke nutidige begivenheder, som reproducerer dem (Fairclough in Jensen, 2008, p. 49). Ideologier er dermed indlejret i normer og konventioner og er mest effektive når de bliver naturaliserede, hvilket giver dem en form for stabilitet, som ifølge Fairclough ikke må overdrives (Fairclough in Jensen, 2008, p. 47). Kampen mod ideologier kan

anskues som en dimension af en diskursiv kamp, hvor omstrukturering af diskurser har potentialet til at forandre dominansrelationer (Fairclough in Jensen, 2008, p. 47). I den foreliggende analyse er det således væsentligt, at have fokus på de diskurser, der er underliggende den ulige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde, for at øge opmærksomheden på ideologisk investerede diskurser, som bidrager til at opretholde ulighedsstrukturerne i familierne.

Det er væsentligt at påpege, at den kritiske diskursanalyse ikke vil fremstilles som tre adskilte analyser. Den tematiske analyse er anvendt som den empiriorganiserende metode, hvorfor den lingvistiske analyse, analysen af den diskursive praksis, såvel som analysen af den sociale praksis, i kombination med anden teori, vil danne fortolkningsgrundlaget i den foreliggende analyse.

4.2 Dataindsamling

I det følgende vil dataindsamlingsmetoden gennemgås. Til at indsamle empiri anvendte vi interviewmetoden. Spørgeguide samt interview er udformet med henblik på at samle *small stories* som en del af en narrativt tilgang. Dette måtte dog, efter interviewene ændres til en diskursiv tilgang, da dette bedre afspejlede datamaterialet, ligesom det bedst synes at kunne besvare den initiale problemformulering. Efterfølgende begrundes valg af population, hvori kriterier rides op og begrundes. Slutteligt beskrives det nærværende speciales rekrutteringsmetode.

4.2.1 Interview samt spørgeguide

Det kvalitative interview har til formål at forklare verden ud fra et individs subjektive anskuelse af denne, og søge at afdække betydningen af deres oplevelser, i deres individuelle liv (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 19). Særligt bliver dette interessant taget i betragtning af de enkelte individers eksistens i divergerende magtstrukturer, kulturer samt ideologier. Dette vil i høj grad influere deres fortolkninger af verden, og formentlig ligefrem diskursivt konstituere hvad de taler om og hvordan (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 19). På baggrund heraf, må et kvalitativt interview nødvendigvis være semistruktureret, for netop at gøre plads til at

magtstrukturer og ideologier med mere, kan komme til udtryk. Til forskel herfra ses et kvantitativt interview, som oftest vil bære præg af mere struktur (Parker, 2004, pp. 53 - 54). Dette speciale har taget sit udgangspunkt i den kritiske diskursanalyse, hvilket er væsentligt at have for øje i sin interviewproces. Dog var det, for dette speciale, ikke udgangspunktet at drage på den kritiske diskursanalyse. Snarere var det intentionen at tage udgangspunkt i en narrativ tilgang, hvorfor spørgeguiden blev udformet med henblik på at samle såkaldte *small stories*, jævnfør Mueller (2019). Efter interviewfasen måtte det sandes, at vi ikke i tilstrækkelig grad havde formået at få indsamlet *small stories*, på trods af spørgeguidens forsøg på at fremhæve væsentligheden, i at få frembragt eksempler samt historier og oplevelser. Spørgeguiden blev sendt ud til interviewdeltagerne senest en uge før interviewet ville finde sted, gennem videoopkald (grundet Covid-19), for netop at give tid til at erindre formende erfaringer, samt refleksioner. I samråd med vejleder, måtte vi herefter sadle om. Vi bemærkede, at vi i vores interviews, kunne få øje på en særlig diskursiv tendens blandt alle otte småbørnsmødre, hvorfor vi fandt denne metode passende for specialets videre analyse. Der kan argumenteres for, at alle interviews er diskursive, men fokus anlægges på forskellig vis (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 211). I det diskursive interview centraliseres forskerens fokus ikke blot på oplevelser og erfaringer, men nærmere på hvorledes disse bliver italesat og vurderet. Det er således særdeles ukorrekt at betragte det diskursive interview som et 'talende spørgeskema', der blot har til hensigt at samle information om deltagerens livserfaringer på struktureret vis. Snarere ses den diskursive information at træde frem i løbet af samtalen, hvor forskeren er interesseret i 'hvordan' fremfor 'hvad' (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 212). Dette bemærkede vi under vores dataindsamlingsproces, hvorfor den diskursive praksis var nærliggende. Interviewene emmede i høj grad af modstridende diskurser, samt fraser, der synes generelt dominerende i den kulturelle samtid. Ligeledes måtte vi forholde os tro mod problemformuleringen, som på dette tidspunkt forlød som følger: *Hvilke erfaringer og oplevelser konstituerer reproduktionen af den ulønnede arbejdsbyrde mellem mor og far?* Hensigten med denne problemformulering var at finde frem til reproduktionen, som vi forventede at kunne findes i den sociale arv, fra tidligere generationer, medier, med mere, der kunne have influeret undersøgelsesdeltagernes opvækst. Teoretikere som Michael Bamberg (2004; 2006; 2012) samt Urie

Bronfenbrenner (1996), var tiltænkt som bærende, før end fokus måtte flyttes. Fokus skulle ydermere lægges på krav og forventninger til moderskabet, som det forventedes at ville tone frem under interviewene. Dette var dog ikke helt tilfældet, og det erfarede i stedet at småbørnsmødrenes svar snarere fandtes i diskurser, der malede et større billede af reproduktion, end forudset.

4.2.2 Valg af population

Vi har beskæftiget os med otte kvindelige undersøgelsesdeltagere, der alle er mellem 31 - 39 år gamle. Disse er højtuddannede, ressourcestærke, i arbejde, både fuldtid såvel som deltid, og har alle et eller flere børn i alderen 0 - 6, i praksis har vi dog interviewet mødre med børn i spændet 0 - 11. Dette vurderedes ikke problematisk, da disse også have andre børn i alderen 0 - 6, dog er de ældste børn af de interviewede mødre henholdsvis 9 og 11. Derudover er alle undersøgelsesdeltagerne samlevende med barnets eller børnenes far.

Når vi specifikt udvælger ressourcestærke mødre, gøres dette under en antagelse af, at der ikke er økonomiske barrierer, der foreskriver at den bedste økonomiske løsning vil være, at det er moderen der tager deltidsarbejde. Ved deres længerevarende uddannelse, har vi søgt at sikre dette kriterie, uden selv at skulle lave en individuel vurdering af den pågældende familie, hvilket vurderes grænseoverskridende og uetisk. Det mest væsentlige har været at disse familier antages at have mere frie tøjler til eksempelvis at vælge deltidsarbejde, eller at forblive i fuldtidsarbejde, i kontrast til familier af færre ressourcer, der i højere grad er afhængige af to fulde indtægter. Det kunne ligeledes have haft relevans at se på mødre med forskellige baggrunde, eller blot mødre i mindre ressourcestærke hjem. Når dette alligevel fravælges, sker det på baggrund af, at vi ønsker at belyse og fremhæve de sociale og psykologiske diskursive forklaringer, der legitimerer den ulønnede arbejdsbyrdes primære pukkel, hos moderen. Havde undersøgelsen inkluderet andre baggrunde, kunne forklaringerne ligeledes have båret præg af socioøkonomiske faktorer, som vi med denne afgrænsning håber til dels at få elimineret.

Dog synes det interessant også at beskæftige sig med eksempelvis en blandet population, af både heteroseksuelle samt homoseksuelle småbørnsmødre og -fædre.

Dette er fravalgt grundet ønsket om at undersøge en dansk småbørnsfamilie, der synes at ligne en traditionel kernefamilie, og således betragte de fortællinger og erfaringer, der har dannet grund for deres accept eller oprør mod traditionelle kønsrollemønstre, fra moderens perspektiv.

4.2.2.1. Rekruttering

For at finde vores undersøgelsesdeltagere, undersøgte vi først om det var muligt at få adgang til én specifik virksomhed, for at sikre at løn, lønnet arbejdstid samt -arbejdsvilkår ville kunne betragtes som nogenlunde ens, på tværs af populationen. Dette lykkedes imidlertid ikke, og vi måtte således søge efter småbørnsmødre, der mødte kriterierne på anden vis. Vi benyttede os af vores sociale netværk, samt mund-til-mund metoden. En fælles bekendt satte os i kontakt med sin arbejdsplads, hvorefter hun sendte en mail til sine kollegaer, for at høre om de havde tid og lyst til at hjælpe. En anden bekendt tilbød ligeledes at sende vores opslag direkte til sine bekendte, der matchede kriterierne, og som hun mente ville være interesserede i at deltage. Derudover postede vi et opslag på Facebook, hvori vi skitserede de væsentlige kriterier, som vi opfordrede vores respektive netværk til at dele, således det kunne nå vidt og bredt omkring. Alle disse metoder viste sig frugtbare. Netop her kom den nuværende pandemi os til gode, da vi således uproblematisk kunne interviewe småbørnsmødre bosat i hele landet, og ikke var nødsagede til at frasortere på baggrund af geografisk logistik.

4.3 Etiske overvejelser samt refleksioner

Etiske refleksioner har til hensigt særligt at sikre undersøgelsesdeltagernes velbefindende både under interviewet, men ligeledes herefter (Brinkmann, 2015, p. 473). Ligeledes er det væsentligt at medtænke etiske overvejelser gennem undersøgelsens udformning, fra konstruktion af spørgeguide, til den skriftlige afhandling (Brinkmann, 2015, pp. 475 - 477). For at kunne opretholde en etisk refleksion gennem hele processen, har det således været aktuelt at medtænke fire perspektiver som består i: *Informeret samtykke, fortrolighed, konsekvenser samt forskerrollen* (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 113).

Når et interview påbegyndes, er det særdeles væsentligt at sikre sig, at undersøgelsesdeltageren har givet et *informeret samtykke*. Det vil sige, at deltageren er bekendt med studiets hovedformål, samt med anvendelsen af den empiri, der indsamles (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 116). Ligeledes bør deltageren være bekendt med muligheden for at kunne trække sig fra interviewet både undervejs og efterfølgende, såvel som muligheden for at afstå fra besvarelse af et eller flere spørgsmål (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 116). Dettes sikrede vi, da vi på forhånd udsendte spørgeguides, med skriftlig information om undersøgelsen. Således kunne deltageren på forhånd gøre sig tanker om potentielle grænseoverskridende spørgsmål, samt muligheden for at trække sig på forhånd. Yderligere blev disse etiske foranstaltninger gennemgået mundtligt, således at undersøgelsesdeltageren endnu engang blev informeret om muligheden for at trække sig, også under selve interviewet. Det anbefales af Kvale & Brinkmann (2015, p. 116) at samtykket bliver ekspliciteret eventuelt ved underskrift. Dette var dog ikke muligt, da interviewene foregik på online platforme. I stedet sørgede vi for verbalt samtykke, indsamlet på lydfil, hvilket også fremgår af transskriptionerne.

Yderligere er *fortrolighed* et væsentligt kriterie at opfylde, der sikrer at deltagerne er bekendt med empiriens anvendelse og deling (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 117). Vi gjorde det klart for deltagerne, at lydfilerne ville blive slettet efter studiets ophør, samt at en grundig anonymisering af transskriptionerne ville finde sted. Dette med henblik på at sløre bopælsby, barndomsby, ansættelse i navngivne virksomheder, med videre. Ligeledes vil transskriptionerne blot være tilgængelige for os. Dette etiske krav, medfører flere dilemmaer anskueliggjort af Parker (2005, pp. 16 - 17). Det pointeres netop, at anonymitet giver forskeren et alibi for at præsentere data og fortolkninger uimodsagt af undersøgelsesdeltageren. Dette kriterium finder vi vanskeligt at imødekomme, uden at holde in mente, gennem hele processen med den skriftlige afhandling, at vi ikke påstår at kende sandheden, men snarere tilvejebringer en tolkning, som virker plausibel indenfor den valgte epistemologi samt metodologi. Yderligere ønsker alle deltagerne at læse specialet efterfølgende, hvilket vil give dem mulighed for at protestere. Til dette vil vi stille os til rådighed, samt være lydhør overfor, dog vil det ikke kunne ændre på rapportens udformning. Ligeledes medfører anonymitet endnu et dilemma, der fratager deltageren den stemme, studiet har til hensigt at tilbyde (Parker, 2005, p. 17). Det er vores overbevisning, at deltagerne

repræsenterer en population, som de her agerer talerør for. Dette betyder ikke at undersøgelsen har en stærk overførbarehed, som videre ekspliciteret i 6.4 *Ideografisk videnskabsideal*, det kan dog betyde at deres demografiske data i nogen grad kan tilbyde dem en stemme, på trods af manglende navn på i den skriftlige afhandling.

Når der tales *konsekvenser* har forskeren til opgave, at opveje de potentielle konsekvenser undersøgelsesdeltagerne kan opleve enten under selve empiriindsamlingen, eller ved det efterfølgende bekendtskab med undersøgelsens endelige rapport. Således må undersøgelsens resultat og undersøgelsesdeltagerenes potentielle konsekvenser opvejes mod hinanden, med det udfald, at studiet har mere værdi for den undersøgte population, end deltagerens tab udgør (Kvale & Brinkmann, 2015, pp. 118 - 119). Dette synes at være tilfældet i nærværende speciales studie, da værdien af kendskabet til, de af småbørnsmødrene anvendte diskurser, i forhold til at forklare og beskrive den ulige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde, potentielt kan danne grobund for videre forskning, samt intervention. Ligeledes må man som forsker være bekendt med, at man i den fortrolige interviewsituation kan fordrer, at deltageren deler noget intimt, som ikke var denne tilsigtet. En sådan situation kan ofte bære præg af pseudo-terapi, som ikke er interviewets hensigt, hvorfor sådanne relationer, bør holdes for øje, og undgås (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 119). Dette synes ikke at være forekommet i interviewsituationerne. Dog oplevede vi ofte, at deltagerne udtrykte glæde ved at kunne tale uforstyrret om deres ulønnede arbejdssituation. Visse undersøgelsesdeltagere oplevede nye refleksioner undervejs, men disse skønnes hverken kvasiterapeutiske eller intime. *Forskerens rolle* betragtes ligeledes som et centralt kriterium, og bør først og fremmest konstitueres af integritet, som er forbundet med empati, sensitivitet og engagement i moralsk handlen (Kvale & Brinkmann, 2015, pp. 119 - 120). Dette indbefatter også en særligt grundighed, således den skriftlige afhandling reelt fremlægger en retfærdig repræsentation af empirien. Ligeledes bør forskeren sørge for transparens samt validering af de konklusioner der drages på baggrund af empirien. Desforuden må forskeren forholde sig så neutralt som muligt, så ikke denne identificerer sig med undersøgelsesdeltagerne, og dermed fremhæver visse resultater på bekostning af andre (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 120). Dette perspektiv har været særligt centralt, da vi, qua 1.3.2 *Personlige bevæggrunde*, erkender, at vi identificerer os

med den undersøgte population. Grundet dette, har vi netop været opmærksomme på ikke at tolke på baggrund af personlige erfaringer, men i stedet forholde os til den faktiske empiri og fortolke på baggrund af den teoretiske ramme og den kritisk diskursive tilgang, og dermed ikke på baggrund af egne levede erfaringer.

Kapitel 5

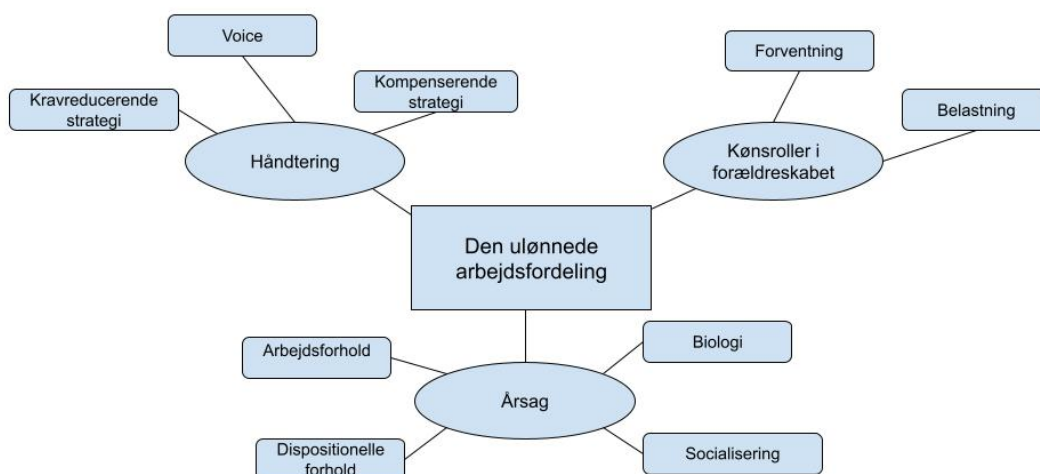
I dette aktuelle kapitel fremføres analysen. Først fremføres en paragraf vedrørende undersøgelsesdeltagernes samlede profil. Herefter forefindes den egentlige analyse, som introduceres med en figur der skildrer det tematiske netværk, hvorefter dataekstrakterne analyseres under de enkelte kategorier. I kapitel tre skildredes den samlede teori som, sammen med Faircloughs (In Jensen, 2008) tredimensionelle diskursmodel, danner fortolkningsgrundlaget for den nærværende analyse. Slutteligt vil de pointer, der gennem analysen synes mest væsentlige for forståelsen af den ulige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde, sammenfattes i en opsummering.

5.1 Småbørnsmødrenes samlede profil

Når undersøgelsesdeltagerne introduceres under en samlet profil, er det på baggrund af dels et hensyn til deres anonymitet, dels fordi det ikke synes væsentligt, at skildre de enkelte småbørnsmødre individuelt, i forbindelse med den nærværende analyse. Desuden har de otte interviewede småbørnsmødre alle en nogenlunde ensartet profil, således at de alle er i et parforhold med deres børns far. Mødrene er mellem 31 og 39 år gamle, mens børnene rangerer fra 0 - 11 år, hvoraf de fleste af børnene er mellem 0 - 6 år gamle. Mødrene er ligeledes højtuddannede og i ansættelse, i overensstemmelse med deres faglige niveau. Iblandt dem var matematisk-, økonomisk-, psykologisk- og sundhedsfagligt- uddannede. En enkelt var studerende, efter at have været i arbejde over en længere periode, og kunne således svare ud fra både tidligere arbejdssituation, samt nuværende studiesituation, som både hun og hendes mand, betragter som et job på lige vilkår med hans. En anden var på barsel med sin førstefødte, og svarede således sommetider hypotetisk på spørgsmålene, på baggrund af hvordan hun troede hverdagen ville blive når hun vendte tilbage til sit arbejde i den nye familiekonstellation, såvel som svar, der relaterede sig til sin nuværende barselssituation. I øvrigt var tre af mødrene på barsel mens interviewet fandt sted.

5.2 Den ulønnede arbejdsfordeling

Nedenfor ses, på baggrund af en tematisk analyse, det globale tema; *Den ulønnede arbejdsfordeling*, som videre rummer de organiserende temaer; *Kønsroller i forældreskabet*, *Håndtering*, og *Årsag*. Disse har videre de underliggende basiskategorier, som det fremgår af modellen. Således vil denne model danne grundlag for analysens tematiske organisering.

Figur 2. Det tematiske netværk

5.3 Kønsroller i forældreskabet

Denne organiserende kategori omhandler kønsrollernes betydning for den ulønnede arbejdsfordeling, indenfor rammerne af forældreskabet. I projektets kapitel 1 blev der refereret til tal fra Danmarks Statistik, som viste at 10,9 % af danske småbørnsfædre, og op imod 25,2 % af danske småbørnsmødre, er deltidsbeskæftigede. Når tallene betragtes sammenholdt med tal der viser at 24,6 % af danske kvinder har en lang videregående uddannelse, mens tallet for danske mænd er 18,6 %, kan det se ud som

om at kønsrollerne for alvor får greb om danske par, hvis eller når de stifter familie (dst.dk).

Kategorien kønsroller i forældreskabet rummer, som figur 2 illustrerer, to basiskategorier. Kategorien, *belastning*, har til hensigt at belyse hvordan mængden af ulønnet arbejde i forældreskabet divergerer afhængigt af køn. Kategorien, *forventning*, har til hensigt at belyse hvordan forventninger til forældreskabet divergerer, ligeledes, afhængigt af køn.

5.3.1 Belastning

Hochschild (2012a) fandt i et studie, foretaget i 1980'ernes USA vedrørende fordelingen af den ulønnede arbejdsbyrde i amerikanske middelklasse familier, at kvinderne ikke mener at de kan forvente, at deres mandlige partner deltager i denne arbejdsbyrde, på lige vilkår med dem selv. I det følgende afsnit er det hensigten at skabe et overblik over hvordan den ulønnede arbejdsbyrde fordeles sig, i danske middelklassefamilier anno 2021, anskuet fra mødrenes perspektiv. Mødrene inddeler implicit den ulønnede arbejdsbyrde i tre kategorier, der her benævnes som henholdsvis den mentale arbejdsbyrde, den praktiske arbejdsbyrde samt samvær-, leg- og omsorgsopgaver i forhold til børnene. Det synes væsentligt at skelne mellem disse kategorier, da de opgaver der relaterer sig til børnene eksempelvis synes at fordeles mere jævnbyrdigt, end den mentale arbejdsbyrde.

Tilnærmelsesvist alle mødrene, muligvis med undtagelse af Gry, varetager langt størstedelen af den ulønnede arbejdsbyrde, både hvad angår de praktiske opgaver og den mentale arbejdsbyrde. Brit er meget eksplicit angående sin oplevelse af, at varetage størstedelen af den ulønnede arbejdsbyrde: *“Du ved, have en oplevelse af at det er mig der står med det hele!”* (Interview 2, Brit, l. 229). Det er dog ikke en oplevelse, der er unik for Brit, men en som synes at gå igen på tværs af datamaterialet. Frederikke udtrykker ligeledes sin oplevelse af, at udføre størstedelen af den ulønnede arbejdsbyrde meget eksplicit: *Jeg har sådan en følelse af at det er mig der er sikkerhedsnettet, ja, jeg tror det er meget beskrivende, at det er mig, der er sikkerhedsnettet”* (Interview 6, Frederikke, ll. 45 - 46). Når Frederikke gentager sætningen *“mig der er sikkerhedsnettet”*, er det interessant i forhold til den

lingvistiske dimension af Faircloughs tredimensionelle diskursanalyse, idet gentagelsen kan bidrage til at skabe sproglig sammenhæng i teksten. Derudover synes Frederikkes valg af ordet: *“sikkerhedsnet”* og Brits udsagn *“mig der står med det hele”*, at indikere, at den diskursive praksis i produktionen af teksten, tillader mødrene at trække på en diskurs, der stiller dem ansvarlige for den ulønnede arbejdsbyrde. Dette tydeliggøres ved at tilføje et stykke mere til Frederikkes ovenstående citat: *“og så kan jeg være heldig at få hjælp fra min mand. Det er den følelse jeg har”* (Interview 6, Frederikke, ll. 46 - 47). Her er det ordet *“hjælp”*, der fremstår interessant, særligt fordi det er sigende for mange af de mødre, som deltog i undersøgelsen: *“min mand er meget god til at hjælpe”* (Interview 3, Cecilie, ll. 211). Udover hjælp, anvender mødrene ligeledes ord såsom *taknemmelig* og *heldig*: *“men jeg er så taknemmelig for at han er, altså, hands-on på vasketøjet”* (Interview 7, Gry, ll. 372 - 373) og *“Jeg er så heldig at jeg har en mand der elsker at lave mad”* (Interview 5, Elisabeth, ll. 73 - 74). I løbet af de otte interviews anvendes ordene, *heldig*, *taknemmelig* og *hjælp* ialt 18 gange. De anvendes naturligvis flere gange i forskellige sammenhænge, men anvendes 18 gange med henvisning til deres mandlige partners bidrag, til den ulønnede arbejdsbyrde. Det er i øvrigt i overensstemmelse med undersøgelsesdeltagerne fra den tidligere refererede undersøgelse af Hochschild (2012a, p. xvi), der ligeledes anvendte ordene *hjælp* og *taknemmelig* når de blev bedt om at beskrive deres mænds bidrag til den ulønnede arbejdsbyrde. Med udgangspunkt i den kritisk diskursive analysemetode er det muligt at tolke, at der bag disse tre specifikke ordvalg ligger en antagelse om, at den ulønnede arbejdsbyrde primært er mødrenes ansvar. Når mødrene således påpeger, at deres partner *hjælper* dem med en opgave, er det antageligvis fordi de betragter opgaven som deres ansvar. I forlængelse heraf synes Frederikkes valg af ordet *sikkerhedsnet* ligeledes at skildre, at hun oplever at den ulønnede arbejdsbyrde, i sidste ende er hendes ansvar, og når Brit påpeger at det er hende *“der står for det hele”* kan det ligeledes anskues som et udtryk for, at hun både er ansvarlig for- samt udfører, den ulønnede arbejdsbyrde. Hvor ansvaret placeres implicit på moderen i de forrige citater, placeres det af Frederikke i det følgende citat eksplicit: *“(…) det er mor, der har ansvaret for det”* (Interview 6, Frederikke ll. 490 - 491). Ordene *er* og *har* indikerer, at det Frederikke beskriver, opleves som en universel sandhed for hende. Det er altså ikke hendes oplevelse, at det er unikt for hendes familie, at

ansvaret for den ulønnede arbejdsbyrde placeres på moderen. Hendes oplevelse er i højere grad, at det er den gængse fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde i danske familier. Produktionen af en sådan tekst, der skildrer fordelingen af arbejdsbyrden som en universel sandhed, sker sandsynligvis på baggrund af fastfrosede sociale praksisser. Disse praksisser er muligvis diskursivt konstituerede, ligesom de tilsyneladende reproduceres gennem tekst og tale. Jævnfør positioneringsteorien kan man, med udgangspunkt i den diskursive fortolkning, tale om at positionen *far* og positionen *mor* rummer divergerende pligter og rettigheder, samt tillader adgang til forskellige handlingsrepertoire. Når disse rettigheder og pligter beskrives som en universel sandhed, er det muligt at vi kan forstå *mor* og *far*, som normative positioner (Harré R., & Moghaddam, F., 2003, pp. 4-5). Denne tolkning drages på baggrund af at mødrene tilskriver forskellig mening til de ulønnede arbejdsopgaver, afhængigt af om de udføres af dem selv, eller deres mandlige partner. Når opgaverne udføres af mødrenes mandlige partner, anskues det som en hjælp, der bør værdsættes. Det er således skitseret at den ulønnede arbejdsbyrde belaster mødre i højere grad end den belaster fædre, idet det primære ansvar tilsyneladende er placeret hos moderen. I nogle familier bidrager faderen mere end i andre, men uagtet i hvilket omfang faderen bidrager, anskuer mødrene deres bidrag som en hjælp, hvilket anskueliggør moderen som den ansvarshavende.

Det synes imidlertid relevant at skildre, at der på trods af at moderen anskues som den ansvarshavende i forhold til den ulønnede arbejdsbyrde, er forskel på fædrenes bidrag inden for de forskellige delelementer af den samlede byrde. Det følgende har til hensigt at belyse hvorledes de tre delelementer af det ulønnede arbejde, som kort blev introduceret i det nærværende afsnits indledende paragraf, beskrives af mødrene. Der er således tale om henholdsvis mentalt arbejde, praktiske opgaver og de opgaver, som relaterer sig til børnene. Det følgende citat indeholder imidlertid en beskrivelse af alle tre elementer:

“Ja, altså det er sådan at jeg tror hjemme hos os, der er vi ret klassiske i forhold til opfattelsen af mor- og farrollen. Det vil sige min mand tilbringer nogle flere timer ude af huset med sit job, så jeg står for meget. Nu lyder det som om det kun er mig, men det vil jeg gerne. Men altså have den rolle, der hedder blæksprutte. Og det betyder dels at have overblikket hele tiden for at købe gaver til børnefødselsdage og have kontakten til daginstitution og til skole øh og være den der sådan skal være på

Aula¹ og øh arrangere legeaftaler og sådan til de praktiske ting påhviler meget mig og øh nåh ja, og den praktiske udførelse af det, er nok også meget mig. Det er typisk mig der henter og bringer og i øvrigt så får tingene til at køre. [...] min mand er glad for at lave mad og gør det i det omfang han har tid til det. Og vil også rigtig gerne spille en stor rolle i vores børns liv, så meget som muligt han kan være der. Og ja, jeg vil sige at vores samspil med børnene, der er min mand den meget legende og meget sådan har det hyggelige samvær med børnene, jeg er ikke, jeg er ikke så god til at finde øh mit indre legebarn frem, så jeg er meget mere til at have de der praktiske opgaver og måske også mere praktisk samvær med mine børn, i forhold til at vi laver aftensmad eller bager, eller sådan altså noget formålsbestemt” (Interview 4, Ditte, ll. 70 - 88)

Ditte illustrerer således sig selv som en *blæksprutte* hvilket, for hende, illustrerer at hun både har overblikket, altså udfører den mentale arbejdsbyrde, ligesom den praktiske arbejdsbyrde hovedsageligt påhviler hende. Hendes mandlige partners bidrag vedrører således primært børnene og jævnfør ovenstående citat, synes det særligt at omhandle at lege med børnene. Jævnfør den kritisk diskursive analysemetode fremstår det interessant, at Ditte anvender ordet “*klassisk*” til at beskrives forælderrollerne på, da det indikerer, at der er forskellige måder at være mor og far på. Når der er en klassisk måde at være forældre på, må denne måde danne udgangspunkt for videreudviklinger. Der synes imidlertid at skulle eksistere sådanne videreudviklinger førend man omtaler noget som klassisk eller traditionelt, som er et ord der bruges tilsvarende af nogle af de andre mødre. Dette skildrer således ikke den ulige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde som en universel sandhed, men snarere som en foranderlig størrelse. Det ændrer dog ikke på at ansvaret for den ulønnede arbejdsbyrde primært er placeret hos moderen, hvorfor hun ligeledes oplever at bære den mentale arbejdsbyrde alene i samtlige otte interviews: “*ja altså (...) hvornår vi skal hvad og hvad vi skal i påsken og hvornår vi skal være hos hvem eller, ja og at der skal købes flyverdragt eller sådan nogle ting, det er mig, der står for det* (Interview 8, Helene, ll. 141 - 143). Mange af mødrene forklarer i tråd hermed, at deres mandlige partner bidrager til den praktiske arbejdsbyrde i det omfang moderen formår at uddelegere de praktiske

¹ Aula er en kommunikationsplatform mellem institution/skole og forældre

arbejdsopgaver. Man kan reflektere over om ikke dét at lede og fordele arbejdet kan anskues som en opgave i sig selv, særligt når en sådan opgave i lønnet arbejde, synes at udgøre en hel stilling såsom, manager. Når en praktisk opgave er placeret hos faderen, fritager det imidlertid ikke moderen fra at involvere sig i opgaven, idet hun bærer det mentale ansvar for at opgaven udføres. Det synes sandsynligt, at det er moderen, der dømmes socialt, hvis opgaverne forbliver ikke-udførte, eftersom der på eksisterer diskurser vedrørende moderens grundlæggende ansvar for den ulønnede arbejdsbyrde. Sådanne diskurser antages, med udgangspunkt i den kritiske diskursanalyse, at eksistere på baggrund af, at samtlige mødre anser faderens bidrag som værende en 'hjælp'.

Det samlede datamateriale synes at tegne et billede af, at hvor den mentale arbejdsbyrde næsten udelukkende er placeret hos moderen og den praktiske arbejdsbyrde også i overvejende grad er moderens ansvar, er der sket en udvikling med henblik på fædres relation til børnene. Det virker som om, at det generelt er mødrenes oplevelse at deres børns fædre i højere grad er involveret i børnenes liv, end deres egne fædre har været involverede i deres liv, og åbner således op for at der er sket en forandring i forælderrollerne de seneste 30 år. Dette perspektiv synes, jævnfør kritisk diskursanalyse, at tegne et billede af at der eksisterer diskurser i den diskursive orden, som muliggør fremtidig forandring. Elisabeth beskriver i det følgende citat, hvordan hun selv, og hendes partner forsøger at fordele arbejdet vedrørende deres yngste datter mellem sig og hvordan det har været målet for dem generelt med deres tre børn:

“Det er 50/50 det gør vi begge to og vi prøver egentlig også at skiftes til at [yngste datter], den mindste, altså den ene børster tænder på hende den anden putter hende og så skiftes vi, vi har gjort rigtig meget ud af at børnene ikke skal have en favorit, ja, så vi deltager også begge to i skole/hjem-samtaler og forældremøder, hvis det er muligt deltager vi begge to, det er jo også, for eksempel er det også [mand] der sad i forældrerådet, det var også [mand] der gjorde det. (Interview 5, Elisabeth, ll. 213 - 218).

Denne udvikling beskrives positivt af mødrene på tværs af datamaterialet. Ane beskriver hvordan det er vigtigere for hende, at hendes partner er involveret i børnene på et følelsesmæssigt plan, end at han bidrager til den mentale arbejdsbyrde:

“jeg synes at det man måske kan se og som jeg i hvert fald også kan se er at mænd, i hvert fald de mænd jeg kender, er meget tilstede sådan på det følelsesmæssige plan i børnenes liv og går til legeaftaler og sover med dem om natten hvis de vågner og alt det der hurlumhej... som jo er det der er det vigtige. Jeg synes i hvert fald det er det der er det vigtige og ikke så meget om man huskede at købe de forårssko til tiden, det er jo ligegyldigt på den lange bane, selvom det skal gøres, så er det lidt mindre vigtigt. Synes jeg.” (Interview 1, Ane, ll. 141 - 147).

Ane beskriver således det element af den ulønnede arbejdsbyrde, der omhandler børnene som det vigtigste, mens den mentale- og den praktiske arbejdsbyrde anskues som værende mindre betydningsfuld. Det er imidlertid i tråd med Hochschild (2012a) som ligeledes fandt at mødrene har lettere ved at acceptere, at de huslige pligter forventes udført af dem, hvis deres mandlige partner udviser engagement i forhold til børnene. Frederikke beskriver imidlertid, at når hendes mandlige partners samvær med børnene tager form som kvalitetstid, er det fordi han ikke har et ansvar for at ordne andre praktiske opgaver sideløbende:

“når far han ligesom har tid med børnene, øhm så er han PÅ børnene, så er det decideret kvalitetstid, men det er i en begrænset periode, for grundlæggende set er det mor, der har børnene, men hvis mor skal et eller andet, så kan far lige tage over i en time eller to. Men så er det det eneste, der sker, der bliver ikke også lige tømt opvaskemaskine, der bliver ikke også lige sat en vask over, der bliver ikke også lige ryddet lidt op, og der blev ikke også lige fjernet fra morgenmaden, eller det mellemåltid der lige har været, det kan mor så tage når hun kommer hjem. Så jeg har oplevelsen af, at hvis jeg får mig-tid, jamen så er det bare at udsætte de opgaver, jeg kommer egentlig bare hjem til lort” (Interview 6 - Frederikke, ll. 76 - 84).

Jævnfør den kritisk diskursive analyse er det interessant når Frederikke siger: “så kan far lige tage over”. Det vidner om at hendes oplevelse, vedrørende den mere eller mindre lige fordeling af den arbejdsbyrde der vedrører børnene, ikke er tilsvarende de andres. Det kan anskues i relation til det sprogbrug, der blev brugt i relation til

den praktiske og mentale arbejdsbyrde i starten af dette afsnit, “*at tage over*”, synes at kunne erstattes med “*at hjælpe*”. Hvis far tager over, er det sandsynligt at mor har en oplevelse af, at opgaven primært er hendes. Det er ligeledes sigende at Frederikke siger, at hun kommer hjem til “*lort*”. Ordvalget er særligt interessant da det dækker over den ulønnede arbejdsbyrde som hendes mandlige partner ikke har udført, hvorfor den er efterladt til hende. At den efterlades til hende indikerer igen, at det er hendes ansvar som mor, at opgaverne udføres og når arbejdsbyrden betegnes som “*lort*”, indikerer det imidlertid at hun udfører den af pligt og dermed ikke af lyst. Hun synes således at betragte den ulønnede arbejdsbyrde som en belastning, der medfølger at være positioneret som mor.

Teksterne i datamaterialet synes sprogligt interessante, i kritisk diskursiv forstand, idet mødrenes sprogbrug vedrørende den ulige fordeling af det ulønnede arbejde vidner om, at mødrene er hovedansvarlige for disse arbejdsopgaver. Faderen kan bidrage og bidrager også i nogen grad, men sprogligt fremstilles opgaven som moderens. Sprogbruget i teksterne synes ligeledes at indikere, at den følelsesmæssige involvering er vigtigere, end de andre elementer i den ulønnede arbejdsbyrde.

5.3.2 Forventning

Ovenfor i afsnit 5.3.1 vedrørende *belastning*, var en af de centrale iagttagelser, at det grundlæggende ansvar for den ulønnede arbejdsbyrde synes at påhvile moderen. I dette afsnit er det centrale at illustrere, at forventningerne til moderen tilsyneladende er influeret af kønsrollernes forekomst i forældreskabet. Når der skrives ‘forekomst’ og ikke ‘fremkomst’ er det for at understrege, at dette ikke er en påstand om at det er en ny tendens, ej heller en påstand om at der ikke er sket fremskridt siden starten af det 20. århundrede. Det findes dog interessant at betragte hvordan kønsroller påvirker forventningerne til moderen anno 2021, særligt på baggrund af disses subtile tilstedeværelse.

Indledningsvist vil forventningerne til mødrene beskrives som afvigende fra de forventninger, der er til fædrene, da det betragtes som værende et udmærket udgangspunkt i forsøget på at skildre kønsrollernes indflydelse på forventninger til mødre. Flere af mødrene bemærker at de oplever, at de forventninger der er til dem, i

højere grad handler om børnene og den ulønnede arbejdsbyrde generelt, mens forventningerne til deres mandlige partnere er af en anden karakter. Elisabeth beskriver det kort og præcist: *“jeg tænker mor bliver målt mere på børnene end far gør”* (Interview 5, Elisabeth, ll- 282 - 283). Det synes imidlertid interessant at mødre særligt oplever at blive vurderet indenfor det element af den ulønnede arbejdsbyrde som fædrene generelt bidrager mest til. Det er taler ind i den samme diskurs som forekom i afsnit 5.3.1, vedrørende det grundlæggende ansvar som værende moderens. Cecilie beskriver de forventninger, der er til mødre generelt, som divergerende fra de forventninger der er til fædre:

“jeg synes der er mange ting man skal lære når man bliver mor og jeg synes samfundet måske lidt har en forventning om at øh, at man kan finde ud af at være mor, at man er ikke, man kan ikke længere rigtig bare være et menneske, fordi man skal, man kan ikke være svag når man er mor fordi man skal tage vare på det her barn og gøre det godt, så jo jeg synes der ligger mange krav til at være mor og måske også flere end der gør til at være far, det er ikke sådan at man tænker at når en mand bliver far så skal han opgive hele sig selv”(Interview 3, Cecilie, ll. 531 - 537).

På baggrund af den kritiske diskursanalyse, er der imidlertid en række interessante ordvalg og kontraster i ovenstående citat. Det er eksempelvis bemærkelsesværdigt at Cecilie stiller *“mor”* og *“menneske”* overfor hinanden, på en sådan måde at *“mor”* betragtes som en slags overmenneske, der ikke længere må være *“svag”*. Det fortæller noget om, at de krav, der stilles- og de forventninger, der er til mødre, af Cecilie opleves som uoverkommelige. Derudover er det opsigtsvækkende når hun beskriver, at en mand ikke forventes at *“opgive hele sig selv”* når han bliver far, idet at det samtidig skildrer en forventning om, at man som kvinde må opgive hele sig selv når man bliver mor. Med udgangspunkt i den kritiske diskursanalyse må vi forstå denne tekst som produceret gennem de ressourcer og diskursordener, der gør sig tilgængelige i den diskursive praksis, fremfor noget, der er opstået i Cecilies indre uden reference til tidligere begivenheder (Fairclough in Jensen, 2008, p. 44). Hvis dette anskues gennem et positioneringsteoretisk perspektiv, kan vi anskue, henholdsvis dét at være far og dét at være mor, som to forskellige positioner, der således indeholder forskellige rettigheder og pligter. Når der henvises til positioner er

det imidlertid væsentligt, ikke at anskue disse som statiske og prædefinerede roller, men som dynamiske og foranderlige positioner (Harré & Langenhove, 2015, p. 14). Det betyder, at selvom dominerende diskurser stiller større krav til mødre end fædre, kan det at være mor i forskellige hjem sagtens have forskellige implikationer, idet positioner er til forhandling (Harré & Langenhove, 2015, p. 17). Til trods for at 'mor' ikke forstås som en fuldstændig statisk og prædefineret rolle, er det alligevel nødvendigt at betragte fænomenet i dets historiske og kulturelle sammenhæng. I kapitel 2 anskueliggøres det, at der til trods for en massiv udvikling på ligestillingsområdet, stadig eksisterer diskurser, som bidrager til at opretholde og reproducere en konstruktion, der positionerer moderen på en måde, som synes at begrænse hendes handlefrihed i større grad end faderens (Locke, 2004, p. 1; Harré, & Moghaddam, 2003, pp. 4-5). Sådanne diskurser kan imidlertid anskues som ideologisk investerede, netop på baggrund af, at disse bidrager til opretholdelse af magtrelationer, som særligt indskrænker moderens handlemuligheder (Fairclough in Jensen, 2008, p. 51).

Mange af mødrene beskriver i forlængelse af Elisabeths og Cecilies citater ovenfor, at der er større forventninger til moderen vedrørende børnene end der er til faderen. Frederikke beskriver i det første citat nedenfor, at hun også selv har en forventning om, at det er mor, der er den primære omsorgsperson, og forbavses når hun ser en far komme gående med en barnevogn i det offentlige rum. Brit forklarer, i det andet citat nedenfor, ligeledes hvordan hun undres når kvinden ligger på sofaen, mens manden laver mad:

“når jeg bevæger mig ude i det offentlige rum og jeg ser en mand gå alene med en barnevogn, så bliver jeg overrasket. Så tænker jeg med det samme 'hold da op! Han har været storsindet og lige har givet mor en halv time for sig selv, hvor er han bare en dejlig mand'. Øh hvor at når jeg ser en kvinde gå alene med en barnevogn, så tænker jeg ingenting. Det er en selvfølge.” (Interview 6, Frederikke, ll. 115 - 120)

“jeg studser lidt over det, når jeg ser på instagram eller i min omgangskreds, altså hvis det er manden, der står i køkkenet og laver mad, tænker jeg hvorfor fanden arbejder han ikke, hvorfor er det ikke hende? Og hvis hun så ovenikøbet ligger på sofaen sammen med børnene eller et eller andet, tænker jeg 'hvorfor fanden er hun

ikke i gang, hvorfor arbejder han ikke, hvorfor altså?” (Interview 2, Brit, ll. 104 - 109)

Det er, jævnfør den kritisk diskursive analysemetode, interessant at se på de kontrasterende ordvalg, der anvendes af Frederikke når hun omtaler henholdsvis en mor med en barnevogn og en far med en barnevogn. Når far går alene med barnevognen er det *“storsindet”*, når mor går alene med barnevognen er det en *“selvfølge”*. Jævnfør iagttagelserne i analysen indtil nu, er det imidlertid en meningsfuld sontring, da det er sandsynligt at der, indenfor den sociale praksis, er flere eksempler på at mor går alene med barnevognen, end på at far går alene med barnevognen. Denne fortolkning tager sit udgangspunkt i, at mødre synes at bære det grundlæggende ansvar, ligesom de forventes at påtage sig opgaven, hvorfor det er sandsynligt, at de influeres heraf. Brit karikerer på samme måde forskellen i forventningerne til kønsrollerne i citatet. Gry beskriver i tråd med Frederikke og Brit hvordan faderen ofte betragtes som en frelserfigur, når han udfører elementer af den ulønnede arbejdsbyrde. I Grys tilfælde er det imidlertid hendes far, som er god til at sige til hendes mand at: *“ej hvor er du bare en god far”* og fortælle hende at: *“hvor har du bare en god mand, Gry, og hvor er [mand] god til det her”* (Interview 7, Gry, ll. 517 - 519). Positioneringstrekantens begreb om *handling*, kan anvendes til at forklare forskellen på hvordan den samme handling anskues forskelligt afhængigt af hvem, der udfører den. Handlingsbegrebet inddeles i *action* og *act*, action er den egentlige handling, eksempelvis det at gå med barnevognen. Act kan defineres som den sociale mening der tillægges denne handling, og jævnfør ovenstående citater synes act at afhænge af den pågældende aktørs position, som henholdsvis *‘mor’* eller *‘far’* (Harré, 2012, p. 198). Hvis ikke det betragtes som en heltegerning, kan det anskues således, at faderen ikke i lige så høj grad som moderen, er i stand til at varetage den ulønnede arbejdsbyrde. Cecilie beskriver blandt andet hvordan hendes svigermor inviterer hendes mand og børnene på aftensmad når hun er væk et par dage i arbejdsøjemed: *“for det er jo så synd for [mand] at han skal være alene med tre børn, så de spiser tit ovre ved mine svigerforældre når jeg er afsted”* (Interview 3, Cecilie, ll. 245 - 248). Hun beskriver ligeledes, at hun finder det besynderligt fordi, der ikke tages det samme hensyn til hende, når hendes mand er udenbys i arbejdsøjemed, og karikerer således, at hun ikke synes det er synd for ham, og ser en tydelig ironi og dobbeltmorale fra sin svigermor. Mødrene beskriver således i

overvejende grad, at de ligeledes har forventninger til andre forældre vedrørende fordelingen af den ulønnede arbejdsbyrde. Ifølge positioneringsteorien kan denne tendens forklares med, at mødrene dels accepterer den positionering, som tilskrives positionen; mor, dels positionerer andre mødre tilsvarende, hvorved de ligeledes positionerer sig selv, da *other positioning* altid indebærer *self positioning*. Disse positioneringer synes dog at tage form som *tacit positioning*, da positioneringen ikke synes at foregå intentionelt (Langenhove & Harré, 1999, p. 23). Flere af mødrene beskriver imidlertid, at de har vanskeligt ved at mærke om de forventninger de oplever, der er til dem som mødre, kommer indefra eller udefra, Brit synes at eksplicitere dette i følgende citat:

“Er det mig der gerne vil bage denne her kage, for at jeg føler mig som en ordentlig mor, der bager en kage til min børn til eftermiddagskaffe [...] eller er det fordi jeg tænker at der er nogle andre, der forventer det? Nogle ting er nok noget hvor jeg tænker, det ville man nok forvente, og så er der nok også nogle ting som er inden i mig” (Interview 2, Brit, ll. 329 - 334)

I forsøget på at tilskrive mening til mødrenes oplevelse af, at det er vanskeligt at mærke hvor forventningerne kommer fra, vil der trækkes på Butler (1988). Ifølge Butler må kønnet betragtes som en optræden, som imidlertid er begrænset af prædeterminerede rammesætninger. Man opdager med andre ord, at man er nødt til at performe i overensstemmelse med det sociale køn, ens biologiske køn ligner. Dette gøres ikke blot ved individets frie eller passive valg, men derimod også gennem sanktionering og tabubelægning. Efter en rum tid, vil denne optræden synes at være omfattet af egen identitet, hvorfor det netop, ifølge Butler, kan være vanskeligt at determinere om dette er en forventning, der er placeret hos individet, fremfor noget indre opstået. Ifølge Butler kan vi, med stor sandsynlighed, betragte forventningerne som pådraget den enkelte mor, gennem en form for internalisering af de normative rammesætninger, individets optrædener er underlagt (Butler, 1988, p. 528).

Mødrene beskriver hvordan forventningerne indimellem- eller ofte, fremstår tydeligt og eksplicit for dem. Flere af mødrene oplever at forventningerne skildres gennem de ældre generationers velmenende råd. Når rådene primært er henvendt til moderen, synliggøres forskelligheden i forventninger til henholdsvis mødre og fædre. Ane

beskriver i det følgende citat hvordan hendes svigermors råd typisk er henvendt til hende: *“det er jo i øvrigt også noget man får [red. at vide] som mor, det er meget sjældent man siger sådan noget til far. Altså det er mig der skal høre hvordan man også kunne gøre”* (Interview 1, Ane, ll. 495 - 497). Derudover oplever mødre også, at de sociale medier skildrer forskellen på forventninger til mødre og fædre. Her er det i højere grad implicit, idet det afspejles i måden hvorpå mødre og fædre positionerer sig forskelligt:

“og det er da også helt klassisk at alle influencers og bloggere og hvad har vi, det er kvinder. Øhm, i hvert fald de mandlige, det er ikke så meget på familieliv, og indretning og øhm børn og alt det her, det handler mere måske så om træning og om egen krop, os så er det sådan 'mig selv, mig selv, mig selv', hvor at kvindelige influencere, det er meget sådan med at være den der mor, der kan det hele.”

(Interview 4, Ditte, ll. 506 - 511).

Citatet er på linje med de første to citater, som indeværende afsnit præsenterede, med henblik på at skildre en mere overordnet og generel forskel i forventninger til henholdsvis mødre og fædre, idet forventningerne til mødre generelt relaterer sig til familien, mens forventninger til fædre ikke synes at afvige markant fra de forventninger, der er til mænd generelt. I forlængelse heraf kan man se mødres positioneringer på de sociale medier, som en reaktion på de gængse forventninger, ligesom de også kan anskues som en reproduktion af de selvsamme forventninger (Butler, 1988, p. 526). Individet fødes ikke ind i en verden uden mening, men snarere ind i en allerede konstrueret social verden, hvor muligheden for positioneringer allerede er afgrænset på baggrund af forskellige faktorer (Harré & Moghaddam, 2003, pp. 4-5). En af disse faktorer kan muligvis være biologisk- såvel som socialt køn, eftersom disse ifølge Butler (1999) er vanskelige at adskille (p. 45). Hvis vi imidlertid betragter køn som noget, der konstrueres gennem den kultur og samtidig individet lever i, giver det mening at fædre ikke påvirkes af de forventninger der konstrueres og reproduceres på de sociale medier, idet de ikke identificerer sig hermed (Butler, 1988, p. 519). Mødrene oplever ydermere, at der er forventninger til hvordan de skal føle, ikke vedrørende det mentale eller det praktiske element af den ulønnede arbejdsfordeling, men indenfor det element, der relaterer sig til børnene. Når mødre ikke formår at leve op til de sociale forventninger, der eksisterer i

forhold til hvilke emotioner, der er passende for en mor i forskellige situationer, giver det dem en oplevelse af, ikke at slå til som mor:

“(red. så sagde) mine veninder når jeg skulle tilbage på arbejdet, ‘åh nej så skal du tilbage til hverdagen, det glæder du dig vel ikke til’, altså den der hvor de putter sådan lidt i munden på dig, ‘det glæder du dig vel ikke til’, ‘jo det gør jeg egentlig jeg er klar til at komme tilbage på arbejde’, men det har været sådan nogle kommentarer, ‘ej det er træls for dig du skal tilbage på arbejde’, eller ‘det er vel nok en kort barsel du har taget’, øh, sådan nogle ting har jeg oplevet’ (Interview 7, Gry, ll. 244 - 249)

“Øhm og der har jeg meget følt [...] haft den der, at jeg ved ikke om jeg vil sige, om jeg har sat spørgsmålstejn ved om jeg er en god mor, men jeg har haft svært ved helt at forstå og acceptere den følelse indeni mig selv, at jeg faktisk ikke bryder mig om at gå hjemme på barsel. Jeg synes ikke det var særlig sjovt at ligge på gulvet og sige dikkedikke i 9 måneder, altså jeg synes det var forfærdeligt. Øhm og øh og (...) og der oplevede jeg jo tit øhm i mødregruppen når de jo så sagde ‘arh amen det er bare fantastisk’ og ‘åh nej, nu skal jeg snart på arbejde’, hvor jeg bare sådan okay, ‘må jeg snart have lov at komme på arbejde igen’” (Interview 6, Frederikke, ll. 235 - 243)

“hvis jeg har været på arbejde en hel dag og jeg så skal hjem og der er så er en eller anden, at jeg møder en på gangen som siger, ‘ej hvor bliver det også bare godt at komme hjem til børnene’ og jeg tænker bare [suk] og så skal jeg hjem og så skal jeg lege en eller anden bilbane eller cykelbane eller lege restaurant og jeg er bare sådan fuck jeg orker bare ikke, jeg orker bare ikke mere (griner). Øhm du ved hvor man sådan tænker jeg burde have savnet dem og jeg har savnet dem, jeg orker bare ikke mere at skulle lege. Eller at jeg skal forholde mig til flere, der snakker til mig”. (Interview 2, Brit, ll. 393 - 401).

Mødrene positioneres således på bestemte måder i sociale interaktioner med andre mødre. Når de, i interviewene, anfægter disse positioneringer, synes der at være tale om *accountive- third order positioning*, idet positioneringen anfægtes i en ny diskursiv praksis, som er den sociale kontekst hvori interviewene blev gennemført. Derudover er der tale om både *other positioning* og *self positioning*, idet disse altid foregår sideløbende (Langenhove & Harré, 1999, p. 23). Mødrene positionerer sig i

de ovenstående citater, som afvigende fra de andre mødre, der omtales, hvorfor disse ligeledes positioneres. Det findes desuden nærliggende at bringe Hochschilds (1979; 2012b) teori om følelsesregler i spil, da følelsesregler netop omhandler de følelsesmæssige normer og regler der er gældende indenfor den specifikke kultur, individet er en del af (Hochschild, 1979, pp. 552; 563; Hochschild, 2012b, p. 63). I de tre eksempler, som er trukket frem i den nærværende analyse, er det tydeligt hvad de gældende følelsesregler er, når det drejer sig om mødres samvær med deres børn. Det er andre aktører, der påpeger disse følelsesmæssige normer overfor undersøgelsesdeltagerne, idet der dikteres hvad de *bør* føle: *“ej hvor bliver det også bare godt at komme hjem til børnene”* og *“ej hvor er det træls for dig at du skal tilbage på arbejde”*. Følelsesreglerne dikterer således, at mødre bør have lyst til at være sammen med deres børn hele tiden, også efter en lang arbejdsdag. Det er okay at mødre arbejder, men de bør føle sig ærgerlige over, at de skal være væk fra deres børn (Hochschild, 2012b, pp. 58-59). Når andre aktører på den måde fremlægger sådanne følelsesregler, medfører det for det meste social konformitet idet de færreste ønsker at fremstå som en dårlig mor. Emotionsarbejdet omfatter i disse tilfælde formentlig *surface acting*, eftersom mødrene er klar over hvad de egentlig føler og dermed føler skyld over ikke at følge følelsesreglerne (Hochschild, 2012b, p. 43; 74). Positioneringsteoretisk anskues holdninger og emotioner imidlertid som iboende de diskursive praksisser, hvorfor man gennem et sådant perspektiv, kan betragte disse følelsesregler som indlejret i diskursive praksisser (Langenhove & Harré, 1999, p. 16).

Mange af mødrene beskriver hvordan deres behov synes at adskille sig fra deres mænds behov, i forhold til kvaliteten af det ulønnede arbejde. Det kan både handle om kvalitet i sammenlægning af vasketøj og effektivitet i forhold til de ulønnede arbejdsopgaver, det kan også handle om behovet for at stille an med hjemmebag til fødselsdage eller behovet for at have daglig kontakt til børnehaven:

“ jeg så gerne vil gøre lidt mere ud af det og måske også vise at jeg godt kan være en god mor, der kan sætte en god fødselsdag op og der clincher vi lidt på den der, hvor jeg igen har brug for – hvor hans logik siger ‘who is it for, hvem går op i det her altså?’ – hvor jeg jo gerne så vil vise når der kommer andre at jeg jo også godt kan være den der mor, der har styr på det praktiske og madlavningsdelen ikke,

selvom han til hverdag står for, ja lige nu i hvert fald'' (Interview 7, Gry, ll. 332 - 337)

“men han er meget mere logisk og siger ‘jeg kan ikke forstå hvorfor jeg ikke kan aflevere og hente i begge ender hvis vores børn kan få en kortere dag, bare fordi du har behov for altså at være en af dem der kan hente’, så det har været hårdt synes jeg, fordi der ligger lidt de her roller i mor og far rollen, så det har i hvert fald været noget jeg skulle arbejde med og sige ‘det er helt okay’ og kigge på mine børn sige, ‘jamen de har et sundt forhold til både deres mor og far’, øh, ja’ (Interview 7, Gry, ll. 93 - 99)

“For helt klart kunne jeg også selv være foranlediget til ‘amen så er det også bare nemmere at jeg selv gør det’, især når man har, som mange kvinder nok har, en mening om hvordan tingene også skal gøres. Så hvis ikke man lige kan lægge den fra sig engang imellem og sige, at det er okay at tøjet ikke matcher, fordi far har givet tøj på, eller hvad det nu måtte være, altså hvis man ikke formår det, så er det hårdt.” (Interview 4, Ditte, ll. 236 - 242)

Når det er mødre i højere grad end fædre, der bliver vurderet på baggrund af den ulønnede arbejdsbyrde, og når den ulønnede arbejdsbyrde jævnfør afsnit 5.3.1 *Belastning*, hovedsageligt er moderens ansvar, synes deres divergerende behov for eksempelvis, at sikre kvaliteten af det ulønnede arbejde, behov for at diske op med hjemmebak til en børnefødselsdag, eller behov for at blive set i børnehaven, ikke mærkværdige. Tværtimod kan det fremstå selvfølgelig at mødrene, som bliver vurderet på baggrund af disse opgaver, har et større behov for at sikre kvaliteten af opgaven end fædrene, som ikke bliver vurderet på baggrund af disse opgaver.

5.4 Årsag

I kategorien *årsag* finder vi de diskursive årsagsforklaringer, vores undersøgelsesdeltagere har tilbudt, når de forklarer hvorfor fordelingen af den ulønnede arbejdsbyrde ikke er fordelt jævnbyrdigt mellem dem og deres partner. Alle mødrene ønsker egentlig en øget ligestilling både med hensyn til børn, huslige pligter samt på

arbejdsmarkedet, men de synes at have vanskeligheder ved at placere hvor ændringen skal findes.

5.4.1 Essentialisme

Essentialisme betragtes som en pendant til socialisering, da essentialisme forudsætter en biologisk, genetisk eller naturlig kønnet essens. Således vil dette afsnit behandles som en naturalistisk årsagsforklaring, til kønnenes ulige ulønnede arbejdsfordeling. Ifølge Burr (2015, p. 7 - 8) ses det, at neurologiske samt biologiske, og dermed essentialistiske forklaringer, hyppigere anvendes, end der anvendes sociale forklaringer. Det er klart, at flere af mødrene betragter essentialisme som værende af væsentlig forklaringsværdi, og det kan være svært at anfægte, når biologi betragtes som en naturvidenskabelig og universel sandhed. Dog ses det, som påpeget af Eliot (2011) at biologiske, og særligt herunder, neurologiske forklaringer, er dannet blandt andet på baggrund af fejltolkninger. Flere af de interviewede kvinder giver udtryk for en stærk naturalisme, som de kategoriserer i flere forskellige temaer; hormonelle- og genetiske- såvel som naturligt forekommende forklaringer, på den kønnede arbejdsfordeling. Frederikke trækker på en essentialistisk diskurs, når hun i følgende citat påpeger de hormonelle forskelle mellem mænd og kvinder:

“Og jeg ved godt, at så har vi alle mulige hormoner, der hjælper os, men og jeg har måske også lidt ondt af de fædre, der er blevet banket op, at man siger 50/50 fordeling, for de går jo på arbejde og de har ikke de hormoner, der hjælper til rent fysiologisk at holde os vågne om natten til at klare det, som kvinde. Og igen, der er det jo genetik, de får ikke de hormoner, så hvorfor skal vi tvinge dem til noget, som ikke er naturligt” (Interview 6, Frederikke, ll. 200 - 205).

Hun sympatiserer her med de mænd, der ikke har de samme hormonelle forandringer i kroppen, særligt ses det ved ordvalget *‘hjælper os’*, som ligeledes skildres under kategorien *belastning*, samt *‘hvorfor skal vi tvinge dem til noget, som ikke er naturligt’*. Det er helt korrekt, ifølge Eliot (2011), at østrogen spiller en rolle hos voksne kvinders empatiske formåen. Det vides imidlertid ikke med sikkerhed hvilke kvindelige hormoner Frederikke refererer til, men der tages formentlig afsæt i kvindernes moderskabsevner, som østrogen ofte forbindes med. Dog fandt Kuo et al.

(2015), at mænds testosteronniveau falder når de bliver fædre, således at der sker en biologisk øgning i deres empathiske formåen, hvilket kan betyde, at også de får hjælp af deres hormoner og genetik. Disse samt evolution, angives som årsag til de kønnede forskelle, der i praksis kan anskues i forbindelse med de ulønnede arbejdsopgaver. Disse argumenter vidner om en diskurs, der relaterer sig til en social praksis. Dette, da det er et hyppigt brugt argument, for hvorfor status quo er urokeligt, som Eliot (2011) ligeledes påpeger, når hun forklarer hvordan den brede misforståelse tilsyneladende har vundet indpas. Det er således ikke mærkeligt, at flere af mødrene anvender denne diskurs, da den synes at være dominerende i den tilgængelige diskursorden. Frederikke fastholder, at på trods af dette uundgåelige mønster, der tegner sig i forbindelse med den ulønnede arbejdsbyrde i forældreskabet på baggrund af biologi og genetik, bør kvindens indsats og arbejde ikke glemmes, blot fordi hun er naturligt bedre disponeret for at kunne håndtere denne arbejdsbyrde. De bløde værdier, som måske skal søge at rumme de typiske feminine værdier, skal anerkendes og vægtes i samfundet på samme måde som de maskuline værdier bliver det. Også Gry stemmer i, og mener at disse værdier netop bør anerkendes. Ifølge Butler (1988 p. 521), når køn er et performativt socialt konstrukt, bør disse værdier måske snarere anskues som værende menneskelige, fremfor maskuline eller feminine. Dette vidner atter om en særlig stærk diskursiv praksis, der er forankret i social praksis, således at disse kategorier er skarpt binært definerede. Jævnfør Butler (1988) kunne et forandringspotentiale i forhold til den ulønnede arbejdsbyrde, muligvis være et udfald af en mindre binær kønsforståelse. Dette er imidlertid interessant fra et kritisk diskursivt perspektiv, som ligeledes søger at afdække hvilke diskurser, der åbner op for forandring og hvilke der reproducerer den nuværende sociale praksis. Særligt ses dette hos Frederikke, der har svært ved at finde sig tilrette i at være den ansvarlige i hjemmet, men som heller ikke mener at der findes en anden løsning, da evolutionen og biologien spiller en prædeterminerende rolle:

“ årh (suk) jamen årh altså jeg er nok tilbøjelig til at sige, at det (forskellen i kompetencer) kommer lidt af køn, altså i genetik, at der er bare noget, altså der er bare noget evolutionært i os, vi har nogle instinkter vi bare ikke kan rende væk fra. Vi stammer sgu fra aberne, jeg tror ikke på andet. Og det har bare været survival of the fittest, og så hjælper det ikke noget at den stærke mand er hjemme og passe

unger, og mor hun skal ud og prøve at overmande den her mammut. Altså det hænger bare ikke sammen [...] Altså på en eller anden måde så provokerer det mig helt vildt meget at det er sådan, men jeg vil bare ikke, altså det skal også fungere, der er ikke nogen grund til at vi skal stresse os selv med, at vi skal være lige meget mand og kvinde begge to og at der ikke skal være nogen øh de der klasse, rollemodeller og sådan ja kønsroller, at det er sgu fair nok, fordi de er der. Det skal ikke fejes ind under gulvtæppet, det skal være open and honest, og man skal have credit for det man nu engang kan.” (Interview 6, Frederikke, ll. 166 - 180)

Med udgangspunkt i positioneringsteorien kan man se Frederikkens udsagn ovenfor som værende en accept af positionen ‘mor’, og de pligter og rettigheder denne position medfører (Langenhove & Harré, 1999, p. 23). En sådan fortolkning forekommer fordi hun udtrykker at det ‘*provokerer hende helt vildt meget*’, at fordelingen af den ulønnede arbejdsbyrde er ulige. Samtidig synes hun ikke at anfægte den, idet hun påpeger de essentialistiske årsager til denne fordeling. Ud fra et kritisk diskursivt perspektiv, synes teksten således at bidrage til en reproduktion af status quo.

Brit giver udtryk for en undren over, om opgavefordelingen finder sted på baggrund af essentialisme eller socialisering. Hun anerkender, at tidligere generationer har kæmpet for ligestilling med manden, men konkluderer, at opdelingen synes naturlig, hvorfor fordelingen stadig i dag, viser stærke lighedstegn mellem fortidens levn.

“Altså jeg tænker at det stadig er sådan et levn fra fortiden som vi ikke rigtig er kommet ud af, selvom alle vores oldemødre og bedstemødre har jo kæmpet en brav kamp for at vi, for at kvinder har valget, ik’? Så jeg tænker det er, det er et eller andet levn fra fortiden. Det ved jeg ikke, man tænker det, jeg ved ikke om man tænker det, men jeg tænker det som mest naturligt.” (Interview 2, Brit, ll. 182 - 186).

Dette vidner om en diskurs, hos både Frederikke og Gry, som medfører, at denne sociale praksis er uomgængelig, da den netop er forankret i noget naturligt. Dog synes Brit at åbne op for at der kan ske en ændring, på baggrund af de kvinder, der har kæmpet tidligere. Som Fairclough (In Jensen, 2008) påpeger, er det væsentligt at

fastholde, at diskurser kan være behjælpelige med at få strukturer til at synes statiske, men at det er yderst væsentligt at påpege, at diskurser netop også kan ændre på tilsyneladende statiske strukturer.

Samtlige mødre angiver, i varierende grad, essentialisme som årsag til den nuværende fordeling. Diskursivt spænder dette sig over et divergerende ordvalg, som oftest lyder på ordet *naturligt*, som optræder 15 gange i relation til fordelingen af opgaverne, og dernæst variationer af ordet *genetik*, som refereres til 6 gange. Mødrene, der angiver essentialisme som værende en mulig årsagsforklaring, har muligvis et ønske om et familieliv, der er mere ligestillet, end det har været, mens denne undersøgelse har stået på. Det kan synes uoverskueligt eller ligefrem umuligt at forestille sig en anden fordeling end den nuværende, hvilket muligvis bidrager til at lede forklaringerne hen på noget essentielt forankret, der er uforanderligt, som diskurserne vidner om. Essentialismen er dog langt fra den eneste forklaringsfaktor, og bruges ofte i samspil med andre forklaringsfaktorer. Ligeledes finder vi ikke en eneste undersøgelsesdeltager, der peger på essentialisme som værende en enestående forklaringsfaktor.

5.4.2 Socialisering

Socialiseringen er for undersøgelsesdeltagerne mere blandet, end essentialisme. Der bliver særligt talt om deres egen, såvel som deres mænds opvækst, og hvordan disse oplevelser har påvirket dem hver især, i forhold til deres nutidige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde. Det forklares ligeledes hvordan venner og veninder har haft indflydelse, både tidligere og på nuværende tidspunkt, for den måde forældreskabet og herunder særligt moderskabet, bliver betragtet som værende 'det gode'. Yderligere trækkes der tråde til sociale mediers indflydelse, og hvordan disse kan være med til at socialisere mødre, til at være mødre på en bestemt eller prædeterminerende måde:

“det er øhm historisk øhm at det handler om at man øhm at man kommer fra en kultur hvor mor gik hjemme helt der tilbage og stille og roligt så er hun kommet på arbejdsmarkedet, og så har de opgaver som hørte til at være hjemmegående

husmoder, de er så bare blevet på hendes skuldre. Så det tror jeg det er, det er der vi har det der mønster fra.” (Interview 4, Ditte, ll. 274 - 278).

Ditte giver her udtryk for, hvordan hun kan se en gentagelse af tidligere generationers måde at fordele den ulønnede arbejdsbyrde på. Som demonstreret i kapitel 2, jævnfør Possing (2018), synes denne tolkning at være historisk sandsynlig, idet kvinderne fortsatte deres ulønnede arbejdsbyrde i hjemmet sideløbende med deres indtog på arbejdsmarkedet. Det pudsige er, hvordan dette mønster er vedblevet. Brit stemmer ligeledes i, og forklarer at hun i sin forberedelse til interviewet, talte med sin mand, og at disse mønstre i høj grad ligner de mønstre de selv har set i deres barndomshjem, hvilket for dem vidner om en reproducering af kønsrollerne. Brit nævner ofte, som beskrevet i det forrige afsnit, at hun betragter fordelingen som helt naturlig, hvilket hun tillægger en essentialisme, hun forholder sig dog samtidig åben over for socialisering som en mulighed. Det følgende citat skildrer Elisabeths perspektiv:

Ja det tror jeg da, vi spejler os jo i hvad vi har lært hjemmefra, så hvis man ikke synes har været en dårlig oplevelse som barn, så tænker jeg at det er naturligt at man fører det videre og også i sin jagt på at gøre tingene selv og finde sine ben i tingene, så griber man efter de erfaringer man har (Interview 5, Elisabeth, ll. 480 - 483)

Hun mener, i tråd med Ditte og Brit, at socialiseringen er en naturlig del af det at vokse op og reproducere sine forældres arbejdsfordeling, i større eller mindre grad. Det ses blandt alle de interviewede småbørnsmødre, at de i høj grad trækker på en socialiseringsdiskurs. Alle nævner, at de kan trække tråde til deres egen opvækst og deres forældres opgavefordeling i hjemmet, som i nogen grad kan anskues i mødrenes nutidige forældreskab.

‘jeg er vokset op i en helt klassisk patriarkalsk familie, hvor det var far der tjente pengene og hvor det har været mor der har stået for alt praktisk, altså selv finde tøj til min far og altså, altså min far har haft lange arbejdsdage, han har været selvstændig og min mor har ligesom været hans bogholder, så udover hun har arbejdet fuld tid for ham så har hun altså også formået at holde styr på os børn og

passee os, og det var altid hende der lavede mad og det er det stadigvæk, altså det har været et helt, jeg kommer fra en helt helt klassisk familie, hvor faren har tjent pengene og det er moren der har haft alt med børnene at gøre''

(Interview 7, Gry, ll. 490 - 497)

Grys fortælling er langt fra enestående. Alle mødrene maler i varierende grad helt klassiske og traditionelle billeder af hvordan deres opvækst har set ud, som i høj grad lægger sig op ad Grys fortælling. Brit fortæller, som den eneste, om både hende og hendes mands mødre som hjemmegående, hvilket hun karikerer som værende helt '*matador-agtigt*'. Elisabeths mor gik også hjemme da hun var lille. Dette var nøje kalkuleret således, at hendes mor tog sig af alt med hus og børn, sådan at hendes far kunne tjene penge nok til at forsørge hele familien. Cecilie beretter om samme oplevelser i sit hjem, og beskriver endda et behov for at hjælpe til, så ikke mor stod alene med alle opgaverne, som ellers synede naturligt, som værende moderens opgave i hjemmet. Når alle mødrene enten har et deltids- eller et fuldtidsarbejde, og deres mandlige partner bidrager til den ulønnede arbejdsbyrde i højere grad end mødrenes fædre-, såvel som svigerfædre gjorde, vidner det om, at der er sket nogle forandringer. På den måde kan man sige, at når der tales retrospektivt, åbnes der tilsyneladende for et forandringspotentiale. Jævnfør den kritisk diskursive analyses tredelte model, er det nogle interessante ordvalg, der synes gennemgående. Eksempelvis *klassisk* og *traditionel*. Disse vidner om en forståelse for datidens normer, som adskiller sig fra nutidens. Ligeledes synes ord som *patriarkalsk* og *matador-agtig*, også vældig deskriptive, på trods af at de kun optræder enkelte gange i transskriptionerne. Mødrene er vokset op med samme baggrund, i grove træk, hvorfor man ud fra et socialiseringsperspektiv, kan forvente at dette konstituerer nogle af de forventninger, de har til sig selv og hinanden i dag, som også det beskrives i 5.3.2 forventninger. Her har vi således en anden storyline, jævnfør positioneringsteorien, som i stedet for fortællingen om en naturlig eller biologisk forankret essens, omhandler en social essens. Det samme gør sig i øvrigt gældende hos deres mænd. Her bliver det ligeledes tydeligt, at storylines kan variere og ændre sig i takt med, at interaktionen udfolder sig, ligesom alle parter bidrager til ændringen af storylines. I dette tilfælde har spørgeguiden formentlig bidraget til storylines (Harré & Moghaddam, 2003, p. 6; Harré, 2012, p. 199). .

Det kan være vanskeligt at determinere hvordan opgavefordelingen teoretisk er blevet videregivet til den næste generation, men ifølge Eliot (2011), er det mest sandsynlige udfald, at børn er blevet præget i retninger, der stemmer overens med samfundets stereotype kønsopfattelser. Dette er interessant at udforske diskursivt, da de sociale praksisser er defineret ud fra hvad kollektivet betegner som værende biologisk eller essentialistisk determineret. Gennem en diskursiv reproduktion af kønnede normer, standses reproduktionen ikke, på trods af at forventningerne til særligt kvinder har ændret sig, således at disse også bør interessere sig for at have en karriere, dog kun i det omfang, det kan hænge sammen med hjemmelivet og særligt med børnene. Brit forklarer hvordan hun egentlig godt kan lide at betragte sig som en moderne kvinde, med en længerevarende uddannelse:

“Jeg kan egentlig godt lide at tænke på mig selv som værende sådan en moderne kvinde og sådan jeg har en kandidat, jeg altså. Ja, det kunne ligeså godt være mig, der arbejde 50 – 60 timer om ugen, og ikke 32 fordi jeg var nødt til at gå ned i tid, fordi vi skulle jo have det her til at fungere. Men men det har bare på en eller anden måde føltes mest naturligt, altså jeg har aldrig rigtig stillet spørgsmålstegn ved at det var mig der skulle gøre det her, skulle lave mad, skulle passe børn, skulle vaske tøj og skulle gå ned i tid, og at det var [mand], der skulle arbejde

CB: Og det har heller ikke været unaturligt for [mand] at det hænger sådan her sammen?

IP: Overhovedet, overhovedet ikke!

CB: Nej, det har der ikke været nogen problematik i, at du er gået ned i tid?

IP: Jeg tror faktisk ikke engang det er noget vi har talt om, det er bare, det er bare sket.”(Interview 2, Brit, ll. 131 - 151).

Ud fra den naturlighed Brit fortæller om, kan vi trække tråde til Butler (1988) når hun forklarer hvordan køn er performativt. Når et individ optræder eller performer det sociale køn, der afspejler det biologiske køn, vil individet begynde at opfatte kønnet som en naturlig del af selvet samt identiteten. Dette kan konkret komme til udtryk, som Brit også beskriver det, som noget *‘naturligt’*. Der var ikke nogen snak eller diskussion, eller en afvejning af hvem, der skulle være mere hjemme, og hvem, der skulle være mere aktiv på det lønnede arbejde, det gav sig selv at det var

moderen. Ligeledes kan Young (1980) anvendes som forklaring, da hun netop antyder, at de betragtninger hun gjorde sig om kropsspatialitet, kan overføres til mænds og kvinders generelle mulighed for at optage plads. Man kan hævde, at man tager mere plads, hvis man er ude af huset for at udføre et stykke lønnet arbejde, end hvis man forbliver i hjemmet for at udføre det ulønnede arbejde. Når Brit giver udtryk for, at det ikke er noget der er blevet italesat, kan det være et produkt af hendes forbehold for at gøre brug af *yonder*, men blot af *here*, som Merleau-Ponty, jævnfør Young (1980) foreslår. Hvorimod hendes mand, hvis han i en Butlersk forstand har performet det sociale køn som mand, har nemmere ved at optage pladsen *yonder*.

“men det (ulige arbejdsfordeling) handler jo også om at der stadig sidder noget i både fra mors og fars egen opvækst, hvad man kommer fra, det tager du lidt med dig, og det kan godt være at man også tænker ’okay, det skal jeg væk fra og gøre noget andet, og gøre noget andet end min familie’, men jeg tror, der skal nogle flere generationer til før vi kommer derud hvor at øhm at den der tænkte moderne familie øh hvor mor og far er ligeværdige omkring tøjvask og madlavning og sådan noget, at det er helt udvisket” (Interview 4, Ditte, ll. 197 - 203).

Som mange andre også angiver det, foreslår Ditte, at socialiseringen stammer fra hjemmet, men at den ikke er en ufravigelig naturlov. Snarere er denne ved at gennemgå et opbrud, som langsomt finder sted, og som vil ende med ligestilling. Socialiseringen påstås altså ikke at skabe en essens i mennesket, men i højere grad en tilstand, som er foranderlig, omend det foregår over tid. Udover en gennemgående diskurs om at socialiseringen foregår gennem opvæksten, bidrager flere til idéen om, at også andre omgivelser har relevant indflydelse på socialiseringen. Ane beskriver, at hun også tillægger sine venner og sin omgangskreds en vis anerkendelse i den indflydelse de har haft på hendes nuværende situation. Hun forklarer at hun er bedre uddannet og flyttet langt væk fra sin fødeby, hvilket også Helene fortæller om.

“altså det har ikke været et eller andet bevidst oprør, men jeg har altid vidst at jeg ville noget andet end dem, [...] men måske bare mere de venner jeg fik, som interesserede sig for nogle andre ting og som måske har præget mig til at blive en anden type menneske, hvis det giver mening. ” (Interview 1, Ane, ll. 626 - 633)

Ane sonderer lidt mellem hvor hendes eget brud med det traditionelle kønsrollemønster hun mødte i sin opvækst, udspringer fra. Hendes egne refleksioner vedrører henholdsvis venner og hendes mand. I forhold til hendes mand, reflekterer hun over hvorvidt hun har fundet sig mere tilrette i hans *'livsbane'*. Elisabeth ser også påvirkningen fra veninder og sociale medier som væsentlig i forhold til de socialiseringer kvinder og mødre møder:

'Ja, ja, men der er nok også noget historisk ved det, altså sådan har det jo været, sådan er vi blevet opdraget vi skal være nogle gode børn, den pæne pige [...] ja, ja, så det pres ligger der jo, men samtidig 100 % er de sociale medier også virkelig et pres ikke, fordi vi hele tiden bliver bombarderet med hvordan det ser ud i alle andres hjem [...] Eller hvordan de leger med deres børn på legepladsen hele tiden og der er harmoni hele tiden også ikke, så tænker man også hold da kæft er det kun hjemme hos mig børnene skriger, for det lægger folk jo ikke billeder op med, så, så vi lægger jo et pres på hinanden på den måde

CB: Ja så du mener at vi også er med til at gøre det for hinanden, altså

IP: Ja, ja, ja for søren – der er jo ikke nogen der lægger billeder op – eller indimellem er der sådan en trend hvor man lægger billeder op hvor man er grim – men det er der jo ikke rigtig nogle der gør, det er sådan nogle bølger det kommer i, hvor det er okay at ligne udskidt æblegrød'' (Interview 5, Elisabeth, 329 - 347)

Hun adresserer den implicite falskhed hun oplever forbundet med sociale mediers indflydelse, på opfattelsen af det gode moderskab. Hun mener at dette særligt er med til at danne et nyt pres, hvor sammenligningsmulighederne er for store, hvilket fordrer en øget og fortsættende socialisering. Hun nævner et opgør, der ses af og til, hvor der netop opfordres til at tydeliggøre sociale mediers falskhed, for at skruer forventningerne ned. Dette forsøg falder dog i Elisabeths mening, til jorden, og de sociale mediers reproduktion af socialiseringen består. I Butlers teori, ville dette potentielt betyde, at den optræden man videre må stille an for at blive accepteret som det af de to socialt accepterede køn, man ligner biologisk, bliver øget. Dette betyder også, jævnfør positioneringsteorien, at moderens handlemuligheder begrænses gennem de rettigheder og pligter hun har til rådighed, gennem sin position.

5.4.3 Dispositionelle forhold

De dispositionelle årsagsforklaringer rummer personlighed, kompetencer samt interesser. Mange angiver, at de og deres mænd har forskellige personligheder, hvilket medfører divergerende kompetencer samt interesser. Det er dog væsentligt at påpege, at inddelingen af den ulønnede arbejdsfordeling, oftest bliver tilskrevet moderens kompetencer og faderens interesser. Dette er naturligvis ikke uden undtagelser, men der synes at tegne sig et mønster, der er præget af at det er moderen, der har nogle særlige evner eller kompetencer, som gør hende særligt i stand til at udføre de ulønnede arbejdsopgaver. Derimod ses faderen i højere grad at blive krediteret med diskurser, der runger af taknemmelighed fra mødrene, når fædrenes opgaver bliver fordelt på baggrund af deres interesser, som det også ses i hele den organiserende kategori, *Kønsroller i forældreskabet*.

“Altså igen det handler om at få identificeret sine spidskompetencer og så bruge det, excellere inden for det man er god til i stedet for at dele det lidt ud” (Interview 6, Frederikke, ll. 626 - 628)

Den dominerende diskurs skildres fornemt af Frederikke, når hun forklarer at det bør handle om kompetencer, og at den ulønnede arbejdsbyrde i højere grad bør uddeles med det in mente, end den bør fordeles ligeligt.

“(I forbindelse med hjemmearbejde og Covid-19) og så vil jeg også sige der er noget i hvordan vi sådan er som, som mennesker, fordi jeg kan godt jonglere med mange ting på engang, jeg kan godt tage et telefonopkald og tænke, ja det bliver spændende hvor mange gange vi bliver afbrudt her og det kan [mand] ikke, altså der er han simpelthen for struktureret altså det kan (red. han) ikke øh jonglere i, så er der jo også sådan noget med hvordan vi sådan personlighedstype menneskeagtigt er, det er der slet ingen tvivl om” (Interview 5, Elisabeth, ll. 385 - 391)

Elisabeth tilskriver her deres forskellige tilgange, at han er for struktureret, personlighedsmæssigt, til at kunne have skiftende foki, på henholdsvis arbejde og børn. Det synes imidlertid interessant, jævnfør den kritisk diskursive tilgang, at hun siger *“det bliver spændende at se hvor mange gange vi bliver afbrudt her”* da dette

kan tyde på, at hun ikke finder fordelingen hensigtsmæssig. Dog kan hendes tilsyneladende frustration være målrettet covid-19 nedlukningen, fremfor hendes mand. Yderlige, synes ordvalget *“det er der slet ikke nogen tvivl om”*, også at vidne om, at hendes situation er statisk samt urokkelig, hvilket formentlig kan hjælpe hende til at acceptere sin position. Omvendt synes Brit at tillægge sin mand et efterstræbsværdigt karaktertræk, nemlig at han er i stand til at mærke hvortil hans grænse går. Hun forklarer, at han er dygtigere til at sige fra og mærke efter når han har behov for at løbe en tur eller sidde en halv time for sig selv, inden han kan deltage i familiens aktiviteter. Hun synes det er dejligt, at han kan have den følelse og være i stand til at mærke sine egne behov, så han kan gøre noget ved det, uden at få dårlig samvittighed. Omvendt, når hun beskriver sine egne muligheder for at gøre det samme, hæmmes hun af den dårlige samvittighed der øjeblikkeligt optræder:

“så ville jeg have dårlig samvittighed, jeg ville føle at jeg tog noget fra dem (red. børnene). øhm fordi jeg selv er sådan lidt, var utilstrækkelig, at jeg ikke kunne magte, hvad kan man sige, og det ville [mand] ikke, [mand] bruger ikke tid på at have dårlig samvittighed, han gør det bare og så færdig, og så ville han komme ud og være klar. Og jeg ville nok have mere tendens til så bare at slæbe mig igennem det, og så bare være halvt irriteret og halvt dårlig samvittighed.” (Interview 2, Brit, ll. 454 - 461).

Brit rummer ikke selv det karaktertræk, der hos hende synes at være erstattet med dårlig samvittighed. Her er det oplagt at trække tråde til det tidligere afsnit om socialisering, da Brit og hendes mand formentlig ikke har været præget af samme kønnede socialisering, jævnfør Butler (1988) og Young (1980), der fordrer at han på legitim vis kan sætte en grænse, mens hun ikke har oplevelsen af at have samme frihed. Hendes irritation kan tyde på, at hun erkender en vis uretfærdighed, men muligvis ikke er i stand til at placere den. Ifølge Young vil der formentlig være tale om en internaliseret forståelse af hvem, der må have lov at fylde, og hvem der skal sigte efter ikke at fylde, i forhold til egne behov. Hochschilds (1979; 2012) følelsesregler kan ligeledes anvendes i forhold til at skylde følelser, da den diskursive praksis vidner om en følelse af, at hun skylder børnene at gå på kompromis. Hun skal være den stabile forældre, som sætter børnene først, altid. Det

behøver Brits mand ikke, hvilket sandsynligvis betyder, at der er forskellige følelsesregler knyttet til dét at være mor og dét at være far. Ifølge den kritisk diskursive analyse synes det interessant at Brit siger *“tog noget fra dem”*. Hun indikerer, at hun tager noget fra børnene hvis hun eksempelvis går en tur. Hendes mand synes imidlertid ikke at tage noget fra børnene når han tager alenetid, da det hos ham, i højere grad, anses som værende et positivt karaktertræk. Der skal således mere til før fars handlinger betragtes som *“at tage noget fra børnene”*, end der skal til før mors handlinger betragtes som samme. Jævnfør positioneringsteorien kan man måske udlede, at positionen *‘far’* åbner op for flere handlemuligheder end positionen *‘mor’*. De rettigheder og pligter, der følger med de to positioner afviger fra hinanden; far har ret til at insistere på en pause, mor har pligt til at udsætte sit eget behov for pause (Harré R., & Moghaddam, F., 2003, pp. 4-5). Frederikke synes at tale ud fra den samme diskursive praksis, når hun forklarer hvordan hendes mand simpelthen mangler evner, når det kommer til børnene. Han formår ikke både at engagere sig med børnene og lave mad eller rydde op samtidigt, som Frederikke er nødsaget til at gøre, når hun engagerer sig med børnene. Hun understreger, at det ikke er fordi far ikke vil, men fordi han ikke kan. Ligeledes understreger hun normaliteten i denne mangel på evner, da hendes veninder fortæller om lignende mønstre. Frederikke vurderer at hendes mand mangler en række kompetencer, når det angår hjemmet, men ikke når det angår arbejdet:

CB: Får han også færre ting fra hånden på arbejdet?

IP: Nej! Han er yderst produktiv på arbejdet og han er yderst organiseret på arbejdet

CB: Så er det jo meget pudsigt, at der er to forskellige arenaer

IP: Han har styr på sin kalender på arbejdet, altså han har styr på sit kaos kan man sige, altså det er jo ikke fordi, altså hans skrivebord er sådan lidt kaotisk. Og han har nemlig langt hen ad vejen, haft en rolle, hvor han har skulle tage sig af mange opgaver lidt skiftende i tid, går til og fra opgaver, og det har han håndteret rigtig godt. Og det er som om, at han kan ikke helt, øhm (red. kan) omstille de evner og kompetencer til hvad, der så skal foregå i hjemmet øh [...] jeg tror det er det. For det er nemlig sjovt, at han er sådan. Der er klart en [mand] på arbejdet og en helt anden [mand] i hjemmet

Ifølge Frederikke kan hendes mands utilstrækkelighed i hjemmet koges ned til kompetencer, som haves på arbejdet, men ikke i hjemmet. Hendes ordvalg er kritisk diskursivt interessant, eftersom hun synes at udtrykke sympati for ham, når hun afslutter citatet, med: *“og så tror jeg bare han har indset derhjemme, at der er han ikke den bedste, så hvorfor skulle han så tage det?”*. Alligevel ses også en svag undren, når hun påpeger, at det er lidt sjovt. Dette konkluderes alligevel med, at det er sådan det er. Det kan formentlig have at gøre med Frederikkes essentialistiske overbevisninger, som tilskriver biologien prædeterminerende egenskaber, i forhold til kvalifikationer til at udføre de ulønnede arbejdsopgaver i hjemmet. Det mentale arbejde, er i høj grad noget mødrene har kompetencer til, samt interesse for. I afsnit 5.3.1 vedrørende *belastning* illustrerede citaterne ligeledes, at det i overvejende grad er mødrene der udfører den mentale arbejdsbyrde. Flere beskriver med et positivt ordvalg, at de ønsker at have overblikket i hjemmet:

“Men det er jo også igen sådan helt personligt, at jeg faktisk godt kan lide at have det der overblik, og jeg tror det er ligesom alt mulig andet samarbejde, at der er en projektleder, som regel, der ligesom har overblikket og har de der kontakter til pædagogen eller til skolelæreren, sådan at kommunikationsvejene er rimelig simple. [...] At jeg uddelegerer, men at have det der forkromede overblik, det tror jeg, der er én der skal have, og om det så er far eller mor, det er, det er jo afhængigt af hvordan hvem man nu beslutter tror jeg. Og der tror jeg bare at jeg synes det er rart at have den på mig.” (Interview 4, Ditte, ll. 215 - 229)

Ditte forklarer hvordan hun ønsker at have dette overblik, men erkender, at det samtidig også er en nødvendighed, da der ikke er andre til at påtage sig den mentale arbejdsbyrde. Dette synes tydeligt når hun anvender ordvalget *“forkromede overblik”*, hvilket kan tolkes som en karikering af sig selv, som en, der er nødt til at have overblikket. Ane fortæller i stedet, at hendes datter skal bruge nye forårssko, og det opdager hun typisk først. Hun sørger også for at ringe til skobutikken og få lagt dem fra, nu hvor man ikke fysisk kan møde op i butikken grundet Covid-19 nedlukningen. Når hendes mand har en fridag, er det ham, der tager deres datter med ned og prøver skoene på og tager dem med hjem. Hun forklarer yderligere, at hun

oftest bare ser at badeværelset er beskidt først, og så synes hun ligeså godt, at hun kan være den, der gør det rent. Hun understreger at det ikke er fordi hendes mand ikke vil, men fordi hun bare ser det først. De tilstedeværende diskursive praksisser i dette eksempel, findes i Anes særlige positive samt neutrale ordvalg. Hun erkender at hun har en større arbejdsbyrde end sin mand, men retfærdiggør samtidig denne. Det er hendes kompetencer, der gør at hun er dygtigere til at bevare et overblik ligesom det sås hos Ditte, mens hendes mand udfører en opgave, som falder udenfor hendes interesse. Ane beskriver andetsteds i interviewet, at hun sommetider anvender en praktisk opgave til at få et afbræk fra at være nogens mor et stykke tid, hvor hun kan lytte til en bog eller en podcast, mens hun ordner sit vasketøj. Alt dette emmer at en diskursiv praksis, med et meget stærkt positivt ordvalg. Disse opgaver udføres fordi hun enten har en særlig kompetence, eller fordi hun således kan få et afbræk. Frederikke oplever, at hun står med både det mentale overblik samt en masse praktiske opgaver, som hendes mand ikke tager på sig at udføre.

“så er det jo ikke noget jeg sætter spørgsmålstejn ved, det er bare sådan det er. Og så vil jeg selvfølgelig gerne at han kompenserede på en anden måde, at han så havde bilerne og kørte, at han havde ansvaret for at vores nybyggede hus, det blev bygget færdigt, blev færdig og de der andre ting. Og det er jo så når at det jo heller ikke rigtig sker, at så er det jeg bliver provokeret. For i princippet har jeg ikke noget imod at vi kigger på hver vores kompetencer og hvor performer vi bedst, og hvordan komplimenterer vi hinanden bedst? Og så er det der vores opgaver ligger. Og jeg er bedre til at multitaske med at gøre rent eller madlavning og involvere børnene i at vaske tøj og med dem på sidelinjen. Det kan han ikke så hvorfor fa'en skal han så tvinges til dem?” (Interview 6, Frederikke, ll. 145 - 155)

Det er tilsyneladende kvindernes kompetencer samt interesser, der driver dem til at ville have et overblik over hvad, der skal gøres i forhold til det ulønnede arbejde. De giver udtryk for at det er sådan de trives. Jævnfør afsnit 5.3.1 og 5.3.2 er det meget sandsynligt at den ulønnede arbejdsbyrde til syvende og sidst er kvindens ansvar. Det kan muligvis tilføje mening til, at kvinderne trives bedst ved at have overblik over arbejdsbyrden. Der er derimod ganske få, faktisk blot to citater, der tager udgangspunkt i mandens huslige kompetencer, i forhold til kvindens:

“Altså jeg tænker, det er jo ikke fordi de er dårligere altså jeg tænker ikke at de sådan umiddelbart er mindre intelligente, men [mand] har faktisk holdt barsel med vores børn, og så i de situationer hvor jeg så har været på arbejde og han har været hjemme de der to tre måneder, så har det jo også været mig der har spurgt i weekenden, 'okay, hvor meget tøj har de på i barnevognen' eller sådan. Så han kan jo godt, det er bare, når det er mig der er her, så braser jeg bare indover det hele, og så er det mig der tager den der beslutning, og så er det mig der fortæller hvordan det skal være” (Interview 2, Brit, ll. 645 - 652).

“Ja, det gør det, for da han var på barsel var der også flere ting [mand] tog sig af, fx natten [...] i dag er det stadig mig der står for natten, men det er fordi [mand] ikke kan falde i søvn igen, det kan jeg, jeg sover når jeg rammer puden, altså, så der er nogle ting der bliver automatiserede af hvordan vi er ” (Interview 5, Elisabeth, ll. 524 - 527)

I det første citat fortæller Brit hvordan hendes mand faktisk var eksperten i babyen, mens han var på barsel, og får dermed vist at de begge er kompetente. I andet citat af Elisabeth, er hendes mand også, under barsel, hovedansvarlig for opgaver vedrørende babyen, i hvert fald tager han sig af natten. Dette vidner om, at når der hævdes på generaliserende plan, at opgaver fordeles på baggrund af kompetencer, tyder det på, at dette ikke er tilfældet. Når vi ser på de forskellige interesser, er det særligt faderens interesser, der præger hvilke opgaver han varetager, mens mødrene ikke konkretiserer deres egne interesser. Som tidligere beskrevet findes deres ordvalg interessante, med udgangspunkt i den kritisk diskursive analyse, da de ofte består af ord som *‘hjælp’*, *‘heldig’* samt *‘taknemmelig’*. Elisabeth beskriver at hun er heldig, at hendes mand er glad for at lave mad, ellers ville den opgave formentlig være påfaldet hende, som de fleste andre ting gør. Frederikke fortæller på anekdotisk vis om en venindes historie, hvor hendes mand og deres datter var taget i et stormagasin og havde købt datterens første par sko. Det gjorde han af lyst, fremfor praktik. Cecilie fortæller, at hendes mand altid støvsuger, fordi han ikke kan vente med at støvsuge krummerne op, så her afgøres hans arbejdsopgave af en særlig lyst til at støvsuge, fremfor nødvendigheden i det. I en diskursiv betydning, synes disse eksempler at

emme af at faderens interesse fylder mere end moderens. I denne forstand synes det væsentligt at påpege sandsynligheden for, at dette sker på baggrund af at både moderen og faderen, der begge implicit anerkender det ulønnede arbejde som moderens primære opgave, samt faderens sekundære. Det omvendte kan gøre sig gældende når det kommer til det lønnede arbejde, hvilket kan forklare hvorfor ingen af undersøgelsesdeltagerne har deltes ligeligt om barsel, men i stedet er barsel enten faldet alene på moderen, eller i overvejende grad på moderen og sekundært på faderen:

altså min mand synes jo overhovedet ikke det var sjovt at gå barsel, altså man skal ikke tvinge nogen til noget de ikke har lyst til (Interview 7, Gry, ll. 799 - 801)

“hvor jeg følte jeg skulle tage noget længere barsel, altså jeg kan huske med den første efter seks måneder var jeg så klar til at komme tilbage på arbejde, jeg synes allerede efter tre uger, jeg tænkte, hvis det her er barsel og man skal sidde her og amme og jeg tænkte, det er jeg altså ikke sikker på jeg synes er det fedeste i livet (griner)” (Interview 7, Gry, ll. 694 - 698)

Gry udtrykker, at hun ligeledes hellere selv vil være på arbejde, fremfor at være på barsel, alligevel synes diskursen at træde frem, når far ikke må tvinges på barsel, for hvis ikke han skal tvinges på barsel, så skal mor.

5.4.4 Arbejdsforhold

Dette afsnit søger at identificere hvilke arbejdsmæssige faktorer, der har indflydelse på den ulønnede arbejdsfordelings diskursive årsagsforklaringer. Særligt indgår faktorer såsom løn, arbejdstid og barselsmuligheder på arbejdet.

Hos Elisabeth anerkendes det både af hende og hendes mand at hans arbejde er vigtigere end hendes, både grundet hans stilling og det ansvar han har i en ledelsesstilling, men også hans løn: “*men igen det er jo også lidt vigtigheden i vores jobs, altså.*” Elisabeth må således forsøge at kompensere for hans højere løn, i form at den ulønnede arbejdsbyrde. Egentlig arbejder hendes mand kun tre timer mere, ugentligt, end Elisabeth, men hendes lønnede arbejdstid er ikke ligeså meget værd,

hvilket tilskrives hans løn samt stillingsbeskrivelse. I praksis må Elisabeth arbejde to jobs i forhold til hendes mands ene job:

‘‘CB: Så kan man sige, hvis man deler timerne op, at han tager sig af det meste lønnede arbejde og du tager dig så mest af det ulønnede arbejde

IP: Ja, det er korrekt

CS: Hvad med dit lønnede arbejde, er det en fuldtidsstilling?

IP: Ja, ja, det er det

[...]

IP: Så jeg har to

CB: Ja du har to

IP: Jeg har to job

[...]

IP: ehm, selvom [mand] går meget op i at han ikke skal arbejde meget mere end 40 timer om ugen, det er egentlig hans grundholdning, at det burde ikke være nødvendigt at arbejde mere, det bliver ikke nødvendigvis bedre af at arbejde mere’’

(Interview 5, Elisabeth, ll. 100 - 127)

Den interessante diskursive praksis beror på den argumentation om værdi, hvor Elisabeth helt tydeligt angiver, at hendes tid er mindre værd, og derfor udløser det dobbelt arbejdstid for samme værdi, som hendes mands lønnede arbejder giver. Hun er således ‘bondefanget’ i sin arbejdsbyrde, da hun formentlig ikke vil kunne få et arbejde til samme løn, status eller vigtighed som hans. Hvis det var tilfældet, burde det ifølge denne diskursive praksis betyde, at hendes mand ville overtage den primære ulønnede arbejdsbyrde. Dette vidner om at diskursen kan være anvendt, således, at det er nemmere for Elisabeth at acceptere, at hendes arbejdstid ikke værdsættes på samme måde som hendes mands. Hos Elisabeth og hendes mand, er det værd at påpege, at de er lige om de praktiske gøremål i henhold til børnene, herunder putning, aflevering/afhentning i institution og bad med flere. Dog ligger det mentale arbejde hos Elisabeth, ligesom pasnings/skolelærer -tjansen var hendes under Covid-19 nedlukningen. Hvis vi drager på kapitel 2 om den historiske gennemgang af

moderskabet, og ser på kongens blåstempling af kvindernes dobbeltarbejde i sin tale på grundlovsdag i 1915, eller på Lis Jacobsens valg, om både at være eneforsørger og mor, samtidig med at have en videnskabelig karriere i 1911, synes dette at emme af Hochschilds beskrivelse af *supermom*, der kan klare det hele. Det kan se ud som om, at det i praksis er hvad der sker for Elisabeth. Hun ønsker at varetage sit lønnede arbejde, men er også nødt til at varetage det meste af det ulønnede arbejde, som compensation.

Brit mener ikke, at det på nuværende tidspunkt er særlig attraktivt for mænd, eller for familien, at faderen tager deltidsarbejde, når faderens løn fortsat typisk er højere end moderens:

“Så der skal selvfølgelig være et eller andet økonomisk incitament for manden, eller for familien kan man sige. Som skal så opveje for den der sådan norm der er om at det er kvinden, der tager sig af det. Tænker jeg, for at det, for at man får skub, jeg ved det ikke, men det, det tænker jeg bare. Fordi hvis det, jeg tror på at det er sådan at man stadigvæk, i langt de fleste tilfælde, tænker at det normalt at det er moren, der går, eller det er moren, der går ned i tid hvis det er nødvendigt. Øhm og så vil hun jo også naturligt få en mere fremtrædende rolle i familien, og hvis det skal laves om så skal det jo give mening økonomisk og manden skal også have lyst til det. Måske han så kan få mere lyst til det, hvis han kan se der er en økonomisk gevinst.”

(Interview 2, Brit, ll. 727 - 753).

Det kunne fungere hvis kvinder generelt havde samme lønninger som mænd, således at der ikke var det samme pres på manden, til at skulle hive de fleste penge hjem. Det er nogenlunde samme diskursive praksis Elisabeth anvender med hensyn til, at mandens tid lige nu er mest værd. Så længe denne er mest værd, så længe er mødrene, i den sociale praksis, nødt til fortsat at løfte familiens ulønnede arbejdsopgaver. Gry er som bekendt, den eneste af vores deltagere, der har den fordeling, som lægger sig tættest på ligestilling. Dog er det væsentligt at bemærke, at hun dels arbejder flere timer end sin mand, dels bærer den mentale arbejdsbyrde, samt forsøger at leve op til de forventninger, der følger med til moderskabet. Hvis man sorterede forventningerne til moderen fra, ville det være nemmere at få hverdagen til at gå op, hvis Gry eksempelvis tog imod sin mands tilbud om både at

aflevere samt hente børnene. Dette har hun imidlertid ikke lyst til at ændre på, da hun er opmærksom på den diskursive praksis dikterer, at mødre bør være engageret i institutionen, hvilke påvirker Gry, sådan at fuld ligestilling i hendes hjem, ikke opleves som en mulighed.

“til at hente mine børn tidligt, men det var måske ikke udelukkende noget jeg havde lyst til, det var måske fordi jeg tænkte, ‘ej jeg skal være noget mere sammen med mine børn fordi det er det man gør’”(Interview 7, Gry, ll. 596 - 598)

“men han er meget mere logisk og siger jeg kan ikke forstå hvorfor jeg ikke kan aflevere og hente i begge ender hvis vores børn kan få en kortere dag, bare fordi du har behov for altså at være en af dem der kan hente, så det har været hårdt synes jeg”(Interview 7, Gry, ll. 93 - 96)

Grys mand har svært ved at forstå hvorfor hun fortsat ønsker at hente børnene, når de i praksis ville kunne få en kortere dag, hvis han overtog hentningen, og således både ville være den, der afleverer samt henter i institution. Ud fra et kritisk diskursivt perspektiv er det interessant at Gry benytter sig af ordvalget ‘logisk’. Det kan være på baggrund af, at hendes mand ikke er underlagt de samme forventninger som Gry, og derfor ikke er i stand til at forstå Grys behov for eksempelvis at hente børnene i børnehaven. Når Gry betegner den manglende forståelse som logisk, synes hun at tilskrive sin mand en særlig og positiv egenskab som, i den sociale praksis, gennem tiden, har tilhørt mænd. Det væsentlige her er således kønnenes forskel i relation til både det lønnede samt det ulønnede arbejde, da Gry i højere grad end sin mand har mærket de krav og forventninger, der sameksisterer med særligt moderskabet, til forskel fra faderskabet. Dette kan samtidig relateres til Hochschilds (1979; 2012b) følelsesregler, når Gry siger, at det faktisk ikke er af lyst, men af forventning, at hun fortsat henter børn, på trods af arbejdsmæssige konsekvenser, såsom at kunne være nødt til at arbejde om aftenen. Ligeledes den konsekvens, at hendes børn bliver hentet senere end andres børn, hvilket giver anledning til dårlig samvittighed. Dog må disse forventninger og arbejdstider, tage tid fra hendes egen restitutionstid, som nødvendigvis må blive tilsidesat, som også Brit forklarer i forrige afsnit, 5.4.3 *Dispositionelle forhold*.

Flere nævner barsel som kilde til hvorfor der mangler en ligestillet fordeling, af det ulønnede arbejde. Ditte angiver, at hun og hendes mand ofte taler om, at de moderne forælderroller glider mere ud og overlapper. Hun mener, at det måske bare kan være hendes egen erfaring, men mener endnu ikke at der er fuldstændig ligestilling, når det angår barsel. Helene stemmer i og mener også at den ulønnede arbejdsfordeling og forælderrollerne fortsat vil blive mere og mere opblødte, og dermed mere ligeligt fordelte. Hun mener ligeledes at øremærket barsel vil være vejen frem.

“altså så skal alt være lige frit og manden er ligeså god som kvinden, altså jeg ved godt at vi har bryster og jeg går også ind for at amme, men man kan jo altså give flaske hvis man synes det er manden der skal gå hjemme, men så skal mændene have de samme muligheder for løn som kvinden har for det er jo der problemerne opstår, det er jo økonomisk og det er svært at få lov for arbejdsgiveren, men der ville jo aldrig være nogen der sagde til en kvinde, nej du må ikke gå på barsel” (Interview 3, Cecilie, ll. 789 -795)

Flere giver udtryk for at arbejdspladser ikke har været særlig begejstrede for de mænd, der tager barsel. Dette kan i høj grad influere på hvorfor det ikke er så velset for mænd hverken at ønske barsel, eller at tage den. Samtidig synes den gængse diskurs også at lyde på, at mænd nødvendigvis tager noget *fra kvinder*, hvis de tager mere barsel end de to uger, der er øremærket til dem. Det må tænkes at være svært at navigere i, både som far og mor i forhold til at finde frem til hvorvidt man ønsker fordelingen skal se ud, når der er stigma, for ikke at nævne økonomiske udfordringer, forbundet til de valg der må træffes.

5.5 Håndtering

Ifølge Astvik et al. (2014) findes der en række copingmekanismer, som individer gør brug af, når de skal håndtere en vanskelig arbejdssituation. I dette afsnit vil der særligt drages på strategierne; kompenserende, kravreducerende samt voice.

5.5.1 Kompenserende strategi

I den kompenserende strategi søges der at kompensere, ved at arbejde hurtigere og mere effektivt på skæve tidspunkter, eller ved at multitask. Derudover findes det også, at der kan kompenseres ved at forsøge at udtrykke en accept af situationen. Cecilie forklarer, at hun ikke synes det er en mulig løsning, at sende sine børn af sted med Panodil, hvis barnet har lidt feber. Således kompenserer hun ved både at passe sit arbejde, samtidig med, at hun kan være den mor, hun ønsker at være for sine børn:

“om morgenen tænke, ej der er stadig lidt feber og hvad gør vi så er det en Panodil og så afsted og håbe at det går, så jeg har brugt meget det med at arbejde hjemme eh i forbindelse med at, hvis de har været syge for at de ikke skulle afsted, men øh, ja” (Interview 3, Cecilie, ll. 599 - 602)

Gry fortæller hvordan hun er glad for at have et arbejde med mulighed for fleksible arbejdstider. Når hun italesætter sit arbejde som fleksibelt, angiver hun ligeledes at hun er glad for sine arbejdstider, da disse muliggør, at hun både kan arbejde samt være på børnene i det omfang, hun enten ønsker, eller i det omfang hun føler hun bør ønske. Det er diskursivt interessant, at hun fremhæver sine fleksible arbejdstider positivt. Det er naturligvis forståeligt at det opleves sådan, men de har potentiale til ligeledes at kunne fordre dårlig samvittighed, da hun vil være i stand til både at kunne være sammen med børn, samt arbejde i det omfang hun fornemmer, hun bør arbejde for at kunne leve op til de krav, der måtte eksistere i hendes arbejde.

“CB: Men det har jo så konsekvenser?”

IP: Ja, det er jo ikke noget jeg ville vælge til hverdag fordi jeg kan også godt lide at når ungerne er puttet at jeg så også har noget tid med min mand eller kan gå ud at spille noget fodbold med veninderne, eller lave noget andet end at arbejde om aftenen” (Interview 7, Gry, ll. 275 - 280)

Strategien synes for Gry gavnlig i svære perioder, hvor hun er nødt til at kompensere, men ikke som en gunstig livsstil. Også Cecilie vælger at ændre på sine arbejdstider, for således at kunne tilbringe mere tid med sine børn, som er særligt vigtigt for hende. Hun forklarer at hendes medarbejdere, som hun er leder for, er glade for at hun møder ind klokken 7, da de andre ledere ofte først møder ind klokken 9. Således

har medarbejdere, der sidder i et andet land med tidsforskel, mulighed for at have hendes tid to timere længere. Hun forklarer at det således er gavnligt for hende selv, i forhold til sin familiesituation med børn, som hun ønsker at tilbringe sine eftermiddage med, samt for hendes medarbejdere. Diskursivt italesættes dette meget positivt, og bliver begrundet både med medarbejderes tilfredshed. Der er imidlertid ikke noget, der ligger til grund for at dette ikke er en gunstig strategi, men det synes omend muligt, at denne strategi kan have konsekvenser for en personlig restitutionstid, eller potentielt søvn. Denne praksis, med at flytte arbejdstider er ganske normal, og ses hos flere af småbørnsmødrene. Det er muligvis en fordelagtig strategi, der kan fungere på længere basis, end nogle af de andre. Dog er denne på trods herfor stadig medtaget, da den kan have konsekvenser på længere sigt. Eksempelvis som Brit, der i stedet oplever, at der ikke er plads til hendes behov i hjemmet. Hun mener godt hun kunne få lov til at tage en pause, men det vil have for store konsekvenser for hendes dårlige samvittighed, samt for families vante rutiner.

“men i virkeligheden nej, jeg ville ikke kunne komme hjem og sige, nu går jeg lige en halv time, for hvem skulle så lave mad, men så kan man sige, ville det så gøre noget, at vi spiser en halv time senere, det ville det måske ikke, men ville det være det værd, så? Altså de bliver mere sultne, de bliver mere pressede, ulvetimen varer en halv time længere, skal jeg så ikke bare lige tage mig sammen og så bare lige komme igennem det? Ja, skal mit behov så stå højere end deres? Sådan tror jeg, at jeg ville have det.” (Interview 2, Brit, ll. 469 - 475).

Frederikke har svært ved at relatere sig til, at andre kvinder snakker så meget om, at de glæder sig til at være meget sammen med deres børn i weekender og ferier. Det er ikke noget hun selv synes at kunne nikke genkendende til. Hun angiver, at for hende, er sådanne perioder også prægede af hårdt arbejde; det ulønnede arbejde. Hun bliver her spurgt, om hun tror de taler sandt, når de fortæller om hvor meget de glæder sig:

“Ja, det er sindssygt. Men jo jeg tror også der er rigtig mange som ikke, måske siger det fordi de også prøver lidt at overbevise sig selv om det. Og jo flere gange man siger det, jo mere kan det være at det bliver rigtigt” (Interview 6, Frederikke, ll. 349

- 351)

‘‘Fordi jeg tror egentlig også jeg er der, hvor jeg skammer mig ikke over de følelser jeg har, fordi jeg ved, at jeg elsker mine børn, og jeg vil undvære dem for noget.   hm og jeg tror bare at jeg anerkender, at jeg er bare ikke til de der småbørns, de der små børn’’ (Interview 6, Frederikke, ll. 290 - 293)

Gry fortæller om at hendes veninder, eller bekendte fra mødregruppen, ofte giver udtryk for at de savner deres børn når klokken bliver 14, men at de så alligevel fortryder at de har hentet dem tidligt, fordi *så er der bare ragnarok hjemme i hytten*. Både Frederikkes og Grys forklaringer relaterer sig ikke så meget til deres egen kravkompensering, men snarer skildrer den de diskurser, de m  der når de bevæger sig i det offentlige rum, på baggrund af veninder og bekendtes kompenserende strategier, bliver udlagt som var de uden konsekvenser. N  r Gry fortæller at de mødre som henter deres børn klokken 14 fortryder det, fordi der så er *‘‘ragnarok i hytten’’*, kan det således, jævnfør positioneringsteorien, være en måde at positionere sine egne handlinger på. Hvis de andre fortryder at de henter børnene tidligt, opleves det muligvis mere legitimt, at hun henter sine egne børn senere. Denne tolkning drages sammenholdt med at Gry, gennem interviewet, skildrer sin dårlige samvittighed over ikke at have et indre behov for eksempelvis at hente børnene tidligt. Nogle diskurser, som bidrager til en øget forventning til de følelsesregler det forventes at mødre følger, og som kan føles fremmedgørende for de kvinder, der enten ikke vil, eller ikke kan følge dem. De er på trods herfor bekendt med at følelsesreglerne eksisterer, og Frederikke har endda formået at anerkende, at hun godt kan være en god mor, uden at følge diskursens diktering. En anden måde at forsøge at leve op til de forventninger, der eksisterer, kan være at acceptere sine livsvilkår. Ane og hendes mand mistede deres første datter, hvilket naturligvis har sat dybe spor i familien. Hun forklarer, at hun har fået en mere pragmatisk tilgang til hverdagen og de dertilhørende ulønnede arbejdsopgaver. Hun fortæller, at hun ikke vil bruge energi på at diskutere fordelingen af den ulønnede arbejdsbyrde, fordi *‘‘det skal fungere’’*:

‘‘Fordi det er sådan, jeg tror mit liv er blevet for kort til at diskutere opvask, altså det gider jeg ikke, men det kunne jeg godt sådan i ligestillingens tegn gøre engang,

men det er mit liv simpelthen blevet for kort til og nu skal det bare fungere.”

(Interview 1, Ane, ll. 112 - 115).

“Ja, men det er heller ikke sådan, jeg bliver heller ikke sådan sur mere, jeg bliver ikke engang irriteret, nu har jeg måske også bare accepteret at vi er grundlæggende forskellige og det er fint nok, altså. Hvis jeg synes der er beskidt så må jeg jo gøre rent, altså sådan, det er jo ikke fordi han konstaterer det er virkelig beskidt det lader jeg bare ligge, det er jo ikke sådan det er, det er bare fordi jeg ser og synes det først” (Interview 1, Ane, ll. 782 - 786)

Ane forklarer i citatet, at det bare er nemmest, hvilket vidner om at hun benytter en kompenserende strategi, hvori hun har vurderet, at det er nemmere for hende at ordne de praktiske gøremål, end at tage en kamp om dem. Dette forklares diskursivt ved tabet af deres førstefødte, da sorgen har givet anledning til ikke at ville bruge tid på konflikter over den ulønnede arbejdsbyrde. Det kan tolkes sådan at konflikter kan være sværere at rumme, og ikke bærer frugt, hvorfor det så føles rarere helt at undgå dem. Brit angiver i modsætning til Ane, at hun gerne vil ordne de praktiske gøremål. Hun vil gerne gøre sin mand glad og også sørge for at børnene er glade. Hun mener, at dette kan tilskrives et *“pleaser-gen”*. Som naturligvis ikke skal tages bogstaveligt, som et faktisk gen, men snarere som et behov, hun har:

“Det er også det der med at have en oplevelse af at der brug, altså der er brug for mig. Tror jeg. Så jeg brokker mig lidt over det, men i virkeligheden så tror jeg, jeg tror i virkeligheden jeg befinder mig meget godt med det. I hvert fald indtil en vis grænse, alle kan blive lidt pressede” (Interview 2, Brit, ll. 247 - 251).

Både Ane og Brit tager primært opgaverne i hjemmet, enten fordi det som i Anes tilfælde er nemmest, ellers som Brits i tilfælde, at hun ønsker at gøre manden og børnene glade, men erkender, at hun godt kan blive presset og brokke sig. Hos Brit bliver spørgsmålet, om dette er hendes eget behov eller samfundets krav, nødt til at blive stillet. Da hun bliver spurgt ind til dette, er hun selv i tvivl, og angiver at det vil være nemmere at bryde med den dårlige samvittighed, hvis det faktisk er krav, der er udefrakommende, men hun er usikker på hvorfra de skulle komme. Elisabeth har en anden tilgang til sin ulønnede arbejdsbyrde:

‘‘Jamen øh, altså min holdning er lidt at man skal, hvis man er utilfreds med de mønstre man har fået lavet så skal man ændre dem, og i og med at jeg ikke råber op om dem, så har jeg også lavet en stiltiende accept, vi snakkede faktisk om det for nyligt hvor [mand] sagde, jamen hvem går du egentlig til hvis du brokker dig?’’

Jamen så går jeg da til dig, altså, øh så, så øh, så, så hvis, så, så hvis jeg har egentlig gjort op med mig selv at hvis jeg vil have ændret noget så bliver jeg også nødt til at åbne min mund, så jeg har egentlig affundet mig med at det er sådan det er, og så får jeg det også på min egen måde kan man sige

CB: Så ansvaret for at ændre noget ligger hos dig?

IP: Ja lige præcis, hvis jeg vil have ændret noget, må jeg gøre det [...]

CS: Er det ligesom, du sagde i havde ikke sådan talt om hvordan det skulle være, så jeg tænker, har du tænkt over at du har accepteret at du ligesom står for det praktiske eller er det ligesom bare blevet sådan?

IP: Det er lidt sådan det er blevet, men så er det min holdning at hvis jeg ikke vil noget så må jeg åbne munden og sige det til ham og det prædiker jeg egentlig, eller prædiker er måske også så voldsomt, men det plejer jeg at sige til mine veninder når de brokker sig, jamen så sig noget, så må du da gøre noget, lad være med at brokke dig til mig, det hjælper da ikke en skid.

CB: Oplever du så, at der er nogle af dine veninder der siger noget og i så fald hvad sker der så?

IP: øh, ja men, (...) nu skal jeg lige overveje hvem jeg kan tænke på der har, hvor det, ja. Jo men det, det synes jeg egentlig nok at der gør, men det kan da godt være det kun er en periode, det skal jeg ikke kunne sige, det kan også være de ikke gider komme sige det til mig igen fordi de ved hvad mit svar er’’ (Interview 5, Elisabeth,

II. 165 - 198)

Elisabeth mener, at hun bør sige fra hvis ikke hun er tilfreds med den arbejdsfordeling, der findes i hendes hjem. Dette på trods af at hun erkender, at fordelingen nærmere er opstået fremfor at være resultatet af en afvejning eller en diskussion. Hun bruger frasen *‘‘stiltiende accepteret’’*, som oftest anvendes i en negativ kontekst. En slags gråzone, for om der er accept eller ej. Sjældent bruges dette som et tegn på en ligeværdig aftale, som begge parter synes fornuftig. Hun udfordres på om strategien virker, ved at spørge til hvordan det i praksis fungerer,

når man siger fra. Elisabeth forklarer, at det virker mere periodisk, end som en bæredygtig løsning. Det er svært at vide, men det synes nærliggende, at tolke, at Elisabeth ikke har den agens hun ønsker at have, hvorfor hun er nødsaget til at positionere sig som en, der har agens, for at kunne klare det pres hun er underlagt med sit fuldtidslønnede arbejde, samt sit ulønnede arbejde, hvoraf det meste påfalder hende. Hun kompenserer netop ved at positionere sig selv, som en, der har valgt denne løsning, og denne har hun stiltiende accepteret. Det er sådan hun italesætter sin agens.

5.5.2 Kravreducerende strategi

Hensigten med denne aktuelle basiskategori er at illustrere hvordan mødrene anvender en række kravreducerende strategier, i forsøget på at håndtere den ulønnede arbejdsbyrde.

En af de måder en del af mødrene reducerer kravene til udførelsen af den ulønnede arbejdsbyrde på, er gennem outsourcing af nogle af de ulønnede arbejdsopgaver. De næste fire citater beskriver hvordan outsourcing kan være et middel til kravreduktion:

“Fordelingen har været anderledes på et tidspunkt fordi vi havde en au-pair, så der tog hun lige alle opgaverne for mig, så det var jo luksus, det har vi ikke længere [...] Jamen hun ordnede alt med rengøring, rydde op, smøre madpakker og ehm, tøjvask, ja, sådan nogle ting.” (Interview 5, Elisabeth, ll. 86 - 92)

“Og så betaler vi os fra rigtig mange ting, altså vi får alt vores mad leveret og laver så lidt som vi overhovedet kan slippe afsted med, for at få mere tid til at være sammen med hinanden, og med vores børn” (Interview 1, Ane, ll. 73 - 76)

“vores familie bor ikke her, så vi havde ligesom også entreret med sådan en reservebedste, og sådan noget, som der kan hente [ældste datter] en gang om ugen, og som man så betaler en lille smule for, og som så også kunne have hende når hun var syg” (Interview 1, Ane, 452 - 453)

‘‘Men vi har, vi har hyret min mor, hun bliver betalt for at komme at gøre rent, så den del er der ingen der bryder os om [...] så vi har fundet en god fordeling egentlig i forhold til hvad vi godt kan lide og så har vi outsourcet til rengøringsdamer hvad vi ikke kan lide (griner)’’ (Interview 7, Gry, ll. 385 - 394)

Betragtet fra et kritisk diskursivt perspektiv, er det væsentlig at bemærke, at mødrene i citaterne ovenfor overvejende anvender udtryk som *“vi har hyret en rengøringsdame”* eller *“vi betaler os fra rigtig mange ting”*. Dette synes at indikere, at den ulønnede arbejdsbyrde i højere grad betragtes som et fælles anliggende. Hvorimod Elisabeth tydeliggør, at den ulønnede arbejdsbyrde primært er moderens anliggende når hun udtrykker følgende: *“så der tog hun jo lige alle opgaverne for mig”* (Interview 5 - Elisabeth, ll. 86 -87). Elisabeths udsagn fastholder den diskurs, der tilskriver mødrene det grundlæggende ansvar for arbejdsbyrden, mens Ane og Gry synes at trække på en anden diskurs, som i højere grad skildrer, den ulønnede arbejde som både mødres og fædres ansvar, hvilket står i kontrast til de primære fund i analysen. Jævnfør positioneringsteorien kan det imidlertid fortolkes på en sådan måde, at de mødre, som anvender ordet *“vi”*, anfægter den positionering som synes at tilskrive ‘mor’ hovedansvaret for den ulønnede arbejdsbyrde, gennem en third order positioning (Langenhove & Harré, 1999, p. 23). Det er dog ligeledes muligt at der opstår denne heterogenitet gennem interviewet, fordi der trækkes på forskellige diskurser gennem produktionen heraf, det er denne proces som Fairclough benævner med begrebet *interdiskursivitet* (Fairclough in Jensen, 2008, p. 44). Teori og metodologi bidrager således med forskellige fortolkningsmuligheder. Jævnfør Astvik et. al. (2014) kravreducerer individer på baggrund af stressende omstændigheder. Når mødrene benytter kravreduktion til håndtering af den ulønnede arbejdsbyrde, kan vi altså forklare brugen af denne strategi på baggrund af en travl hverdag. Kravreduktion er dog en strategi, som oftest medfører ubehag i form af moralsk stress (Astvik, et. al., 2014, p. 62). Outsourcing som reducerende strategi synes imidlertid ikke at medføre ubehag, tværtimod. Mødrene benytter dog også kravreducerende strategier som netop medfører et moralsk ubehag, idet de sænker kvaliteten af deres betalte arbejde, såvel som deres ulønnede arbejde. Elisabeth beskriver eksempelvis hvordan hun oplever ikke at slå til hverken, i sit lønnede eller sit ulønnede arbejde: *‘‘jeg slår jo ikke til nogen steder, jeg er jo ikke fuldt til stede nogle af stederne [...] og får dårlig samvittighed over at sætte den brette ind foran en*

skærm fordi det er en måde at overleve på'' (Interview 5, Elisabeth, ll. 399 - 403). Situationen som Elisabeth beskriver i citatet var under Covid-19 nedlukningen i foråret 2020, samt vinteren 2021, hvor både hende og hendes mand arbejdede hjemme, samtidig med de skulle hjemmeskole to børn og ligeledes tage vare på deres yngste barn. Disse opgaver henfaldt til Elisabeth. Ditte beskriver det samme som Elisabeth, og beskriver ligeledes håndteringen af arbejde og ulønnet arbejde under Covid-19 nedlukningen:

“Det gjorde jeg ikke rigtig (red. klarede det under Covid-19 nedlukningen), men jeg forsøgte alligevel at øh jamen det var da det var da en forfærdelig tid, men det var, det var konstant dårlig samvittighed at selvfølgelig ikke kunne performe nok på job, men heller ikke at kunne være tilstede hos vores dreng, som havde brug for det.”

(Interview 4, Ditte, ll. 137 - 140).

Anvendelsen af de kravreducerende håndteringsstrategier er imidlertid ikke kun forbeholdt Covid-19 nedlukningen, omend den formentlig har forstærket behovet for at håndtere den dobbelte arbejdsbyrde. I citatet beskriver Frederikke hvordan de reducerer kravene til den ulønnede arbejdsbyrde i hverdagene:

“Øhm og jamen altså vi altså ærlig talt altså så tager vi en dag ad gangen, prøver at tage én opgave ad gangen kommer i tanker om i weekenden, at nu er det en uge siden de sidst har været i bad, det kunne godt være vi skulle prøve det igen. [...] det bliver altid sådan noget med, altså kun hvis det virkelig er nødvendigt. Vi kan sagtens gå flere dage uden at have købt ind og mangler mælk, og prøve at leve af vand og brød i stedet for” (Interview 6, Frederikke, ll. 35 - 44).

De håndteringsstrategier, som illustreres i de tre ovenstående citater, belyser alle den belastning, der er ved den dobbelte arbejdsbyrde. Gennem et kritisk diskursivt perspektiv bliver det muligt at undersøge de formuleringer, der skildrer den moralske belastning som kravreduktionen medfører: *“det var konstant dårlig samvittighed”*, *“dårlig samvittighed”* og *“en måde at overleve på”*. Når *konstant* indsættes foran *dårlig samvittighed*, giver det slagkraft til det som efterfølges, hvorfor det lader sig forstå, at den dårlige samvittighed var tilstede uafbrudt. Ved brug af ordet *overlever* i den pågældende kontekst, synes Elisabeth at indikere, at der var tale om en meget presset periode, i hvilken hun ikke havde tid til at *leve*, men i overført betydning var

nødt til at kæmpe for at *overleve*. Når kravreduktionen medfører moralske kvaler, vil der ifølge Astvik et. al. (2014) være en tendens til rationalisering. I det følgende citat rationaliserer Ditte ellers almindelige handlinger:

”men jeg tror også jeg er rimelig pragmatisk, og god til at sætte fødderne i jorden engang imellem og sige, ’ved du hvad, det skal også fungere, så tre af ugens dage, så bliver det altså pasta med røde pølser, eller frikadeller eller et eller andet altså at lave mad til mange sådan to dage af gangen [...], det skal være for overlevelsens skyld for at få dagligdagen til at køre sådan nogenlunde smooth” (Interview 4, Ditte, ll. 453 - 458).

Dittes citat kommer ud af en kontekst hvor der bliver talt om hvordan perfektionskulturen på de sociale medier influerer opfattelsen af, hvad det vil sige at være en god mor. Der er ikke noget bemærkelsesværdigt ved at spise pasta med røde pølser og frikadeller. Indholdet synes alligevel at fremstå som en rationalisering af hvorfor det er okay at skrue hverdagen sammen på en sådan måde. Ditte uddyber ligeledes, at hun finder det besynderligt, at lave fin mad, der tager flere timer, når børnene alligevel ikke vil spise det. Hun karikerer perfektionskulturen, og positionerer sig som opponert hertil. Når perfektionskulturen på de sociale medier får lov at diktere forventningerne til mødre, er det sandsynligt, at moderen føler det nødvendigt at rationalisere, i øvrigt almene, handlemåder. Hun anvender ligesom Elisabeth ordet, *“overlevelse”*, hvilket fremstiller handlingerne som nødvendige, hvorfor citatet tolkes som en rationalisering.

5.5.3 Voice

Den næste håndteringsstrategi kan benyttes til at skabe en mere bæredygtig situation omkring arbejdet (Astvik, et. al., 2014, p. 62). I det nærværende afsnit, såvel som i de foregående afsnit, er der naturligvis tale om det ulønnede arbejde. Denne strategi er imidlertid ligeledes kravreducerende og kunne derfor skildres som en kravreducerende strategi. Som håndteringsstrategi har kravreduktion dog nogle ulemper, som voice ikke synes at have. Mødrene beskriver hvordan de på forskellige måder anvender deres stemme og derved reducerer de krav, der synes at være dem

stillet. I forbindelse med Covid-19 pandemien blev forældre bedt om at holde deres børn hjemme så vidt muligt. Ane gik hjemme på barsel med sin yngste datter og følte derfor et vist pres, i forhold til at holde sin ældste datter hjemme fra vuggestue. For at fjerne presset forklarede hun pædagogerne, at hun af flere årsager ikke kunne overskue at holde deres datter hjemme dagligt, men at de gerne måtte ringe om morgenen på dage hvor de manglede personale, så ville hun holde sin datter hjemme de dage. For Ane modvirkede det den dårlige samvittighed: *“så jeg har egentlig valgt ikke at føle dårlig samvittighed og være bange for hvad de tænker om mig, så har jeg bare sagt det”* (Interview 1, Ane, ll. 420 - 422). Det kan også handle om at sige det højt til uanmeldte gæster, hvis man godt ved, at niveauet af rengøring i hjemmet ikke stemmer overens med det, som forventes: *”Ja, det besluttede jeg bare at det var sådan det var [...] men det hjælper faktisk at italesætte det, så det kan jeg godt finde på at sige til folk hvis de kom, jamen ja, hej, tag os som vi er, velkommen til vores hjem vi roder”* (Interview 5, Elisabeth, ll. 310 - 312). Ane beskriver ligeledes hvordan hun har brugt denne håndteringsstrategi, til at sige fra overfor de forventninger der stilles udefra:

“dengang [yngste datter] lige var blevet født [...] der havde vi mine svigerforældre ovre til at hjælpe ik’, og der var der en eller anden dag hvor [mand] bare var gået over i den nye lejlighed for at arbejde, og hvor jeg bare ikke kunne magte det og nu skulle han bare komme hjem og hjælpe med det her arrangement, og hvor min svigermor nemlig bare sagde ”jamen det kan du jo ligeså godt bare vænne dig til” og hvor jeg var sådan ”nej det skal jeg simpelthen ikke, altså det er gider jeg da ikke” [...] men jeg er heldigvis god til bare at sige sådan, ”gu skal jeg ej” eller ”hold da kæft” eller ”det skal du ikke blande dig i”, det er ikke sådan jeg tager det meget ind, jeg synes egentlig jeg er meget god til at sige fra overfor hvis der er nogle der har en forventning om hvordan jeg skal gøre tingene” (Interview 1, Ane, ll. 461 - 474).

I forhold til positioneringsteorien anvender mødrene i disse citater *personal positioning*. Når Ane eksempelvis siger, at hun er meget god til at sige fra, er der tale om personal positioning fordi hun refererer til personlige egenskaber. Det er imidlertid interessant da, personal positioning oftest benyttes når individets handling ikke kan forklares med reference til individets position (Langenhove & Harré, 1999,

p. 23). På baggrund af dette kan det muligvis tolkes således, at mødre ikke forventes at sige fra overfor de pligter, der tilsyneladende ofte eksisterer implicit i positionen 'mor', indenfor rammerne af en vestlig kultur.

Når man benytter voice i privatlivet er det klart, at strategien ikke har de samme funktioner, som den har i arbejdslivet, hvor den eksempelvis kan bidrage til at samle de individuelle arbejdere i et arbejderkollektiv (Astvik et. al., 2014, p. 62). I forbindelse med mødrenes ulønnede arbejdsbyrde, samt de forventninger der er til mødre mere generelt, synes dét at sige fra alligevel at have et gavnligt udbytte, idet det reducerer mængden af de krav som moderen oplever hun skal leve op til, samtidig med at det ikke fremkalder det moralske ubehag som kan følge i kølvandet på den kravreducerende strategi.

5.6 Opsummering af analysen

Under basiskategorien, belastning, synes særligt *ansvar* at skinne igennem. Dette påpeges yderligere ved en hyppig forekomst af ordene *taknemmelig*, *hjælp*, samt *heldig*. Brit beskriver at hun oplever "*at stå med det hele*", mens Frederikke føler sig som et "*sikkerhedsnet*" i familien. Både mødre og fædre anvender normative positioner, når de omtaler disse positioner som 'common sense', når mor står med ansvar og far fungerer som en hjælp. Ifølge Harré & Moghaddam (2003, p. 172) ses det, at normative positioner ofte betragtes som noget naturligt og statisk, hvilket gør at mødrene ikke nødvendigvis studser over de kontradiktioner, som ses særligt i det essentialistiske afsnit, sammenholdt med de forklaringer, der afgives i henholdsvis belastning, forventninger, socialisering med videre. De forventninger, der findes til mødrene, stemmer overens i forhold til hvordan den ulønnede arbejdsbyrde anskues som moderens primære ansvar. Forventningerne divergerer afhængigt af køn, hvilket særligt ses når far, ikke intentionelt, bidrager, at dette bidrag betragtes som en heltegerning. Alle de interviewede mødre er opvokset i mere eller mindre traditionelle hjem, hvilke synes at være homogene på tværs af populationen. De bruger ord som "*klassiske*", "*traditionelle*" og "*patriarkalske*", til at beskrive deres barndomshjem, hvilket synes at tydeliggøre, at der er sket en forandring fra deres opvækst og frem til deres nutidige forældreskab. Dog forefindes den primære

ændring på børnepasnings- og omsorgsområdet. Det findes, at dispositionelle forhold, på baggrund af interesser, kompetencer og personlighed, angives som forklaringsfaktor, hvilket står i kontrast til forventninger. Dette ses tydeliggjort når forventninger til mødre skjules bag at de *ikke er gode nok* til at prioritere deres egne behov, uden dårlig samvittighed, imodsætning til fædrene, som har *karaktertræk*, eller *personligheder*, som er *logiske* og kan således kan undgå dårlig samvittighed.

Årsager til den ulige fordeling af de ulønnede arbejdsopgaver i hjemmet, ses hos nogle at være på baggrund af mandens højere timetal på hans lønnede arbejde. Eksempelvis er flere af kvinderne på deltid, hvilket efterlader dem med mere tid til den ulønnede arbejdsbyrde. Bemærkelsesværdigt er det dog, at hans løn samt arbejdsmæssige status, er mere værd, og undtager ham fra det ulønnede arbejde, på trods af lignende eller samme lønnede arbejdstid. Her tydeliggøres en manglende anerkendelse af det ulønnede arbejde, i forhold til det lønnede, som mødre og fædre betragter som havende mere værdi.

Som håndteringsstrategier, anvender mødrene henholdsvis kompenserig, krav-reducering og voice. Konsekvenserne ved mødrenes tilsyneladende højere ulønnede arbejdsbyrde, kan på baggrund af Astvik et al. (2014) betragtes som værende en følelse af udbrændthed når der kompenseres, samt moralsk stress og dårlig samvittighed når der kravreduceres. Dette fordrer mere energi brugt på at legitimere over for sig selv, at kravreducering er okay. Desuden benyttes outsourcing, der opleves som en positiv måde at lette arbejdsbyrden. Dette kan dog fortsat synes problematisk, da også dette betyder at ansvaret placeres hos moderen, medmindre *hun* kan outsource. Og slutteligt at de ved brug af voicestrategien, på mere positiv og gunstig vis end de andre strategier. Dette skyldes, at de taler højt til deres mænd og til omverdenen, vedrørende den ulige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde og den belastning den medfører. Dette hjælper dem til individuelt at betragte situationen som uretfærdig, fremfor dem selv som utilstrækkelige. Ligeledes bidrages der til en mere accepterende kultur, hvori mødre kan søge at støtte hinanden.

Kapitel 6

Som illustreret i afsnit 5.6, findes det at mødrene står med en bemærkelsesværdig bid af den ulønnede arbejdsbyrde, hvilket tilskrives flere faktorer, eksempelvis essentialisme, karaktertræk, lønnede arbejdsvilkår og socialisering. Det vistes ligeledes, at særligt ansvar og anerkendelse af det ulønnede arbejde synes centralt; kvinderne står med ansvaret, men modtager i lav grad anerkendelse for det arbejde de producerer.

I dette kapitel vil vi diskutere hvordan ansvar samt anerkendelse er en hæmsko for mødrene individuelt, men også på et kollektivt makroplan. Ligeledes vil de fundne diskursive kontradiktioner mellem socialisering og essentialisme sammenholdes. Herefter vil studiets implikationer diskuteres. Slutteligt vil de ideografiske videnskabsidealer diskuteres, særligt i forhold til generaliserbarhed, intern konsistens, samt makroetiske overvejelser.

6.1 Ansvar og anerkendelse

Ansvar og anerkendelse synes at være de to gennemgående temaer i analysen. Dette italesættes både direkte samt indirekte, og trækker tråde til et større historisk og kulturelt afsæt. Følgende diskussion af ansvar, har til formål at belyse hvorledes ansvaret anskues som værende påfaldende moderen, både i en kontekst af familiens egne forventninger, men også fra en samfundsmæssigt normativ diskurs, samt den ofte normative positionering af moderen. Ligeledes skildres anerkendelse, som har til hensigt at afdække hvorledes der findes en lav grad af anerkendelse af det ulønnede arbejde, både i hjemmet såvel som generelt i dominerende diskurser, på baggrund af det implicitte ansvar, der bredt accepteres som moderens.

6.1.1 Ansvar

I løbet af analysen synes det klart, at særligt ansvar måtte betragtes som et gennemgående tema. Alle otte småbørnsmødre kommer i varierende grad omkring dette, nogle eksplicit, andre implicit. Eksempelvis bliver dette tydeliggjort under kategorien *dispositionelle forhold*, hvor faderens interesser synes at være

skelsættende for hvilke opgaver han pådrager sig. Resten af opgaverne tilfalder moderen. Oftest italesættes dette som et valg, hvoraf begge parter har fundet deres kompetencer, eller interesser, men samtidig synes dette blot gældende for faderen, ikke for moderen. Der kan argumenteres for, at begge parter implicit anerkender den ulønnede arbejdsbyrde som moderens, hvorfor det anskues som legitimt, når faderen blot udfører opgaver af personlig interesse eller kompetence. Ligeledes ses samme tendens, når man observerer hvor ofte ord som *hjælp*, *taknemmelig* og *heldig* anvendes i forbindelse med faderens udførelse af en specifik opgave. Det diskursive brug af disse tre nøgleord, kan muligvis henvise til, at det ulønnede arbejde atter er moderens anliggende, eftersom der er noget at være taknemmelig for. Det kunne have været interessant at se hvorledes samme ord ville være anvendt, hvis perspektivet havde været fra faderens side, om han i lige så høj grad ville bruge værdsættende ord om sin kones indsats i hjemmet. Hochschild (2012a) tydeliggør dette ved at pointere hvor mange selvhjælpsbøger der findes til kvinder, der hævder at kunne hjælpe dem med at prioritere deres tid, sådan at de kan nå det hele, som *supermom*. Det kan eksempelvis være råd om at få børn sent, og hurtigt efter hinanden. Så kan man nemlig nå at få arbejdserfaring, og forsøge at gøre sit fravær fra arbejdsmarkedet så kort som muligt. Disse bøger eller råd findes ikke til mænd. Der findes ikke et marked, der sælger bøger om råd til mænd, vedrørende hvordan de kan trække deres læs i hjemmet, sideløbende med deres karrierer. Det antages at være kvindens ansvar, og hun kan således være heldig at få hjælp fra sin mand (Hochschild, 2012a, pp. 26 - 29). Det er kvinden, der *vælger* at arbejde. Det er hendes *problem*. Det bliver ikke betragtet som et fælles anliggende eller som et samfundsproblem. Kvinden må altså vælge mellem arbejde, hjem, eller en kombination der fordrer kompenserende eller kravreducerende strategier såsom; *supermoming* (Hochschild, 2012a, pp. 30 - 33).

Ydermere synes ansvaret tydeliggjort når flere nævner ansvaret som deres, mere eller mindre implicit. Eksempelvis fortæller Brit, at når hun får besøg af svigerfamilien, er det særligt vigtigt for hende, at hendes svigermor ser, at det er Brit, der stiller en flot frokost på bordet, ikke hendes mand. Dette begrundes med at hendes mand har et fuldtidsarbejde hvorfor svigermoderen, helst ikke må få det indtryk, at Brit behøver hjælp til det huslige, da dette er hendes anliggende, ved siden af sit deltidsjob. Da vi spurgte nærmere ind til hvad der mon var på spil for hende i en sådan situation,

udbrød hun: *“Det er pinligt!”* (Interview 2, Brit I. 427). Ligeledes beretter hun om at hendes mand er dygtig til at kende sine egne grænser, et træk hun værdsætter, og ville ønske hun selv havde. Hun fortæller at han er god til at komme hjem fra arbejde og sige, at han har brug for en løbetur, eller at lukke døren ind til sit kontor i en halv til en hel time. Hun når frem til, at hun ikke har samme mulighed, fordi hun i så fald er nødt til at skubbe familiens rutiner en halv time, hvorfor hun i stedet bider ubehaget i sig, og er mor for familien (Interview 2, Brit II. 467 - 488). Blot i et enkelt tilfælde så det anderledes ud. Den væsentlige forskel hos Gry og hendes mand er, at de aktivt har talt om fordelingen, og taget stilling til hvem, der har lyst til hvad, og ellers forsøgt at outsource eller skiftes til de opgaver ingen af dem gider. Gry fortæller om en tid hvor hun og hendes mand var bosat i udlandet, i et land hvor kønsrollerne i højere grad er kridtet op end i Danmark, hvor de synes mere subtile. Hun fortæller at hun oplevede stigma, da hun ikke stoppede med at arbejde, da hendes barn kom til: *“jeg kan huske jeg fik spørgsmålet engang, ‘jamen vil du ikke opdrage dine egne børn?’, og jeg kan huske ikke, med første barn, jeg var sådan nærmest tudefærdig, ‘jo, jamen sådan gør vi i Danmark’”* (Interview 7, Gry II. 162 - 165) Ligeledes oplevede hendes mand en vis stigma, da han ytrede et ønske om at tage barsel: *“altså min mand oplevede også at komme ned til (red. venner) og sige ‘lige nu der er jeg hjemmegående husfar’ og sådan lidt, ‘hvad? Hvad?!’”* (Interview 7, Gry II. 206 - 208). Det synes sandsynligt at denne stigma, oplevet af begge parter, kan have haft indflydelse på en sådan aktiv samtale. De oplevelser kan have skabt en øget bevidsthed hos Gry og hendes mand, som ikke på samme måde er fordret hos de andre par. Det er blot en gisning, da vi ikke ved om de andre syv par, har haft lignende betragtninger eller oplevelser, dog synes det bemærkelsesværdigt, at en kulturændring har fundet sted hos netop det par, der har haft en aktiv samtale vedrørende det ulønnede arbejdes fordeling. Hos mange andre hører vi den modsatte fortælling, når vi spørger hvordan et deltidsarbejde eller anden fordeling er sat i værk. Det typiske svar er således, at det ikke har været en samtale, det var bare sådan det fordelte sig, hvilket opleves som værende helt *naturligt*. Naturlighedsfølelsen er altså med til at danne en legitim holdning om, at moderen har primært husligt ansvar. Vi vil komme nærmere ‘det naturlige’ i afsnit 6.2 *kontradiktioner mellem socialisering og biologi*. Konsekvenserne herved ses som bestående af øget dårlig samvittighed og svært ved at få enderne til at mødes, i overensstemmelse med de

krav og forventninger, der tilsyneladende eksisterer. Implikationerne synes at være væsentlige, hvis dette billede, der med nogen sandsynlighed skønnes at ses, gør sig gældende hos flere danske småbørnsfamilier, end de otte vi har beskæftiget os med. Dette synes at være tilfældet når der tales socialisering fra tidligere generationer, sociale medier, veninder, samt andre mødre i det offentlige rum. Mødrene bliver fanget i at skulle præstere, på den eneste måde, der er legitim nu; supermom-metoden. Hvor mødrene både skal være hos deres børn og familie, samt give udtryk for at det er her de ønsker at tilbringe deres tid, samtidig med at deres karrierer ligeledes holdes på et vist niveau. I tiden ses kampagner, der henvender sig til mødre, og at huske 'mig-tid'. Særligt omkring mors dag, har Matas kørt en reklame på de sociale medier, der opfordrer mødre til at tage noget tid for sig selv (Bjerre, 2021). Også dette placerer implicit et ansvar hos mødre, for at være primært ansvarlige i hjemmet, da det ellers ikke er tydeligt hvad de skal tage en pause med 'mig-tid' fra. Dette vidner om en gængs, samt accepteret samfundsdiskurs, der beretter om, at ansvaret *er* mors. Denne gang er det Matas og andre virksomheder, der i kapitalistisk øjemed fordrer stereotypen, men budskabet adskilles kun på snæver vis fra Kong Christian X, i 1915, der blåstemplede kvinders dobbeltarbejde. Ligeledes, som udtalt af både Brit og Frederikke, dur 'mig-tid' ikke, da de opgaver, der kunne være udført i dette tidsrum, bliver udsat til efter 'mig-tiden', når faderen ikke påtager sig dem, da det forstås, at det ikke er hans opgaver. Det er væsentligt at påpege, at dette studie forholder sig til ressourcestærke og velstillede mødre, hvorfor en generalisering på tværs af klasser, kulturer og samfund, på ingen måde vil diskuteres her.

6.1.2 Anerkendelse

Når dette afsnit også rummer temaet 'anerkendelse', må dette imidlertid snarere betragtes som en tolkning på baggrund af det ansvar, der primært påfalder moderen. Frederikke siger det eksplicit i sit interview: *"og så skal vi anerkendes mere for de bløde værdier. Og det kan man helt klart arbejde på [...] Jeg mener mere at det er okay, at det er vores spidskompetencer (red. der definerer vores opgaver), det skal vi være stolte af og vi skal anerkendes for det"* (Interview 6, Frederikke ll. 659 - 687). Andre siger det implicit, når de fortæller om hvordan ansvaret oftest påfalder dem,

men at de alligevel ikke kan gøre noget ved det - oftest med en essentialistisk begrundelse.

I en rapport udformet af Nina Smith (2012) fandtes det at kvinder er en 'underskudsforretning' for velfærdsstaten. Med andre ord bidrager mænd med 0,6 mio. kroner i løbet af deres levetid, mens kvinder trækker 1,6 mio. kroner i løbet af deres levetid, fra statskassen i Danmark. Således kan det konkluderes, at kvinderne ikke bidrager økonomisk som mænd. Deres arbejde, har så at sige, en lavere værdi end mænds, hvilket synes rimeligt at overføre til *anerkendelse*. Det er ikke Smiths intention at pålægge kvinderne et yderligere ansvar, tværtimod. Hendes intention er emancipatorisk, og ligger i tråd med, at der måske er behov for en mere gunstig gennemførelse af ligestillingen, både i hjemmet og på arbejdsmarkedet. Dog synes noget ved denne slutning, at kvinder ikke bidrager til velfærdsstaten, som mænd gør det, at være fejlslagen. Man kan argumentere for, at det arbejde, som Elisabeth fortæller, som værende to jobs, må have en særlig betydning for velfærdsstaten. Det skal ikke være vores opgave at vurdere på økonomisk forskning, da dette ligger langt fra vores område. Men det synes dog ikke retfærdigt, at antage at det ulønnede arbejde ikke tilskrives værdi, på samme måde som det lønnede arbejde. Brit forklarer, at hun ikke tror der vil komme ligestilling mellem kønnene, hverken på arbejdsmarkedet eller i hjemmet, før end der er et økonomisk incitament for både manden samt familien (Interview 2, Brit ll. 725 - 735). Vi er tilbøjelige til at give hende ret, men synes ligeledes, at det må være væsentligt at tillægge det ulønnede arbejde mere værdi og anerkendelse, end det ses nu. På ret provokerende vis, spørger Marilyn Waring (2019) i sin Ted Talk *"So, in the last week or so, how many of you have transported members of your household or their goods without payment? How many of you have done a bit of cleaning, a bit of vacuuming, a bit of sweeping, a bit of tidying up the kitchen? Yea, how about going shopping for members of the household, preparing food, cleaning up afterwards, laundry, ironing? Well, as far as economics are concerned, you were at leisure"* (Waring, 2019). Salen bryder naturligvis ud i latter, da det er en helt bizar slutning at drage. Naturligvis var dette ikke fritid, det var hårdt arbejde! Hun fortsætter: *"Now how about the women who have been pregnant and who have had children, yes, well now I really hate to tell you this because it might well have been hard labor, but at that moment, you were unproductive"*. Hun beskriver videre hvordan illegal aktivitet såsom

menneskesmugling, narkohandel og handel af truede dyrearter, alle har værdi betragtet gennem økonomiske standarder. Det bidrager alt sammen til vækst. Det gør ulønnet arbejde, anskuet fra et økonomisk perspektiv, ikke. Dette vidner om en økonomisk forankret samfundsdiskurs, der fastholder økonomien som omdrejningspunkt for værdi. Det er særligt vanskeligt at forestille sig en markant ændring mod et egalitært forhold, så længe den ulønnede arbejdsbyrde betragtes som værdiløs. Der er foretaget undersøgelser, der viser hvor meget tid, der bruges på ulønnet arbejde, og det ses eksempelvis i Australien, at den største sektor er ulønnet børnepasning, den næststørste er resten af det ulønnede arbejde. Det findes med andre ord ikke en sektor, der bruges mere tid, eller flere ressourcer på. I UK fandtes det, at det ulønnede arbejde, både børnepasning samt resten af det ulønnede arbejde, tog mere tid og ressourcer end hele UKs sammenlagte produktions- og salgsindustri (Waring, 2019). Med andre ord vil samfundet ikke kunne fungere eller hænge sammen uden det arbejde, der ulønnet lægges hver dag i børn og generel husholdning. På baggrund heraf, skal det ulønnede arbejde anerkendes som en værdi, ikke kun med henblik på at øge ligestillingen mellem mødre og fædre, men også fordi det *har* en uundværlig samfundsmæssig værdi.

6.2 Kontradiktionen mellem socialisering og essentialisme

I løbet af vores empiriindsamling, blev det hurtigt klart for os, at der findes en særlig skelnen mellem forklaringer, der drages på baggrund af henholdsvis socialisering og senere essentialisme. Dette dannede imidlertid grobund for en del undren, som vi vil forsøge at stille for skue i det følgende. Ifølge Butler (1988), synes dette fænomen at gøre sig forklarligt, ved at betragte køn som performativt. Netop gennem en særlig optræden af socialiseret køn, som forklaret i kapitel 3, ses det, at individer ofte kan foranlediges til at tolke deres adfærd som biologisk determineret. Dette grundet internalisering af den optræden der udføres, og som ligeledes opretholdes gennem sanktioner og tabuer fra andre individer i den sociale praksis. Således opfattes en optræden som essentiel eller naturlig af aktøren selv, når samfundets normer reproduceres qua forventninger og

normative positioner, der nødvendigvis må leves op til, for at undgå eksklusion, som kan være et eksempel på en sanktion (Butler, 1988, p. 520).

Denne skelnen mellem socialiseringsdiskursen, kontra den essentialistiske diskurs, kunne observeres i tilnærmelsesvist alle de udførte interviews. Det bemærkelsesværdige ses i, at alle otte forklarede den observerede ændring fra deres barndomshjem til nutidens generelle, samt egne forældreskaber, ved hjælp af socialiseringsdiskursen. Dog, når adspurgt om fremtiden, anvendtes blandt de fleste den essentialistiske diskurs om ingen til meget lidt fremtidig forandring i forhold til fordelingen af den ulønnede arbejdsbyrde forældrene imellem, grundet biologi, såsom hormoner og genetik. Under indsamlingen af dette speciales empiri, skiftede vi i interviewene fra at tale om fortid, til nutid, for slutteligt at ende på fremtid. Det bemærkelsesværdige var netop, at det var mellem fortid og fremtid, at mødrene trak på divergerende diskurser. Dette betragtes imidlertid ikke af os som en diskrepans, der tyder på kognitiv dissonans, mens snarere en diskrepans der må tillægges interviewets kontekst (Carter & Little, 2007, p. 1321). Dette beror på en basal tilgang, sådan at de interviewede småbørnsmødre er individer med agens, og ikke passive subjekter, der studeres. Således kan deres divergerende svar tillægges den kontekstuelle ændring i interviewsituationen, der finder sted mellem fortid og fremtid. Der konstrueres mening på baggrund af småbørnsmødrenes observerede erfaringer fra egen opvækst til eget forældreskab. Det er tydeligt at se, at forældrerollerne for dem, ikke ligner deres forældres. Alle otte beskriver forældreroller, hvor far har arbejdet ude af hjemmet, mens mor ligeledes arbejdede ude af hjemmet og simultant stod for hele den ulønnede arbejdsbyrde. Derudover, som påpeget i kapitel 2, kan hele den historiske udvikling ligeledes observeres, hvilket peger på socialisering som forklaringsfaktor. Den største forandring vi ser fra mødrenes opvækst til deres eget forældreskab, er faderens involvering i børnene. De fleste af mødrene nævner, at deres mand er væsentligt mere involveret i børnene, end de husker deres egen far var involveret i dem- og deres søskende, hvilket delvist kan forklare hvorfor de er "*taknemmelige*" når deres partnere "*hjælper*". Dette særligt i sammenligning til den måde de selv er vokset op. På trods af dette, har mødrene svært ved at tro på, at en tilsvarende ændring muligvis vil finde sted hos den næste generation. Således konstrueres der formentlig mening på baggrund af denne relatérbare og valide forestilling, at der ikke vil ske nogen ændring, fordi der i

småbørnsmødrenes hjem, ikke ser ud til at ville ske nogen snarlig ændring. For at kunne argumentere for denne ændring, som ikke vil finde sted, synes essentialistiske forklaringer logiske, hvorfor det er vores tolkning, at der opstår en diskrepans herimellem.

6.3 Implikationer

Når den kvalitative tilgang er kritisk diskursiv, og studiet blandt andet af den årsag er rodfæstet i en emancipatorisk erkendelsesinteresse, synes en diskussion vedrørende implikationer imidlertid uomgængelig, idet social forandring er et centralt element i den kritisk diskursive tilgang, såvel som indenfor rammerne af den emancipatoriske erkendelsesinteresse (Fairclough, in Jensen, 2008, p. 101; Roald & Køppe, 2008, p. 88).

De to diskurser mødrene hovedsageligt trækker på i deres forsøg på at skabe mening, vedrørende fordelingen af den ulønnede arbejdsbyrde, er henholdsvis en diskurs vedrørende socialisering og en diskurs vedrørende essentialisme, som beskrevet ovenfor. Disse to diskurser synes imidlertid at have divergerende følgevirkninger, idet socialiseringsdiskursen synes at skabe et væsentligt større rum for forandring. Det skyldes, blandt andet, at den ikke tilskriver moderen en særlig essens der, som bivirkning fordrer, at hun er hovedansvarlig i forhold til den ulønnede arbejdsbyrde. Den essentialistiske diskurs synes modsat at indsnævre, eller erodere forandringspotentiallet, idet den dikterer en essentialistisk tilgang, der tilskriver moderen en særlig essens, som netop fordrer den ujævne fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde. Hos Fairclough anskues diskurser som værende ideologiske i det omfang de bidrager til opretholdelsen af forskellige dominansrelationer (Fairclough in Jensen, 2008, p. 101). Ud fra en sådan betragtning kan den essentialistiske diskurs muligvis siges at være ideologisk, idet den medvirker til at opretholde status quo, i forhold til fordelingen af den ulønnede arbejdsbyrde. En øget betoning af socialiseringsdiskursen kunne således, muligvis, bidrage til at skabe mere lighed mellem mødre og fædre i forhold til den ulønnede arbejdsbyrde (Fairclough in Jensen, 2008, p. 14). Dette aktuelle speciales hensigt har dog ikke været- og er ikke, at tvinge alle kvinder til at prioritere karrieren over det ulønnede arbejde. Med

udgangspunkt i Butler (1999), er hensigten at påpege hvordan forældrenes subjektpositioner begrænser deres handlefrihed, i forhold til de divergerende pligter og rettigheder som knyttes til at være henholdsvis 'mor' og 'far'. Patriarkalske strukturer synes at udgøre et potentiale for undertrykkelse, når køn bidrager til at indsnævre forældrenes handlemuligheder med hensyn til den ulønnede arbejdsbyrde, hvilket ligeledes kan påvirke forældrenes valg i forhold til fordelingen af det lønnede arbejde. Det er således ikke mødre mod fædre, eller kvinder mod mænd, men i højere grad en kritik af patriarkalske strukturer, som ligeledes *har* gjort- og *gør* skade, på mænd. Når Abildgaard, et. al. (2021) hævder at feminismen undertrykker kvinder kan det skyldes, at feminismen ligeledes fastholder kvinden i en specifik position. Hvor patriarkatet synes at tildele kvinden ansvaret for børn og hjem, synes feminismen at tilskrive kvinden, som det feministiske subjekt, ønsket om at prioritere karrieren. På den måde falder mange kvinder mellem to stole, hvilket ofte synes at resultere i en dobbelt arbejdsbyrde. Den dobbelte arbejdsbyrde ekspliciteres særligt direkte i interviewet med Elisabeth, som siger, at hun har to jobs, et lønnet og et ulønnet (Interview 5, Elisabeth, ll. 100 - 121). Butler (1999), peger netop på at feminismen i sin ensartede definition af kvinden som kategori, ekskluderer nogle kvinder, hvilket artiklen af Abildgaard, et. al. (2021) muligvis kan siges at være et konkret og praktisk eksempel på. Eftersom feminismen i forvejen udgør en kritik af patriarkatet, synes en væsentlig implikation af det forgangne studie at være forandringer indenfor dele af feminismen, som i gode intentioner om at frigøre kvinden, kommer til at ekskludere mange kvinder, fordi kvinder ikke kan betragtes som en konsistent gruppe (Butler, 1999, p. 43). Feminismen burde ud fra nærværende studie, i højere grad dreje sig om, at give kvinder (og mænd) friere handlemuligheder, fremfor at forsøge at frigøre kvinderne fra patriarkatet, blot for efterfølgende at fastholde dem på andre parametre.

Det ideelle scenarie kan, anskuet gennem det aktuelle speciales perspektiv, beskrives som et scenarie hvor mødre og fædre har lige mulighed for, dels at tage fri fra det ulønnede arbejde samt tilvælge en ambitiøs karriere, dels at fravælge en ambitiøs karriere og prioritere det ulønnede arbejde. Det gennemførte studie synes at belyse hvordan disse valg, på nuværende tidspunkt, er kønsafhængige og hvordan det dels har sociale konsekvenser for mødrene at tilvælge en ambitiøs karriere, dels har emotionelle konsekvenser, i form af eksempelvis dårlig samvittighed. Jævnfør det

kritisk diskursive perspektiv synes forandringsperspektivet, som beskrevet ovenfor, sandsynligvis at være placeret i socialiseringsdiskursen, mens den essentialistiske diskurs i højere grad synes at reproducere den nuværende ulige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde. Hvis vi drager på Elliot (2011), i forhold til implikationer af det aktuelle speciale, ville det desuden være særdeles fordelagtigt at få frasorteret de neurologiske, og biologiske misforståelser, der florerer i den sociale praksis. Dette kunne muligvis bidrage til en formindskelse af den binære kønsforståelse, som synes at reproducere den ulige arbejdsfordeling, eftersom disse misforståelser typisk kommer til udtryk gennem den essentialistiske diskurs. Dette kunne ligeledes fordele ligestilling i en Butlersk forstand, idet en mindre binær kønsforståelse sandsynligvis ville medføre flere handlemuligheder for enkelte individer, uanset køn. I relation til fordelingen af den ulønnede arbejdsbyrde, kunne det have potentiale til at øge muligheden for, at de enkelte familier i højere grad kunne fordele arbejdsbyrden på den måde, der gav bedst mening for begge parter. I tråd hermed er det muligt at forestille sig, gennem et positioneringsteoretisk perspektiv, at de normative positioner, der synes at være knyttet til henholdsvis dét at være far og dét at være mor, kunne forandre sig på en sådan måde, at det dynamiske aspekt af positionerne ville øges (Harré & Moghaddam, 2003, p. 172). Afsnit 6.1.2 beskriver hvordan den ulønnede arbejdsbyrde, både i det foregående studie, samt i den større sociale praksis, ikke synes at blive anerkendt som en egentlig arbejdsbyrde. Hvis denne arbejdsbyrde imidlertid kunne opnå anerkendelse, ville det sandsynligvis have positive implikationer i forhold til den ulige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde. Det foregående studie fandt dog, at den ulønnede arbejdsbyrde i højere grad anerkendes når fædre udfører den. Dette fandt Thun (2019) ligeledes, i sin undersøgelse på Oslo universitet, vedrørende mødres mulighed for at balancere en forskerkarriere med den ulønnede arbejdsbyrde. Hun fandt at fædre, som forlader arbejdet før tid, et par gange ugentligt for at hente børn, blev anerkendt for deres bidrag til den ulønnede arbejdsbyrde, mens de mødre som dagligt måtte forlade arbejdet før tid, blev anset som værende uambitiøse (Thun, 2019, p. 174). Undersøgelsesdeltagerne i Thuns (2019) studie beskrev hvordan fædre på deres arbejdsplads havde kvindelige partnere som agerede primære omsorgspersoner, hvorfor de kunne nøjes med at hente børnene to gange ugentligt, mens mange af mødrene var nødsagede til at hente børn på daglig basis (p. 174). Hvis den ulønnede

arbejdsbyrde bliver anerkendt som samfundsmæssigt relevant og værdifuld, kan man forestille sig, at arbejdspladser vil være mere tilbøjelige til at forvente, at mødre såvel som fædre, har en daglig ulønnet arbejdsbyrde som ligeledes må imødekommes. Dette skildrer i øvrigt den form for anerkendelse der, gennem dette speciales perspektiv, findes ideel. Anerkendelsen kan, på nuværende tidspunkt, forekomme kønsafhængig, på en sådan måde, at den følger faderen. Faderen anerkendes, som beskrevet ovenfor, når han udfører dele af den ulønnede arbejdsbyrde. Omvendt beskriver, blandt andet Elisabeth, hvordan både hendes mandlige partner, og hende selv, anerkender hans lønnede arbejde som det væsentligste, da hans job indebærer mere ansvar og en højere indtægt (Interview 5, Elisabeth, ll 76 - 82). Den ene forælder, typisk den mandlige part, kan udelukkende bruge tid på at oparbejde en ambitiøs karriere, som indebærer et stort ansvar og en høj indkomst, fordi den anden, typisk den kvindelige part, udfører den ulønnede arbejdsbyrde, hvorfor der her argumenteres for, at denne arbejdsbyrde bør tildeles større samfundsmæssig anerkendelse.

6.4 Ideografisk videnskabsideal

I det følgende vil der forekomme en diskussion, vedrørende den viden som det nærværende speciale har produceret. Diskussionen vil omfatte generaliserbarheden af de resultater, som udgør det videnskabelige bidrag. Vi anser studiet som værende ideografisk i dets tilgang, da det ikke søger at producere universelle sandheder, men i højere grad søger at producere viden hvis kontekstafhængige og foranderlige karakter anerkendes. Netop derfor synes det væsentligt at diskutere studiets generaliseringsgrad (Roald & Køppe, 2008, p. 89). Derudover vil specialets interne konsistens diskuteres, ligesom det vil diskuteres hvorvidt studiet formår, at besvare problemformuleringen. Slutteligt vil der forekomme en diskussion af studiets makroetiske foretagende.

6.4.1 Generaliserbarhed

Den dominerende videnskabelige diskurs er angiveligt evidensbaseret, hvorfor kvalitative studier, i højere grad, forventes at retfærdiggøre sig selv (Demuth, 2017, pp. 1-2). De bliver ofte kritiseret for at producere for specifik og subjektiv viden, idet denne viden ikke kan generaliseres ud fra de generaliseringsmuligheder, som er accepterede indenfor den naturvidenskabelig diskurs (Roald & Køppe, 2008, p. 88). Eftersom man indenfor den kvalitative tilgang ofte beskæftiger sig med relativt få cases, bliver generalisering, efter disse forskrifter, tilnærmelsesvist urealiserbar (Demuth, 2017, p. 3). Man kan imidlertid tale om tre forskellige grundvidenskaber; naturvidenskaben, humanvidenskaben og samfundsvidenskaben. Den dominerende diskurs imødekommer naturvidenskaben bedst, mens den undervurderer værdien af videnskabelse indenfor humaniora, samt store dele af samfundsvidenskaben. Naturvidenskaben har et nomotetisk ideal, hvor målet er en høj grad af generalitet som rækker udover, dels det specifikke, dels tid og sted. Humaniora og store dele af samfundsvidenskaben er i højere grad baseret på et ideografisk ideal, hvorfor de netop tager udgangspunkt i det specifikke og unikke og søger en udtømmende forståelse af det pågældende fænomen (Roald & Køppe, 2008, p. 89). Indenfor ideografisk videnskab bliver det således vanskeligt at generalisere resultater efter nomotetiske forskrifter. Sandhedskriterierne divergerer ligeledes indenfor de to tilgange, eftersom sandhed, ud fra et nomotetisk perspektiv, kan betragtes som delvist universel og uforanderlig, mens sandhed ud fra et ideografisk perspektiv betragtes som værende væsentligt mere variabelt (Roald & Køppe, 2008, p. 91). Den ideografiske sandhedsanskuelse er dynamisk, hvorfor sandhed ikke kan afdækkes objektivt og ikke kan forstås statisk; betydninger, meninger og sandheder er potentielt foranderlige størrelser (Roald & Køppe, 2008, p. 91). Når de nomotetiske generaliseringsmuligheder synes uopnåelige, opstår der tilsyneladende to divergerende modsvar fra forskere indenfor ideografiske videnskabsområder. Nogle søger at omgå denne generaliseringsproblematik ved at tilsidesætte den, med henvisning til at generalisering ikke er det mest interessante, i forhold til det ideografiske videnskabsideal, mens andre søger at overkomme problematikken ved at pege på andre generaliseringsmuligheder (Roald & Køppe, 2008, pp. 93-94; Kvale & Brinkmann, 2014, p. 317). I forbindelse med det forgangne studie argumenteres der imidlertid for, at resultaterne kan forsøge at lade generalisere på baggrund af en

anden logik, end den der bruges indenfor den kvantitative og evidensbaserede naturvidenskab (Demuth, 2017, p. 3). I og med studiets videnskabelse betragtes som værende kontekstafhængig, snarere end universel, vil der med hensyn til generaliseringsproblematikken trækkes på begrebet, *overførbarhed* (Demuth, 2017, p. 5). Overførbarhed indikerer, at resultaterne muligvis kan overføres til en anden kontekst, som er tilstrækkeligt overensstemmende med den kontekst, hvori det nærværende studies empiri er indsamlet (Demuth, 2017, p. 5). Der kan argumenteres for at overførbarhed er til stede i hver enkelt case, det vil sige i hver enkelt transskription (Demuth, 2017, p. 9). Hvis vi eksempelvis trækker på Harrés udlægning af positioneringsteorien, kan man argumentere for, at menneskelig handling er guidet af et lokalt repertoire for meningsfuld handling, som er funderet i forudgående erfaringer vedrørende normative og kulturelle forventninger (Demuth, 2017, p. 9). Når menneskelig handling ansues gennem interaktion, og denne interaktion udelukkende muliggøres på baggrund af en række fælles socio-kulturelle ressourcer, der kan benyttes til at tilføre mening, må den viden dette studie har produceret, i større eller mindre grad, kunne overføres til andre lignende kontekster (Demuth, 2017, p. 10). Demuth (2017) anvender begrebet *double-dialogicality*, til at forklare hvordan det unikke ved en specifik interaktionel kontekst ligeledes er afhængigt af de sociokulturelle praksisser, som individerne i den pågældende interaktion orienterer sig mod (p. 12). Generalisering kan med overførbarhedsbegrebet, udvides til at omfatte de ligheder, der er i den måde individer er socialiseret til at performe- og tænke på, indenfor omstændighederne af en lignende kontekst (Demuth, 2017, p. 13). Studiets generaliseringsgrad er imidlertid lav, idet vidensproduktionen dels er bundet til den specifikke situation, dels er bundet af den specifikke historiske- og kulturelle kontekst. Derudover kan studiets resultater ikke generaliseres til en anden population, men til en teoretisk forståelse og forklaring (Demuth, 2017, p. 14). Det ville imidlertid også skabe inkonsistens at tale om universel viden indenfor rammerne af dette aktuelle speciale, eftersom socialkonstruktionismen udgør det epistemologiske afsæt, og dermed understreger netop denne videnskabelige kontekstafhængighed (Gergen, 1985, pp. 167-168).

6.4.2 Intern konsistens

Intern konsistens er et andet kriterium for kvalitativ videnskabelse, som i dette speciale er søgt gennem efterstræbelse af kohærens mellem epistemologi, metodologi og metode, jævnfør (Carter & Little, 2007). Når overvejelser og refleksioner vedrørende disse tre koncepter ekspliciteres gennem studiet, er det for at give læseren mulighed for at vurdere hvorvidt studiet er baseret på internt konsistente valg, vedrørende epistemologi, metodologi og metode (Carter & Little, 2007, p. 1326). Læserens holdning til det pågældende fænomen er således underordnet, i forhold til den interne konsistens, hvis det er lykkedes at implementere og forsvare disse valg overbevisende (Carter & Little, 2007, p. 1326). Studiet synes imidlertid at besvare den overordnede todelte problemstilling: *Hvilke diskurser benytter småbørnsmødrene, når de beskriver hvordan den ulønnede arbejdsbyrde er ulige fordelt mellem mor og far? samt, er der et diskursivt forandringspotentiale?* De to mest fremtrædende beskrivelser som mødrene anvender, i beskrivelsen af den ulige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde, er socialiseringsdiskursen, samt den essentialistiske diskurs. Desuden synes den kritisk diskursive tilgang at udpege et diskursivt forandringspotentiale i socialiseringsdiskursen, mens den essentialistiske diskurs i højere grad synes at reproducere den nuværende sociale praksis. Den proces, der har fundet sted mellem formuleringen af problemstillingen og analysens fund, synes i den skriftlige afhandling at være beskrevet med henblik på transparens, både i forhold til de epistemologiske og metodologiske overvejelser, ligesom metodologiens indflydelse på de teoretiske refleksioner og valg, synes ekspliciteret undervejs. Den kritisk diskursive tilgang til studiet findes i øvrigt passende, da denne tilgang dels gør det muligt at undersøge hvordan den ulønnede arbejdsbyrde forandres og reproduces gennem diskursive praksisser, dels muliggør et forandringspotentiale og derigennem synes at bidrage til reel forandring, hvilket leder til de makroetiske refleksioner.

6.4.3 Makroetiske overvejelser

Ifølge Parker (2005) må et kvalitativt studie i alle henseender være pålideligt, angående de forpligtelser studiet har vedgået undervejs i processen, vedrørende det politiske og moralske indhold (p. 13). Når Parker (2005) taler om det politiske

indhold, er det med henblik på at ethvert studie, som bliver publiceret, bidrager til enten at reproducere eller forandre den sociale verden: *“We are always participating in the activity of either reproducing the way the world is or transforming it”* (Parker, 2005, p. 13). Hensigten med det foregående studie er imidlertid at forandre den ulige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde. Forandringsperspektivet synes muliggjort gennem studiets grundlag i den socialkonstruktionistiske epistemologi, samt den kritisk diskursive metodologi, idet de grundlæggende antagelser indenfor rammerne heraf er, at den sociale verden er delvist sprogligt konstitueret (Burr, 2015, p. 105; Locke, 2004, p. 11).

Når vi gennem studiet beskriver hvordan transparens søges opnået, kan det muligvis argumenteres for, at en analyse, som involverer teoretiske fortolkninger, ikke kan opnå fuldstændig transparens, idet undersøgelsesdeltagernes bidrag tilføjes disse teoretiske fortolkninger. Ifølge Parker (2005) må vi dog forstå teori som en forudsætning for at forstå hvad der foregår i det empiriske materiale (p. 19). I forhold til den foregående analyse synes teorien, i forlængelse heraf at udgøre et fortolkningsgrundlag, som netop har sat os i stand til at forsøge at opnå en forståelse af det sagte, der rækker udover den enkeltes livsverden. Når vi alligevel taler om transparens, omhandler det i højere grad, at vi har forsøgt at være transparente vedrørende de forskellige valg vi undervejs har truffet med hensyn til metode, metodologi og epistemologi, samt hvordan de enkelte teorier synes at kunne bidrage til en forståelse af den ulige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde.

Ifølge Parker (2005) angår en anden makroetisk overvejelse; sprogbruget, i den skriftlige afhandling, som præsenterer et studie, hvilket det nærværende speciale må siges at lade sig omfatte (p. 20). Eksempelvis er det væsentligt at overveje hvordan dem man udfører studiet i samarbejde med, beskrives. Ofte har man indenfor mainstream psykologien brugt termen *subjekt* (Parker, 2005, p. 20). Indenfor rammerne af det nærværende speciale, er det imidlertid en bevidst handling at disse enten omtales ved navn (anonymiseret) eller som undersøgelsesdeltagere, da undersøgelsesdeltagere, til forskel fra subjekt, tilskriver dem agens. Aktørperspektivet; omend aktørernes agens anskues som afgrænset, er enten implicit eller eksplicit tilstede i henholdsvis den kritisk diskursive tilgang, samt i den teoretiske ramme. Dette skyldes, at samtlige teorier kan siges at have et mere eller mindre konstruktivistisk syn på individet såvel som på fænomenet. Derudover har vi

tidligere været af den forståelse, at man indenfor videnskabelige skriftlige afhandlinger forsøger at undgå at tale i første person. Når de valg vi har truffet undervejs i processen, i den nærværende afhandling, er beskrevet i første person, er det ligeledes en bevidst handling, eftersom dette synes at anskueliggøre at vi står til ansvar for de valg vi har truffet (Parker, 2005, p. 20).

Nærværende speciale har til hensigt at anskue fænomenet vedrørende den ulige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde, uden at tilskrive hverken mødre eller fædre en grundlæggende essens, hvilket ifølge Parker (2005) adskiller sig fra mainstreampsykologien. Spørgsmålet i det foregående studie synes i stedet at have centreret sig om hvorledes, den ulige fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde, diskursivt produceres og reproduceres, samt hvordan det ligeledes diskursivt, vurderes og retfærdiggøres (p. 14). Parker (2005) er kritisk vedrørende mainstreampsykologien, dels når den eksplicit støtter magten, dels når den foregiver at være værdineutral og dermed implicit støtter magten. Ifølge Parker (2005) arbejder al forskning enten for eller imod magten, hvorfor denne aktivitet umuligt kan være værdineutral (p. 123). Gennem det nærværende speciale har vi søgt at eksplicitere, at vi gennem en større forståelse af fænomenet, søger at bidrage til en forandring, der giver familierne større mulighed for at fordele den ulønnede arbejdsbyrde på en mere hensigtsmæssig måde, der ikke udelukkende er baseret på en binær forståelse af forælderrollerne. Således søger studiet at argumentere for at den normative fordeling af den ulønnede arbejdsbyrde, ikke fremstår retfærdig.

Kapitel 7

7.1 Konklusion

I dette speciale søgtes det at undersøge hvilke diskursive forklaringer, småbørnsmødre angiver som enten accept eller indvending af den ulige arbejdsbyrdes fordeling. Det etableredes, at den ulige belastning opleves som skævvredet, og at mødrene således var hovedansvarlig overfor husholdningen, og som oftest børnene, mens de praktiske opgaver vedrørende børnene, oftest deltes nogenlunde ligeligt, eller atter med en diskrepans, der lod moderen stå med en større arbejdsbyrde. Særligt var samfundsforventninger med til at bidrage til en øget følelse af, at denne byrde reelt set er mødrenes, hvilket bidrog til en øget belastning. De diskursive argumenter kunne findes i forklaringsrammer af essentialisme, således at mænd og kvinder biologisk er forskellige, hvilket fordrer den inddeling, der anskues som dominerende, og gjorde tilstanden statisk og uforanderlig. Dog var socialiseringsforklaringen mere populær. I denne angav mødrene, at historie samt kultur, har haft afgørende indflydelse for tidligere generationer frem til nu, således at kvinderne nu ikke i samme omfang, er handlingslammede, men har en større grad af agens. Dette syntes imidlertid at have særlige kontradiktioner, som vurderedes at kunne have relation til forklaringernes kontekst. Når mødrene omtalte socialisering, talte de oftest retrospektivt, hvilket bærer en bevisbyrde med sig, om at tingenes tilstand har været underlagt ændringer. Når mødrene omtalte statisk uforanderlighed, talte de om fremtiden, hvilket var et væsentligt perspektiv at have for øje under en diskussion af disse divergerende argumenter. Ligeledes angav mødrene dispositionelle- samt arbejdsmæssige forhold som henholdsvis hæmmende og afhjælpende på fordelingen af hjemmets ulønnede arbejdsbyrde. Argumenter som forskelle i interesser samt kompetencer blev fremlagt som årsager. Dog fandtes det ved analysering af disse, at der imidlertid er tale om faderens interesser, samt moderens kompetencer, og således ikke en mere retfærdig fordeling, på baggrund af interesser samt kompetencer. Ydermere betragtedes det, at faderens større lønseddel samt større ansvar i hans lønnede arbejde, var med til at legitimere moderens øgede ulønnede arbejdsbyrde. For at kunne håndtere denne øgede byrde fandtes flere håndteringsstrategier, blandt andre kompensation, hvori mødrene arbejdede mere, på

både deres lønnede samt ulønnede arbejde, ved eksempelvis at arbejde mens de har syge børn hjemme. Også den kravreducerende strategi sås anvendt, hvori mødrene accepterede, at de ikke kunne være alt det de ønskede at være, og således udlod at udføre visse opgaver. I tråd hermed anvendtes voice, til at legitimere over for dem selv, samt andre, at det er okay, ikke at kunne nå det hele, og leve op til arbitrære forventninger og krav.

Den ulønnede arbejdsbyrde er ikke belyst i samme tilstrækkelighed som det fokus, der findes på kvinders muligheder for at entrere samme arbejdsdomæner, som synes primært tilgængelige for mænd. Særligt synes denne debat samt andre feministiske kampe, såsom seksuelle overgreb på kvinder samt krænkelse, at være mest i fokus. Disse emner er vigtige, og bør fylde som de gør. Dog bør også den ulønnede arbejdsbyrde få tildelt en større offentlig relevans. Aktuelt synes den ulønnede arbejdsbyrde glemt, på trods af at disse i høj grad ses i direkte samspil til kvinders fravær i typiske mandsdominerede arbejdsfærd. Dettens speciale har således søgt at bidrage til at øge fokus herpå, omend i en psykologisk forstand, som forhåbentlig kan synliggøre disse fundne diskurser, samt strukturer, både i videre forskning, men også i terapeutisk øjemed. Ligeledes er diskurser ikke statiske, således at socialiseringsdiskursen åbner op for en mulig ændring af strukturer, på makroplan.

På baggrund heraf, synes det yderst relevant, at denne kulturelle accept af mødres dobbeltarbejde må ophøre! Konkret kan dette gøres ved politiske regulativer, der sørger for øget barsel til mænd, samt en bredere forståelse af at biologien ikke spiller så afgørende en forskel på vores kønnede adfærd, som det synes at være den gængse opfattelse nu.

Referenceliste

- Abildgaard, A. K., Fredsgaard, C., Sahlholdt, S. M., Storm, M. W., Jørgensen, S. F., Eggers-Krag, M. & Simonsen, M. H. (2021) Feminismen Undertrykker Kvinder, Der Ønsker at Bruge Det Meste af Deres Tid Med Børnene. Kronik i Dagbladet Information. Lokaliseret på: <https://www.information.dk/debat/2021/03/feminismen-undertrykker-kvinder-oensker-bruge-meste-tid-boernene>
- Astvik, W., Melin, M. & Allvin, M. (2013) *Survival Strategies in Social Work: a Study of How Coping Strategies Affect Service Quality, Professionalism and Employee Health*. Nordic Social Work Research. Routledge
- Attride-Stirling, J. (2001) *Thematic networks: an analytical tool for qualitative research*. Sage Publications. London.
- Bamberg, M. (2005). *Narrative Discourse and Identities*. Research Gate
- Bamberg, M. (2006). Big or Small Stories: Why do we care? I *Narrative Inquiry* 16:1 (2006), 139–147. John Benjamins Publishing Company.
- Bamberg, M. (2012). *Why Narrative?* John Benjamins Publishing Company.
- Billig, M. (2003). *Critical Discourse Analysis and the Rhetoric of Critique*. Palgrave Macmillan. Macmillan Publishers Limited.
- Bjerre, A (2021) Corona rykker ved kvindernes ‘mig-tid’. Matas. Lokaliseret på: <https://www.matas.dk/stories-mig-tid>
- Braun, V. & Clarke, V. (2006) Using Thematic Analysis in Psychology. Article In: *Qualitative Research in Psychology*.
- Brinkmann, S & Tanggaard, L (2015) *Kvalitative Metoder - en grundbog*. Hans Reitzels Forlag.
- Bronfenbrenner, U. (1996). *The Ecology of Human Development experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- Burr, V. (2015). *Social Constructionism* (3rd. ed.). London and New York: Routledge.
- Butler, J. (1999). *Kønsballade - Feminisme og subversionen af identitet*. THP. Kap. 1.
- Butler, J (1988). *Performative Acts and Gender Construction: An Essay in*

- Phenomenology and Feminist Theory. John Hopkins University Press
- Carter, S., M., & Little, M. (2007). Justyfing Knowledge, Justyfing Method, Taking Action: Epistemologies, Methodologies and Methods i Qulitative Research. Sage Publications.
- Christensen, G. (2014). Psykologiens Videnskabsteori - en introduktion (2nd. ed.). Frederiksberg. Samfundslitteratur.
- Dalgas, J (2021) Mens Tine tog sig af børnene under nedlukningen, fik hendes mand fred til at arbejde: >>Det var nærmest en naturlov, at jeg gik på kompromis med arbejdet og tog mig af børnene<<. Berlingske.dk.
Lokaliseret på: <https://www.berlingske.dk/samfund/mens-trine-tog-sig-af-boernene-under-nedlukningen-fik-hendes-mand-fred-til>
- Demuth, C. (2017). Generalization from single cases and the concept of Double Dialogicality.
- Eldén, S. & Anving, T. (2016) New Ways of Doing the ‘Good’ and Gender Equal Family: Parents Employing Nannies and Au pairs in Sweden.
Sociological Research Online. Lund University
- Eliot, L. (2011) Single-sex education and the brain. Springer Science. Business and media.
- Fairclough, N (2010) Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language. 2nd Edition- Routledge. Taylor & Francis Group
- Gergen, K. J. (1985). The Social Constructionist Movement in Modern Psychology. *American Psychologist*, 40(3), 266-275
- Gessø, L. (Host). (2020, 3/11). Mandeløn, Kvindeløn - hvorfor har vi ikke ligeløn. (No. 6). [Audio podcast episode]. In Feminism - Ligestilling: Nu. Podcast | LIGESTILLING:NU.
- Global Gender Gap Report (2021)
- Haddock, S. A. & Bowling, S. W. (2002) Therapists’ approaches to the normative challenges of dual-earner couples - negotiating outdated societal ideologies. Routledge Taylor & Francis Group.
- Harré, R. (2012). Positioning Theory: Moral Dimensions of Social-Cultural Psychology. In *The Oxford Handbook of Culture and Psychology*. Oxford University Press.
- Harré, R. & Moghaddam, F. (ed) (2003): The Self and Others – Positioning

- Individuals and Groups in Personal, Political, and Cultural Contexts.
Westport, Connecticut and London. Praeger.
- Harré R., Moghaddam, F., Cairnie T. P., Rothbart D. & Sabat S. R. (2009) Recent Advances in Positioning Theory. SAGE Publications
- Hochschild, A.R. (1979). Emotion Work, Feeling Rules and Social Structure.
American Journal of Sociology.
- Hochschild, A. R. (2012a). The Second Shift: Working Families and the Revolution at Home. Penguin Books.
- Hochschild, A. R. (2012b). The Managed Heart: Commercialization of Human Feelings. University of California Press.
- Holloway, I & Todres, L. (2003) The Status of Method: Flexibility, Consistency and Coherence. SAGE publications
- Jensen, E. (2008). Norman Fairclough: Kritisk diskursanalyse. Hans Reitzels Forlag. København
- Jensen, H. A. R., Davidsen, M. Ekholm, O., Christensen, A. I. & alle fra Statens Institut for Folkesundhed, SDU (2017) Danskernes Sundhed – Den Nationale Sundhedsprofil. Sundhedsstyrelsen.
- Kuo, P. X., Saini, E. K, Thomason, E., Schultheiss, O. C., Gonzales, R. & Volling, B. L., (2015) Individual Variation in Fathers' Testosterone Reactivity to Infant Distress Predicts Parenting Behaviors With Their 1-Year- Old Infants. Wiley Periodicals Inc.
- Kvale S. & Brinkmann, S. (2014). Interview: det kvalitative forskningsinterview som håndværk. (kap. 15).
- Kvinfo.dk (2020) Køn og Ligestilling Under og Efter COVID-19 Krisen. Kvinfo.dk
Lokaliseret på: <https://kvinfo.dk/koen-og-ligestilling-under-og-efter-covid-19-krisen/>
- Langenhove, L. V. & Harré, R. (1999). Introducing Positioning Theory.
ResearchGate.
- Locke, T. (2004). Critical Discourse Analysis. Bloomsbury Publishing Plc. (pp. 1-40).
- Mueller, R. A. (2019). Episodic Narrative Interview: Capturing Stories of Experience With Methods Fusion. International Journal of Qualitative Methods. Volume 18: 1 - 11.

- Parker, I (2005). *Qualitative Psychology - Introducing Radical Research*. Open University Press.
- Posing, B. (2018) *Argumenter imod kvinder - fra demokratiets barndom til i dag*. Strandberg Publishing.
- Roald, T. & Køppe, S. (2008). Generalisering i kvalitative metoder. I *Psyke og logos*.
- Smith, N. (2012) *Kvindernes økonomiske bidrag til velfærdsstaten*. D rs. Lokaliseret på: https://dors.dk/files/media/graphics/Synkron-Library/50 rsJubil um/Presentations/nina_smith_uden_billeder.pdf)
- Steinitz, S. (2020). *Rollemodeller og Ravnem dre*. Hans Reitzel Forlag
- Thun, C. (2019). *Excellent and Gender Equal? Academic motherhood and ‘gender blindness’ in Norwegian academic*. John Wiley and Sons Ltd.
- Young, I. M. (1980). *Throwing Like a Girl - A Phenomenology of Feminine Body Comportment Motility and Spatiality*. Springer
- Waring, M. (2019) *The unpaid work that GDP ignores -- and why it really counts*. Lokaliseret p :
https://www.ted.com/talks/marilyn_waring_the_unpaid_work_that_gdp_ignores_and_why_it_really_counts?referrer=playlist-itunes_podcasts_new_politics#t-371168. TEDxCHRISTCHURCH